

România literară

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

26

București — iunie 1848

(Paginile 12—13)

LITERATURA NOASTRĂ ÎN LUME

VIATA noastră literară înregistrează zilele acestea un eveniment deosebit: luni au început lucrările Colocviului internațional al traducătorilor de literatură română în limbi străine. Faptul că participă aproape cincizeci de traducători din 20 de țări, atât din Europa, cât și din S.U.A., Japonia sau India, vorbește de la sine asupra ariei de interes pentru cunoașterea tot mai aprofundată și mai variată a literaturii române, a geniului creator, prin arta cuvintului, a poporului nostru. Această arie, tot mai extinsă în ultimii ani, are cu atât mai bune perspective în viitor, îmbogățind necontenit prezența literaturii române atât în țările în care ea este deja mai cunoscută, cât și în multe altele, unde, concomitent cu stabilirea și dezvoltarea relațiilor politice și economice, în domeniul celor culturale, literaturii îi revine un loc deosebit.

De altfel, depășind cu mult limitele actualei reuniuni, trebuie spus că sînt țări, printre care în primul rînd Franța, unde au apărut nu puține traduceri din literatura română, și aceasta începînd cu peste un secol în urmă, după cum, în unele țări ale Asiei, sau din America Latină, interesul pentru cunoașterea limbii și literaturii române este în vădită creștere. Se înțelege că în unele țări din continentul african au început de asemenea să apară traduceri din limba română, numeroși tineri care studiază în universitățile noastre însușindu-și și farmecul cuvintului românesc. În genere, în țările lumii a treia, perspectivele de cunoaștere a culturii noastre, în speță a literaturii, cresc pe măsură ce relațiile politice, economice, culturale ale României se extind, pe măsură ce atare factori determinanți își fac simțită înfrîngerea lor firească.

Dar actualul colocviu — și declarațiile cite au putut fi (în plină desfășurare a lucrărilor) solicitate unui număr de 22 de traducători reprezentativi o demonstrează destul de pregnant — constituie un excelent prilej de cunoaștere mai adevărată a literaturii noastre la ea acasă, în ambianța caracteristică luării de contact cu pămîntul și poporul nostru, cu numeroși scriitori ai săi, cu instituțiile de promovare a literaturii în țară și peste hotare.

Modul cum au fost organizate lucrările, iulind competente prezentări de sinteză pe diferitele genuri ale creației, dezbaterile care au avut loc, contactele directe cu diversele edituri au acumulat roadele unui temeinic schimb de experiență, într-o confruntare rodnică, urmărind a se pune în lumină ceea ce e mai valoros, liniile de convergență de la marii noștri clasici pînă la scriitorii contemporani mai tineri aparînd astfel într-o finalitate din cele mai generoase.

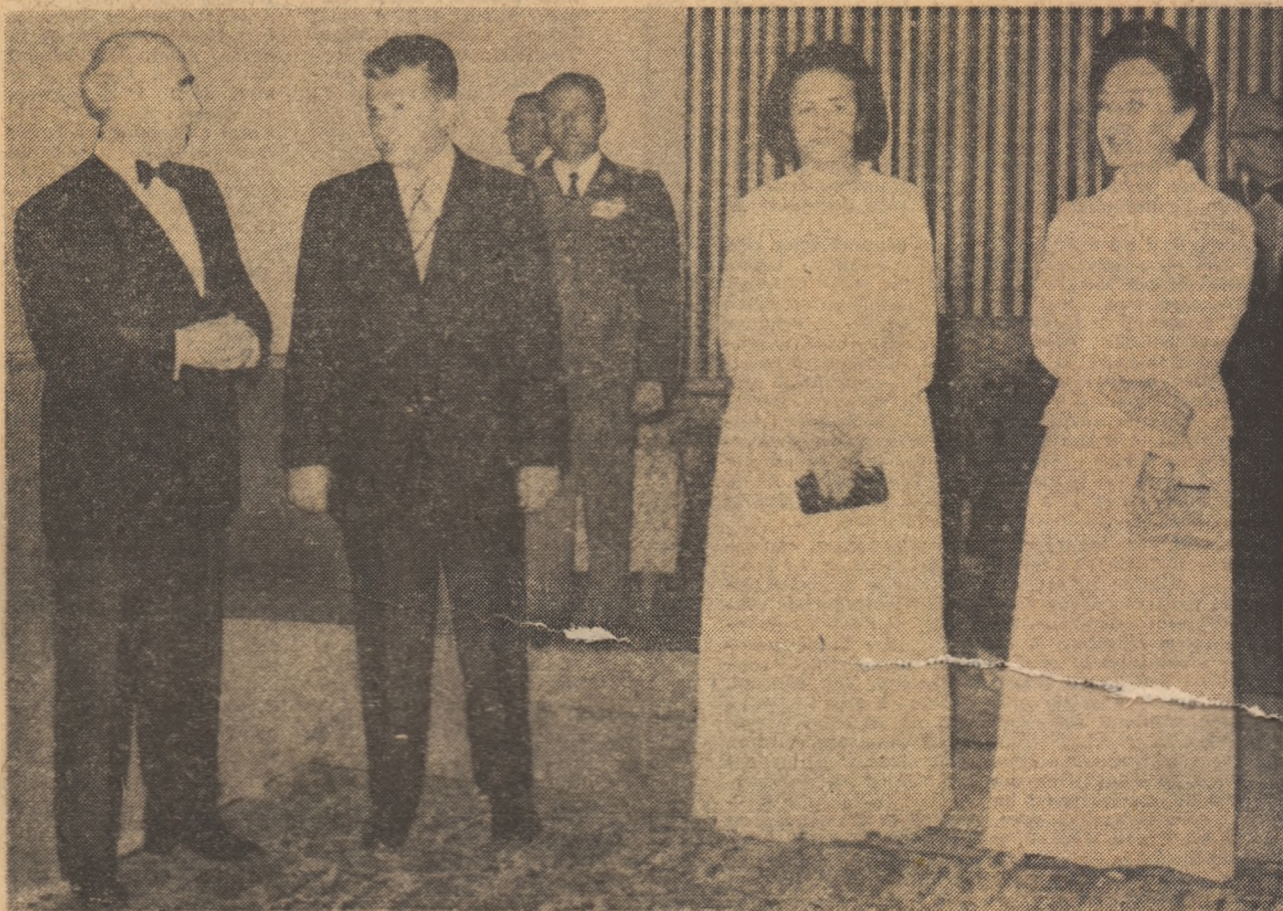
Dacă mulți dintre traducătorii prezenți la colocviu au învățat limba română și i-au aprofundat sensurile ca studenți la universitățile noastre, nu puțini sînt și cei care au devenit tîlmăcitori atașați creației noastre literare prin experiențe proprii, în propria lor țară, descoperind, adică, la un moment dat, acest tezaur de reflecție a unui umanism cu specificul său, limba însăși — prin comorile sale folclorice, ca și prin operele clasice, între care, firește, predomină Eminescu — fiind un revelator încărcat de originalitate, cu un mare potențial de a fecunda imaginația creatoare a lectorului străin.

Interviurile prezente în acest număr al „României literare” constituie prin ele însele o mărturie încărcată de multiple semnificații. E limpede, — nu sîntem deloc săraci în traduceri în limbile a numeroase țări europene, desi, la o privire mai aprofundată, proporția de tîlmăciri în limbile de o mai largă circulație internațională apare mai restrînsă. Dar sînt destule semne ca această situație să capete noi parametri, prin inițiative ca acelea sub auspiciile UNESCO și, desigur, prin cunoașterea tot mai largă a culturii noastre datorită fructificării, în această direcție, a tot mai întinsei rețele a relațiilor de sorginte și finalitate politico-economică pe care România le intensifică necontenit.

Aceasta, datorită unei politici externe de activă coexistență pașnică, de intensă cooperare și colaborare conform celor mai adevărate principii de reciprocitate într-o lume aflată în plină resurrecție spirituală pe înseși coordonatele revoluției tehnico-științifice, a multiplicării mijloacelor de comunicare între oameni, între popoare, cu infinita varietate a ceea ce se constituie în epoca noastră ca un nou umanism.

La promovarea căruia literatura română contribuie tot mai încurajator prin valențele geniului său creator.

George Ivașcu

Ankara, Palatul Marii Adunări Naționale. În timpul dineului din seara zilei de 22 iunie 1976

„Relațiile de bună vecinătate și prietenie, dorite și împărtășite de națiunile noastre, în ultimii ani au contribuit în mare măsură atât la realizarea de contacte la cel mai înalt nivel, cât și la dezvoltarea și întărirea colaborării”.

„Am convingerea că vizita Domniei Voastre va aduce o nouă înviore a relațiilor de prietenie și bună vecinătate dintre Republica Turcia și Republica Socialistă România și va deschide noi domenii de colaborare, potrivit intereselor comune ale țărilor noastre”.

FAHRI KORUTÜRK

„Ne exprimăm convingerea că vizita pe care o facem, convorbirile pe care le vom purta vor da un nou și puternic avînt bunelor raporturi româno-turce, vor întări conlucrarea fructuoasă dintre țările și popoarele noastre”.

„Fără îndoială că atât cooperarea, cât și schimburile multilaterale dintre România și Turcia vor contribui la propășirea economică și socială a celor două țări, precum și la promovarea cauzei păcii și înțelegerii între națiuni”.

NICOLAE CEAUȘESCU

Dimineții

Mi-ai tulburat lumina din cuvinte.
Toate își ies din matca lor fierbinte.
În pragul zilei tremurînd, fantasmă,
pămîntul pare-o cupă de mireasmă.

Prin aerul de moar pe care-l lasă,
albina stoarce-un fagure pe masă.
Blind iepurele-și scoate ca o gaică
urechea dintre frunze de drăgaică.

Sub plopul beat de-a păsărilor zarvă,
un prunc de flutur iese dintr-o larvă.
Doar visul meu cu fulgerele-i aspre
cade-n adînc sub lacăte de aște.

Vasile Nicolescu

România literară

COLEGIUL 1

Ana Blandiana, Șerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Ion Horea, Nicolae Manolescu, Dărie Novăceanu.

DIRECTOR: George Ivașcu. Redactor șef adjuncți: G. Dimislanu. Secretar responsabil de redacție: Roger Câmpeanu.

Din 7 în 7 zile

Vizita în Turcia

a președintelui Nicolae Ceaușescu

UN NOU și semnificativ moment al dialogului româno-turc, la nivelul cel mai înalt este marcat de vizita, la Ankara, începută în ziua de 22 iunie, a președintelui României, Nicolae Ceaușescu, împreună cu tovarăsa Elena Ceaușescu, la invitația președintelui Republicii Turcia, Fahri Korutürk și a doamnei Emel Korutürk. În toasturile lor la dîneul din seara zilei de 22 iunie, cei doi președinți au invocat relațiile de ordin istoric dintre cele două țări și popoare, relevind bunele auspicii sub care se dezvoltă cooperarea și colaborarea actuală dintre România și Turcia, în toate domeniile de activitate.

„Astăzi, deși nu există o frontieră comună între cele două țări — a spus președintele Korutürk — Turcia consideră Marea Neagră ca o punte care leagă între ele țările noastre și ca o legătură care asigură continuitatea iubirii, prieteniei și tradițiilor continue, ce au originea în adîncul istoriei”. Relevind că actuala vizită a președintelui României va deschide noi domenii de colaborare potrivit intereselor comune ale celor două țări, președintele Republicii Turcia a ținut să evoce Declarația Solemnă, semnată în cursul vizitei primului ministru Suleyman Demirel în august 1975, „întrucât dovedește ferma decizie a țărilor noastre de a fi atașate Cartei Națiunilor Unite și hotărîrilor noastre de la Helsinki, precum și de a realiza pacea și securitatea în regiunea lor”.

În toastul său, tovarășul Nicolae Ceaușescu, constatănd cu satisfacție că „relațiile româno-turce au înregistrat în ultimii ani progrese însemnate materializându-se în creșterea de aproape 6 ori a schimburilor economice în perioada 1971—1976, în intensificarea colaborării tehnico-stiințifice și culturale între țările noastre”, — a subliniat în mod deosebit perspectivele consolidării și dezvoltării relațiilor multiple din Balcani. „Considerăm — a spus președintele României — că interesele supreme ale popoarelor din Balcani impun instaurarea unor relații trainice, de încredere și bună vecinătate în această regiune, dezvoltarea conlucrării fructuoase, în domenii cât mai largi, între statele noastre. Desigur, o importanță hotărîtoare au relațiile bilaterale dintre țările balcanice, precum și rezolvarea, în spiritul înțelegerii și păcii, pe calea tratativilor, a tuturor problemelor de interes reciproc. De asemenea, se impune intensificarea relațiilor multilaterale, atât în cadrul organismelor de colaborare interbalcanică existente, cât și prin crearea altora noi. România este hotărîită să sprijine orice inițiative menite să activeze relațiile interbalcanice — atât pe plan bilateral, cât și multilateral, aducîndu-și contribuția consecventă la transformarea Balcanilor într-o zonă a colaborării și păcii, lipsită de arme nucleare, de trupe și baze militare străine, într-o zonă a înțelegerii și destinderii”.

Ambii președinți au evocat de asemenea, în contextul general al actualului curs al vieții internaționale, evenimentele din Orientul Mijlociu, relevîndu-se necesitatea reglementării pașnice a situației din Liban de către poporul libanez însuși. Căci, cum a adăugat tovarășul Nicolae Ceaușescu, „România — ca și Turcia și celelalte țări din Balcani și din Europa — este profund interesată ca în Mediterana, în Egee și în Marea Neagră să domnească înțelegerea și securitatea, ca aceste mări să devină mări ale păcii și colaborării”.

Rezultatele alegerilor în Italia

ALEGERILE din Italia pentru corpurile legislative au confirmat așteptatul succes deplin al Partidului Comunist Italian, care a obținut pentru Senat 33,8 la sută din voturi, față de 28,4 la sută în 1972, cîștigînd 22 noi locuri (total 116 senatori), iar pentru Camera deputaților, 34,4 la sută din voturi, față de 27,1 la sută în 1972, cîștigînd 48 de noi mandate (total 227 deputați). Altfel spus, într-o perioadă de numai 4 ani P.C.I. și-a sporit cu circa 25 la sută voturile sale, o semnificație în plus fiind aceea că aceste opțiuni ale corpului electoral au înregistrat cote spectaculoase în regiuni din cele mai importante ale Italiei: în Emilia-Romagna: 48,3 la sută, în Liguria: 38,9, în Toscana: 47,4, în Umbria: 47,2, — Partidul Democrat Creștin înregistrînd aici cele mai serioase pierderi. La Neapole, P.C.I. a obținut 46,5 la sută, față de 27,8 la sută în 1972. Menținerea, totodată, de către Partidul Socialist (10,2 și, respectiv, 9,6 la sută) din voturi va contribui la modificarea substanțială a viitoare compoziții a Parlamentului Italian. Așa cum a declarat secretarul general al P.C.I., Enrico Berlinguer, „actualele alegeri reprezintă o confirmare a politicii care situează deplasarea spre stînga și reînnoirea în perspectiva celei mai ample convergențe a tuturor forțelor care au rădăcini și tradiții populare”.

Relevînd că în noul parlament nu se va putea să nu se țină seama de „forța crescută a stîngii”, secretarul general al P.S.I., Francesco de Martino, a arătat, la rîndul său, că „P.S.I. va rămîne ferm pe pozițiile formulate în campania electorală și va susține formarea de guverne fără nici o excludere a stîngii”.

Semnificativ e și faptul că partidul de factură fascistă, Mișcarea socială italiană, a pierdut — față de 1972 — 21 de locuri în Camera deputaților și 11 în Senat.

Cronicar

Viața literară

În spiritul colaborării reciproce

● Virgil Teodorescu, președintele Uniunii Scriitorilor, și Constantin Chiriță, secretar general, au plecat la Moscova, pentru a participa la cel de al VI-lea Congres al scriitorilor din U.R.S.S.

● La invitația Uniunii Scriitorilor din România,

ne vizitează țara scriitorul Petros Harris, membru al Academiei din Atena.

● În cadrul înțelegerii de colaborare dintre Uniunea Scriitorilor din țara noastră și Uniunea Scriitorilor din R.P. Polonă, au sosit la București Danuta Bienkowska și Edward Kopczynski.

Premiile concursului literar

„Tinere condeie“

● Ediția 1976 a concursului literar al elevilor „Tinere condeie” s-a încheiat. Juriul, format din: Ștefan Augustin Doinaș, președinte, Constanța Buză, Alecu Popovici, Vasile Poenaru, Dinu Flăminț, Adrian Jiga, Veronica Cornea, Cseke Gabor, Mihai Ion Cetină, Ioana Culeag și Mihai Tatulici a hotărît decernarea următoarelor premii: **Poezie. Premiul I:** Cleopatra Dana Lorintiu, Lelia Munteanu, Atilla Ratz, Gheorghe Rogojinaru, **Premiul II:** Anca Florina Boglea, Tudor Adrian Cenușă, Corina Dodoi, Liviu Papadima,

Premiul III: Iulian Bitoleanu, Eugen Bunca, Viorela Gheorghită, Anca Oprea, Petre Scutelnicu. **Mențiuni:** Zenaida Amza, Gheorghe Colmos, Cristina Chiș, Dumitru Cioru, Cristian Dincă, Marin Dumitrescu, Sabina Paul, Iuliana Grădinaru, Constantin Oancea, Domnița Ruxandra Păli. **Poezie în limba maghiară. Premiul II:** Egyed Emese, **Premiul III:** Döri Ferenc, **Mențiuni:** Sökös Enikő. **Proză: Premiul I:** Tudor Adrian Cenușă, Liviu Papadima, **Premiul III:** Cornelia Ichim. **Teatru. Premiul III:** Doina Ivu și Elena Săsărman.

Întîlniri cu cititorii

● Ion Horea, la cenaclul „Semenicul” din Reșița, la Casa de cultură din Oțelul Roșu, la Casa de cultură a sindicatelor din Tg. Mureș și, împreună cu Romulus Guga, la Biblioteca Municipală din orașul Roghin; **Gică Iuteș** la școlile din orașul Făgăraș, în cadrul „Zilelor făgărașene”; **Laurențiu Ulici** la cenaclul „Arta” din Baia Mare; **Ioana Diaconescu** și **Romulus Vulpescu**, la Spitalul nr. 4 din București; **Valentin Desliu**, **Ludmila Ghișescu**, **Mihail Iovici**, **Constantin Miulea** și **Ion Popoiu** la „Casa armatei” din Pitești; **Florin Costinescu**, **Mircea Dinescu**, **Nicolae Dragoș**, **Grigore Hagiu**, **Mircea Micu**,

Mircea Palaghiu, la Căminul cultural din Homoriciu, comuna Izvoarele, județul Prahova; **Virginia Șerbănescu** și **Ion Bădărău**, la cenaclul „Tudor Vianu” din Capitală; **Virgil Carianopol** la clubul Uzinelor „Republica”; **Ștefan Careja**, la festivalul literar-artistic „Poesis” din Constanța; **Balint Tibor**, **Kádár Imre**, **Kányádi Sándor**, **Radu Selejan**, **Irimie Străuț**, la Casa de cultură din Sf. Gheorghe, căminul cultural și Casa de cultură din Zăbala, **Radu Ciobanu** și **Mircea Simboreanu** la casele de cultură din Deva și Hunedoara.

Cenaclul umoriștilor

● Asociația Scriitorilor din București și Comitetul județean de cultură și educație socialistă Vaslui au organizat o serie de sezători ale Cenaclului umoriștilor în zilele de 18—20 iunie, în orașele Vaslui, Birlad, Huși și în satul Murgeni. Au participat scriitorii Vasile Băran, Petre Bokor, Ion Lotreanu, Aristide Mircea, Lucian Petrescu, Aristotel Pirvulescu, Valentin Silvestru, Octavian Stoica, Aurel Storin, Marius Turpan, Cornel Udrea, Victor Vintu.

Au citit sau au susținut recitaluri Sorin Gheorghiu, Dan Tufaru, Liviu Berehoi, Cristina Popovici, Brîndușa-Zaita

Silvestru, Sonia Giba, Petrică Firtătescu, din București, Petre Ciubotaru, Zina Costea, Constantin Ciofu, Mircea Sava din Iași, Valeriu Penișoară din Huși.

A dat patru recitaluri extraordinare Tudor Gheorghe. A cîntat Anda Călugăreanu.

Compozitorul Temistocle Popa, poetul Aurel Storin și solistul Jean Păunescu au prezentat, în premieră, cîntecul Vaslui, oraș înfloritor.

Au fost lansate volumele **Creație** și **Implicație** și **Punctul sensibil** de Ion Lotreanu, **Serisori** din țara copilăriei de Victor Vintu, **Zina castraveților** de Valentin Silvestru.

Manifestări

dedicate

lui Eminescu

● La Botoșani, a avut loc recent o serie de manifestări dedicate lui Mihai Eminescu: un recital de versuri eminesciene, o expunere pe tema „Eminescu în universalitate” și premiera unui film documentar consacrat poetului.

De asemenea, în faoierul cinematografului „Unirea” din localitate a fost organizată o expoziție cuprinzînd planșe și schițe ale viitorului complex memorial de la Ipotești, al cărui proiect este realizat sub egida Institutului de Arhitectură „Ion Mincu” din București. Totodată, arhitecți, istorici literari și alți oameni de cultură și artă au participat la o dezbaterie privind proiectul de reamenajare a casei părinților poetului din Ipotești.

Simpozion

● În zilele de 19 și 20 iunie a avut loc la Facultatea de limbi și literatură germanice a Universității din București primul simpozion național de americanistică. În cadrul secțiilor s-au prezentat un număr de peste șaiszeci de comunicări privind relațiile culturale româno-americane, probleme ale teoriei și criticii literare americane, probleme de lingvistică teoretică și aplicată. Au participat scriitori, cadre didactice din învățămîntul superior și de cultură generală, cercetători, studenți. În deschiderea lucrărilor simpozionului, prof. univ. dr. **Dumitru Chițoran**, decanul Facultății de limbi germanice, a evocat cîteva momente de seamă din istoria receptării culturii americane în România.

Cartea la locul

de muncă

● Intensificînd acțiunile de popularizare și difuzare a literaturii în rândurile lucrătorilor din marile întreprinderi și instituții, Centrul de librării București a organizat expoziții reprezentative de carte literară la I.P.R.S. Băneasa, I.S.P.H., I.C.P.T.T. și M.I.C.M. În cadrul acestor manifestări, numeroși scriitori au vorbit despre șantierul lor de creație.

Asociațiile

scriitorilor

● Asociația Scriitorilor din Timișoara a organizat o întîlnire a prozatorului **Lazar Ilie** cu cititorii din comuna Pojeena și membrii cercului literar „Danubius”, din comuna Moldova-Nouă. De asemenea, în cadrul portretelor inițiate a fost prezentat **Dușan Petrovici**. Despre viața și activitatea scriitorului au vorbit **Alexandra Indrieș** și **Mircea Șerbănescu**.

La clubul muncitoresc „Ciocanul”, din comuna Nădrag și la Casa de cultură din Timișoara au fost organizate întîlniri cu pionieri, școlari și cadre didactice, la care au participat: **Ion Marin Almăjan**, **Ion Arieșanu**, **Nicolaus Berwanger**, **Valentina Dima**, **George Drumur**, **Anghel Dumbrăveanu**, **Dorian Grozdan**, **Hans Kehr**, **Dușan Petrovici**, **Ștefan Ludvig Schwartz**, **Mircea Șerbănescu**, **Aurel Turcuș**, **I.D. Teodorescu**, **Damian Ureche** și **Ion Velican**.

● Asociația Scriitorilor din Iași a organizat la Casa sindicatelor un spectacol de poezie și muzică, iar la liceul „G. Ibrăileanu” un festival literar. Au fost prezenți: **Mihai Drăgan**, **George Lesnea**, **Florin Mihai Petrescu**, **Ioanid Romanescu**, **Silviu Rusu**, **Haralambie Tugui**, **Mihai Ursachi** și **Ilioria Zilic**.

De asemenea, la librăria „Junimea” din Iași a fost organizată lansarea volumului „Stampe europene” de **Grigore Iliesi**, apărut în Editura Junimea. A prezentat **Constantin Ciopraga**.

„Independența —

suma vieții noastre

istorice“

● Muzeul Literaturii Române a organizat la Sibiu, în colaborare cu Comitetul județean de cultură și educație socialistă și Casa de cultură a sindicatelor, o suită de manifestări, între care inaugurarea expoziției itinerante „Independența — suma vieții noastre istorice”, o masă rotundă a revistelor „Manuscriptum” și „Transilvania”, axată pe probleme actuale ale interpretării literare și o seară de amintiri și evocări literare intitulată „Lucian Blaga și Sibiul”, în cadrul căreia a putut fi auzită vocea poetului, păstrată în fonoteca de aur a Muzeului Literaturii Române.

A prezidat **Al. Dima** și au luat cuvîntul: **Mircea Braga**, **Cornel Dragoș**, **Al. Oprea**, **Ovidiu Papadima**, **Mircea Tomuș** și numeroși cercetători, redactori și activiști pe tărîm cultural.

Șantier

Edgar Papu

a pus la punct, pentru colecția „Biblioteca pentru toți” a Editurii Minerva, cele două volume ale lucrării **Barocul, ca tip de existență**.

A predat Editurii Eminescu studiul intitulat **Din clasicii noștri**.

Radu Cărneci

are în curs de apariție la Editura Cartea Românească volumul de poezii **Nobila stirpe**. Definitivează, pentru Editura Albatros, volumul de sonete intitulat **Chipul himerei**.

Lucrează la o amplă antologie de **Lirică africană** și la un roman de dragoste.

Isaia Răcăciuni

CU mulți ani în urmă, pînă a fi imobilizat de boală, pe strada ce poartă numele Veronicăi Micle, mai putea fi întîlnit Isaia Răcăciuni, fostul secretar literar al editurilor „Cultura Națională”, „Fundatiilor” și „Cugetarea”. Purta numele satului în care s-a născut (la 22.IX.1900): Răcăciuni-Bacău. A debutat cu articole de critică literară în revista „Dacia” (1921). Tot în același an a tradus poemul *Atta Troll* de Heine. A colaborat la numeroase publicații („Premiera”, „Adevărul”, „Epoca”, „Facăla”, „Rampa”, „Zorile”, „Clipa”, „Viața Românească”, „Vitrina literară”, „Munca literară”, „Vremea”, „Reporter”, „Azi”, „Revista Fundațiilor”, „Viața literară” etc.). În decursul anilor i-au apărut volumele: *Trei cruci* (dramă, 1923), *Mil* (roman, 1934), *Moise* (1937), *Paradis uitat* (1937), *Amintiri* (E.P.L., 1967). Pe scenele teatrelor i s-au repre-

zentat piesele *Uzina* și *Mirele* (Teatrul popular, 1926), *Bursa neagră* (Teatrul Național din Iași, 1935), iar la Teatrul Ventura, *Poste restante*, în 1931.

Prin mina acestui „modest secretar literar”, cum îi plăcea să-și zică, au trecut numeroase manuscrise, ale unora dintre cei mai mari scriitori din prima jumătate a acestui secol: Sadoveanu, Arghezi, Călinescu, Blaga... Alături de zefar, a avut și el, secretarul de editură, o contribuție importantă, și, desigur, o mare bucurie, alături de autor, cînd mai vedea lumina tiparului încă o carte a culturii românești contemporane. Cei care l-au cunoscut simțeau această mindrie în glasul celui ce ne-a părăsit pe veci în ziua de 17 iunie.

I.M.

București, 21-26 iunie 1976

COLOCVIUL INTERNAȚIONAL AL TRADUCĂTORILOR DE LITERATURĂ ROMÂNĂ

Literatura română în lume

SUB auspiciile Consiliului Culturii și Educației Socialiste și ale Uniunii Scriitorilor, luni, 21 iunie 1976, la Casa Scriitorilor „Mihail Sadoveanu”, au fost deschise lucrările celei de a doua ediții a Colocviului internațional al traducătorilor literaturii române în limbi străine. În cuvântările lor inaugurale, tovarășii Ion Dodu Bălan, vicepreședinte al Consiliului Culturii și Educației Socialiste, și Marin Preda, vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor, odată cu salutul adresat participanților la Colocviu, au relevat actualul curs al situației internaționale cu indici mai fertili pentru dezvoltarea relațiilor politice și economice, implicând, cu atât mai mult, posibilități pentru îmbogățirea și răspândirea tezaurului culturii mondiale prin propagarea înaltelor idealuri ale umanității, pentru consolidarea păcii și a cooperării între toate națiunile lumii.

În acțiunea de cunoaștere reciprocă — tot mai intensă — cărții literare îi revine un rol primordial. De unde și eforturile țării noastre pentru a înlesni cititorilor români contactul cu cât mai multe din comorile literare ale diferitelor popoare, prin traduceri din cit mai diverse limbi, în tiraje mereu crescînde. În același timp, interesul nostru pentru a înlesni o cunoaștere tot mai largă a artei cuvîntului românesc și, în această finalitate, organizarea unor asemenea inițiative, precum actualul Colocviu, pe lângă altele, între care, publicații în limbi străine, „Cahiers roumains d'études littéraires” sau „Synthesis”, ca și „Revista română” în mai multe limbi de largă circulație).

Programul Colocviului e menit, totodată, ca, prin dezbateri fructuoase, să arate traducătorilor de literatură română din diferite țări ceea ce e mai valoros din poezia, proza, dramaturgia, critica și istoria noastră literară.

La Colocviu participă numeroși oaspeți de peste hotare: Roy McGregor Hastie (Anglia), Max Demeter Peyfuss (Austria), Michel Steriade, Julien Wewerbergh (Belgia), Spaska Kanurkova, Ghergana Stratieva (R.P. Bulgaria), Maria Kavkova, Karel Patha, Milota Bagonova Sidlova, Eva Strebingero (R.S. Cehoslovacă), Liisa Ryöma (Finlanda), Valentin Lupescu (R.D. Germană), Hans Diplich (R.F. Germania), Kostas Assimakopoulos, G. Hurmuziadis, Kostas Valetas (Grecia), Amita Bhose (India), Mariano Baffi, Marco Cugno (Italia), Radu Flora, Aurel Gavrilov, Adam Puslojić (R.S.F. Iugoslavia), Atsushi Naono (Japonia), Maria Elisabeth Ziedses des Planes, G.P. de Ridder (Olanda), Danuta Bienkowska, Irena Harasimowicz, Alexander Nawrocki, Zbigniew Szuperski (R.P. Polonă), Barbro Andersson, Per Olof Ekström, Jon Milos, Pierre Zekeli (Suedia), William Dewitt Snodgrass (S.U.A.), Gülen Findikli (Turcia), Belia György, Domokos János, Kolosváry Papp László (R.P. Ungară), Elena Azernikova, Tatiana Ivanova, Iuri Kojevnikov, Kiril Kovaldji, Aida Sadețkaia (U.R.S.S.), precum și membri ai Uniunii Scriitorilor din România, reprezentanți ai Consiliului Culturii și Educației Socialiste, editori, oameni de cultură.

Lucrările Colocviului au continuat în zilele următoare cu ședințe de lucru; cele din ziua de marți, prezidate de Horia Lovinescu, Nichita Stănescu și, după amiază, de Marin Preda și Alexandru Balaci, au dezbătut, pe marginea referatelor susținute de Aurel Martin, Valeriu Răpeanu, Ov. S. Cihărnăceanu și Romul Munteanu, următoarele teme: Poezia română de azi, Dramaturgia românească contemporană, Aspecte ale prozei românești contemporane și Probleme ale traducerii literaturii române. La discuțiile care au urmat prezentării acestor teme au luat cuvîntul: G. Hurmuziadis (Grecia), Mircea Tomus, Edgar Papu, Tiberiu Utan, Max Demeter Peyfuss (Austria), Mircea Micu, Ghergana Stratieva (R.P. Bulgaria), Veronica Porumbacu, Mariano Baffi (Italia), Kiril Vladimirovici Kovaldji (U.R.S.S.), Horia Ziliu, Kolosváry Papp László (R.P. Ungară), Ștefan Aug. Doinaș, Jon Milos (Suedia), Anghel Dumbrăveanu, Andrei Bănăș, Per Olof Ekström (Suedia), Michel Steriade (Belgia) și Paul Micu.

Miercuri, sub președinția prof. dr. doc. Zoe Dumitrescu-Busulenga, Ion Ianoși a conferențiat despre Critica literară română: obiective și orientări actuale. Au participat la discuții: Atsushi Naono (Japonia), G. Hurmuziadis (Grecia), Ghergana Stratieva (R.P. Bulgaria), Corneliu Sturzu, Max Peyfuss (Austria), Michel Steriade (Belgia).

Programul Colocviului, care se încheie sîmbătă, 26 iunie, mai prevede diferite întâlniri ale participanților cu colectivele redacționale ale principalelor edituri românești, vizionări ale unor spectacole și filme realizate după opere literare, întâlniri de lucru cu scriitorii și oamenii de cultură români.

Încercînd să reflectăm în paginile revistei noastre preocuparea constantă a participanților Colocviului de a răspîndi literatura română peste fruntariile țării, ne-am adresat mai multora dintre ei cu următoarele întrebări (alăturate):

- Traducători din 20 de țări într-un colocviu despre răspîndirea cărții românești peste hotare
- Frumusețea limbii române
- „Pasiunea mea pentru România începe cu lectura versurilor eminesciene”
- „Literatura română, poezia în special, se situează la cel mai înalt nivel mondial”
- „Aveți folclorul cel mai bogat din Europa”
- „Literatura română reprezintă în sine o valoare care trebuie cunoscută de către întreaga umanitate”

Gh. Trandafir, Jon Milos (Suedia), Ion Dodu Bălan, Eugen Jebeleanu, Mircea Zăciu, A. Gavrilov (R. S. F. Iugoslavia), Vasile Nicolescu, Al. Andrișoiu, Nichita Stănescu

Roy McGregor Hastie

(Anglia):

1. 2. 3. Am sosit aici acum 19 ani, în 1957. Eram corespondent de presă și, cu această ocazie, am descoperit o literatură necunoscută pentru mine și foarte puțin cunoscută în străinătate. Cei care făcuseră traduceri în limba engleză erau cel mai adesea oameni cu o bună cunoaștere a limbii engleze, dar fără suflul de poet, fără spirit literar. Am propus la UNESCO, în 1961, să publicăm o serie de cărți, începînd, în primul rînd, cu o antologie a poeziei românești, care a și apărut în 1969, cuprinzînd 54 de poeți. Antologia s-a bucurat de un mare succes, de o bună primire din partea criticii din Statele Unite, Anglia, Australia, Noua Zeelandă. Am continuat să lucrez la acest program, editînd mai ales texte bilingve, cu Editura Eminescu la București și cu o editură engleză. În 1972 am avut curajul să traduc din Eminescu, volum apărut cu o amplă notă biobibliografică și o prefață însoțită de un larg aparat critic, subliniind legătura dintre opera marelui poet român și romantismul european, în legătură mai ales cu poetul englez Shelley. După aceasta am tradus romanul Șatra de Zaharia Stancu. Cartea a apărut în 1973, ediția totalizînd 100 000 de exemplare, la Londra și New York. Anul trecut am publicat traducerea din Blaga, apariție editorială care și ea s-a bucurat de un mare succes datorat — în parte — și faptului că ediția a fost bilingvă. Am pus la punct o mare antologie de proză și poezie pentru International Penn și cred că în decembrie voi termina o istorie a învățămîntului în România. În sfîrșit, ca proiect pentru viitor, mă gîndesc la o antologie complexă din poezia lui Nichita Stănescu și aș dori mult să rea-

lizez versiunea engleză a romanului *Dezideriul* de Marin Preda.

Pentru mine, literatura română, și mai ales poezia, are o mare importanță. Îl consider pe Nichita Stănescu cel mai mare poet european de astăzi; poezia lui constituie o lume aparte pentru noi, poeții englezi, ca și pentru cititorul țărilor în limba cărora au fost traduse poeziile lui. Dar, mai mult, literatura română are o direcție precisă și aceasta înscamnă foarte mult. În Anglia, de exemplu, după moartea lui T. S. Eliott și Dylan Thomas, lumea poetică a fost lipsită de o asemenea direcție clară și precisă.

Max Demeter Peyfuss

(Austria):

1. Pe cînd eram elev în clasa a șasea de liceu, prin anul 1959, am găsit în pod niște gramatici și dicționare româno-germane vechi. Știam, de altfel, prin tradiție familială, că aș avea niște ascendenți aromâni din partea bunicii după tată. M-am apucat să învăț, după acele cărți, limba română. Cînd am intrat în facultate, m-am înscris și la cursul de limba română, condus, la universitatea din Viena, de către Ion Cazan. În anul 1963, a venit ca lector la această universitate Alexandru Niculescu, excelent profesor, care a reînnoat tradițiile vechii școli de romanistică din Viena. În același an, începusem să traduc din Eminescu, din Argezi.

2. Am tradus poezie și proză românească contemporană: volumul *Echinocul nebunilor* de A. E. Baconsky, poezii de Bacovia, Ion Barbu, Gellu Naum, Petre Stoica, Modest Morariu, Virgil Mazilescu, Daniel Turcea, precum și proză scurtă, eseuri.

(Continuare în pagina 4)

(Urmare din pagina 3)

La Biblioteca națională din Viena, am descoperit, în anul 1974, un volum, nemănușat până acum în nici o bibliografie românească, al poetului bănățean din secolul XIX Naum Petrovici; cu ocazia Congresului de studii Sud-Est Europene, de la București — 1974, am inserat un studiu despre această plăchetă într-un volum publicat la Viena și dedicat acestui Congres. Am publicat, de asemenea, la Viena numeroase studii despre cultura română. În anul 1974, a apărut la editura vieneză Böhlau, volumul *Die aromunische Frage* (Chestiunea aromânilor).

3. În domeniul pur literar, n-am, pentru moment, proiecte. Intenționez să îngrijesc, într-o editură vieneză, traducerea unei istorii a poporului român, scrisă de un colectiv condus de Andrei Oștea. De asemenea, intenționez să îngrijesc și — parțial — să traduc o serie de volume cuprinzând texte alese din cronicarii români.

Michel Steriade

(Belgia):

1. Dragă domnule, întrebarea dumitale este insidioasă: dacă vrei să știi la ce dată exactă m-am ocupat de cultura română ca s-o fac cunoscută în lume, atunci îți spun: în primăvara lui 1930, la Paris, când am scos întâia mea carte în franceză, *Soveja ou le retour du couc* și-n care figurau vreo nouă traduceri din Argehi, Maniu, Vineu, Pillat. E semnificativ faptul că nu îndrăznisem să traduc pe Eminescu, nici pe Barbu. Și conștient, și în mod inconștient mi-am dat seama atunci că nu eram pregătit pentru o astfel de înaltă tentativă literară. Dar dacă insistă cu formularea primă a chestiunii, atunci îți spun că minuta precisă în care am luat contact cu cultura română a fost în acea lună după naștere când pentru întâia oară mama sau una din surorile mele mai mari, cîntîndu-mi un cîntec de leagăn din folclorul nostru, acest cîntec descîntec și-a făcut efectul potolindu-mi plînsul și închizîndu-mi încetîtor pleoapele.

2. Stimată prietene, vîd că ți-ai pus în gînd să mă ucizi cu astfel de întrebări: cum ți-ar putea răspunde cineva ce-a făcut el în vreo 46 de ani trăiți în străinătate?

Să încerc o concretizare simplificată: Eu cred că destinul fiecărui român, trăind departe de locurile de baștină, este să retrăiască intens și pe scurt faiele mari prin care a trecut poporul nostru: lupte, biruințe, înfrîngerii, dar mereu neafîrnare, mereu afirmare pe toate tîrimurile, mereu optimism, deschidere de suflet, dorință de pace. Dacă mă refer la ce am făcut în Belgia, din 1956 pînă azi, constat și eu, cu uimire, că, fără de mijloace bănești sau intelectuale abundente, linia activităților mele a fost mereu ascendentă: am început să traduc poezie populară, în frunte cu *Miorița*, în 1958. În 1966 am dat tiparului volumul *Destin roumain, voix universelle*: M. Eminescu. Tot atunci am creat „Le Journal roumain des Poètes”. În 1970 am scos *Anthologie de la Poesie roumaine*. Valoarea ei a fost astfel prețuită de forurile competente belgiene, încît, în 1971, Universitatea din Liège a creat pentru mine Cursul literar de limbă română, al cărui conferențiar titular am fost timp de 3 ani.

La cererea studenților mei, în 1973, am scos *Aproche d'un Genie*: Eminescu. În anul următor am scris o plăchetă-sinteză: *L'An XXX d'une destinée exemplaire*: Nicolae Ceaușescu. Tot în 1974 am creat la Universitatea Catolică din Louvain Centrul Cultural Român. În 1975, tot eu, românul, am fost întîiul poet care a cîntat în versuri franțuzești, cel dintîi, noul oraș universitar ieșit ca prin minune din pămînt: Murs, Muses, Messages de Louvain-la-Neuve. În sfîrșit, în ianuarie 1976, inaugurînd noul local al Centrului de la Universitatea Catolică din Louvain, am primit cea mai înaltă și mai deplină consacrare a sforțărilor mele sub forma emoționantului mesaj primit de la domnul Președinte Nicolae Ceaușescu.

3. O! Ce-o să mai fac, nu știu. Eu am credința c-o să mai trăiesc vreo 20 de ani! Am multe și mari ambiții. De asemenea am și vise mari.

Cu singele nostru latin, care parecă devine și mai latin în țara noastră, inima din departare o să bată din ce în ce mai des și mai adînc ca s-o auziți și dv. toți, pe meleagurile mele natale.

Spaska Kanurkova

(R. P. Bulgaria):

1. Primul contact cu România l-am avut în noiembrie 1949, cînd veneam la București pentru a urma cursurile facultății de filologie, secția de Limbă și literatură română.

2. Ultima mea traducere din literatura română a apărut în anul 1975: *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* de Camil Petrescu, roman care s-a epuizat foarte repede. Tot anul trecut, împreună cu Ghergana Stratieva, am tradus un volum din Caragiale: *Momente și schițe*, publicat sub titlul *Lașul slăbi-cuiniilor*, carte care a avut, de asemenea, un mare succes (tirajul ei: 20.000 exemplare). În anul 1973, am alcătuit un dicționar român-bulgar, tipărit la Editura Nauka i Isskustvo. În acest an apare volumul *Venea o moară pe Siret* de Mihail Sadoveanu. Mai înainte, în 1970, s-a editat un volum de *Opere alese* de Mihail Sadoveanu, pentru care am realizat versiunea bulgară la *Locul unde nu s-a întîmplat nimic* și la cîteva povestiri, precum și selectarea tuturor lucrărilor incluse în volum. (La traducerea acestei cărți au lucrat, de asemenea, Ghergana Stratieva și Veselina Gheorghieva).

Dar prima mea tălmăcire din literatura română a fost *Descult* de Zaharia Stancu (1956): în 1972, apărut din nou în Bulgaria acest roman, tradus de mine după ultima ediție revăzută de autor în culegerea sa de *Scrieri*.

3. Lucrez tot la opera lui Zaharia Stancu, făcînd munca de selectare și traducere a unui volum de nuvele ce urmează să apară în anul 1977. Aș vrea să traduc și *Zodia Cancerului* de Mihail Sadoveanu.

Dintre traduceri bulgare ale unor lucrări românești — apărute de-a lungul anilor — nu pot lipsi dintr-o enumerare: volumul *Clasici români* (cuprinzîndu-i pe: Eminescu, — în traducerea mai multor poezii; Caragiale, reprezentat prin comedii sale — în traducerea Gherganei Stratieva; Mihail Sadoveanu, cu *Bal-tagul* — de asemenea, în traducerea Gherganei Stratieva); volumele lui G. Călinescu — *Enigma Otiliei*, în 1968, — traducător: Ghergana Stratieva și *Viața lui Eminescu* (apărut în 1971, în colecția *Oameni iluștri* — versiunea bulgară fiind datorată aceleiași traducătoare). În acest an, în coeditare cu Editura Minerva apare romanul *Serînul negru*, tot în traducerea Gherganei Stratieva. În ce privește anul acesta și anul ce va urma, mai vreau să menționez că, în Editura sofioță Narodna Kultura — unde funcționez — a apărut recent romanul *Groapa* de Eugen Barbu. La Editura Narodna Mladej urmează să apară volumul *Recreația mare* de Mircea Săntimbreanu; tot la Narodna Kultura, avem în plan un volum de *Versuri alese* de George Coșbuc. Tot în acest an, la Editura Otecestvo apare un volum de Octav Pancu-Iași. În 1977, vom publica: o culegere de nuvele de Liviu Rebreanu (în traducerea Gherganei Stratieva), o antologie de proză științifico-fantastică românească (cuprinzîndu-i, printre alți autori, pe: Vladimir Coli, Ion Hobana, Victor Kernbach, Adrian Rogoz) și romanul *Masa Zarafului* de Dana Dumitriu (în traducerea Veselinei Gheorghieva). În ultima perioadă, tendința este de a traduce mai multă literatură contemporană, pînă acum ponderea mare avînd-o literatura clasică.

Eva Strebingero

(R. S. Cehoslovacă):

1. Am urmat cursurile de limbă română la Universitatea din Praga și apoi aici, la București — un scurt timp de specializare. Desigur, am început să traduc de destul de mult timp, iar primul meu roman tradus a fost *La miezul nopții va cădea o stea*. De atunci am mai tradus încă alte 14 cărți. Printre ele: *Țara de piatră* și *Cartea Otiliei* de Geo Bogza, apoi *Șatra* și *Ce mult te-am iubit* de Zaharia Stancu (din opera aceluiași autor traduc acum *Pădurea nebună*), apoi povestiri de Oct. Pancu-Iași, *Balul intelectualilor* de Șt. Luca etc.

LITERATURA

2,3. Lucrările traduse s-au bucurat de un succes apreciabil și dacă-mi permiteți să dau un exemplu aș alege cazul romanului lui Zaharia Stancu. Astfel, *Descult* a fost tradus mai de mult, apoi mai de curînd, a apărut *Șatra*, roman care a fost epuizat într-o zingură zi. La Radio-Praga am, de două ori pe lună, o emisiune de zece minute sau de o jumătate de oră asupra clasicii români. Am prezentat opera lui Eminescu, Arghezi, Alecsandri, Blaga, Bacovia, iar acum vreau să traduc din opera lui Octavian Goga și Emil Isac. Trebuie să spun că, după opinia mea, literatura dumneavoastră, poezia în special, se situează la cel mai înalt nivel mondial — sînt cinci-șase poezii cu totul remarcabili — și mi se pare că, în ultimul timp, și proza a devenit din ce în ce mai interesantă aceasta prin axarea pe teme moderne, citadine, pe conflicte și tensiuni psihologice care apropie acest gen literar — extrem de dificil și pretențios — de cerințele și sufletul cititorului contemporan.

Valentin Lupescu

(R.D. Germană):

1. Contactul meu cu România s-a produs în mod natural: părinții mei erau bucareșteni get-beget și vîdați seama că sînt legat prin mii de fire de această țară. Eu m-am născut în Germania, unde lucra tatăl meu, la Karlsruhe. Am făcut școala și facultatea tot în Germania. Germana este limba mea maternă, deși limba maternă a părinților mei fusese limba română. Am stat în Germania, unde practicam ziaristica. Eram membru al Partidului Comunist German. În primăvara anului 1933, după venirea lui Hitler la putere, am emigrat la Paris. Apoi, după aproape doi ani, în decembrie 1934, am venit în România, la București; aveam aici multe rude... În anul 1957, am plecat în R.D.G. Cred că prin traduceri pe care le fac, aduc un real serviciu și literaturii române. „Prima carte românească pe care am citit-o a fost *Istoria românilor* de Nicolae Iorga, în limba franceză. Limba română am învățat-o, s-ar putea spune, în armată, în armata română, în anii 35—36.

2. Am tradus foarte mult din literatura română, începînd cu Rebreanu: *Pădurea spînzuraților*. Am mai realizat tălmăciri din Mihail Sadoveanu: *Țara de dincolo de negură*; Hortensia Papadat-Bengescu: *Concert din muzică de Bach* (trei ediții apărute pînă acum în R.D.G.); *Șatra* de Zaharia Stancu; *Ție-ți vorbește, Americă!* de Maria Banuș; *Oaie și ai săi* de Eugen Barbu; nuvele de D.R. Popescu, Ion Băieșu, Ștefan Bănuțescu și de alți numeroși prozatori români contemporani; de asemenea, teatru: *Simbătă la Veritas* de Mircea Radu Iacoban. Probabil că cel mai mare succes, dintre aceste cărți, l-au avut romanele lui Zaharia Stancu și cel al Hortensiei Papadat-Bengescu.

3. Anul viitor, va apărea în R.D.G. un volum de teatru românesc contemporan; pentru această carte, am realizat post-fața și — parțial — traducerea. Traduc, tot în vederea editării în anul viitor, romanul *Apa* de Al. Ivasiuc.

Hans Diplich

(R.F. Germană):

1. Legătura mea cu limba română datează din cea mai fragedă copilărie, căci m-am născut aici, într-un sat românesc, am trăit destul de mult într-un mediu

românesc și noțiunea de doină o am în mine încă de atunci. Apoi am studiat la București, unde profesorii mei, oameni de știință cu o mare ținută profesională, așa cum erau Caracostea, Densusianu, Papa-hagi, mi-au arătat clar drumul de urmat în viață.

2. Sînt mai multe împrejurările cărora le datorez tălmăcirile mele, mai ales din poezia populară românească: am tradus aproximativ o sută de doine, balade (dintre care menționez doar *Miorița* și *Meșterul Manole*). Din poezia cultă am tradus pasteurile lui Alecsandri, sonetele lui Eminescu, cîteva din poeziile lui Bacovia, Blaga, Tudor Arghezi, Ion Pillat.

3. Acum mă preocupă traducerea versurilor poetei Ana Blandiana, avînd transpusă pînă în prezent, în limba germană, cîteva zeci de poezii. Pe viitor, îmi doresc să continui opera mea de o viață, traducerea poeziilor populare. Dar nu numai atît, căci există și texte în proză folclorice, care ar trebui să fie cunoscute, prin traduceri, publicului german. Dintre acestea aș începe cu *Legende florilor* culese de Simion Florea Marian.

Traducerile din limba română s-au bucurat în R.F. Germania de un succes comercial apreciabil căci, anul trecut, am ajuns la o a treia ediție a volumului de poezii populare românești în două volume. Sper ca, în acest an, să pot publica un al treilea volum. La aceasta aș mai dori să adaug și apariția unor traduceri de proză, Vasile Alecsandri — *Istoria unui galben* și Delavrancea — *Milogul*.

Kostas Valetas

(Grecia):

1. 2. Sînt redactorul șef al revistei „Literatură eoliene” și de acum înainte voi publica și o altă revistă consacrată în mod exclusiv literaturii balcanice, Pasiunea mea pentru România datează din momentul lecturii versurilor eminesciene și apoi ale multor poezii de mare talent, printre care îl amintesc pe Tudor Arghezi. Am fost de asemenea foarte impresionat de spiritul satiric, adînc popular, de ironia și verva lui Ion Creangă, precum și de prozatori contemporani ca Marin Preda. Romanul său, *Morometii*, este un tablou extraordinar de bine realizat al vieții țărănilor, un roman cu o certă valoare nu numai în contextul literaturii balcanice, dar și pe plan mai larg.

3. Scriu despre toate acele cărți care sînt traduse din română în greacă, poezie și în acest moment pregătesc un număr special al revistei mele închinat în exclusivitate României. Va fi o antologie a poeziilor români contemporani, dintre care citez pe Eugen Jebeleanu, Ion Brad, Șt. Augustin Doinas, ca și de prozatori — doar cîteva dintre cei foarte buni pe care îi aveți — în primul rînd fragmente din romanele lui Preda și apoi esouri asupra prozei și criticii românești. Dorința mea este ca acest masiv număr special să se transforme, cit de curînd, într-o carte. Într-o carte care să se integreze în linia eforturilor de cooperare culturală, de punere în evidență, cu reciprocitate, a marilor valori literare, estetice și culturale ale popoarelor peninsulei Balcanice. Literatura română contemporană putîndu-se prezenta cu fruntea sus în arena internațională, deoarece este într-adevăr o literatură puternică, dinamică, putînd să-și aducă contribuția ei originală la lista valorilor universale. Aveți mulți poezii interesanți, dar permiteți-mi, în calitatea mea de prozator, să aduc un omagiu deosebit prozei românești contemporane, pe care o găsesc la cel mai înalt nivel al creației pe plan internațional. Și doresc să mai adaug că România este una dintre puținele țări ale lumii care publică atîtea traduceri din atît de multe limbi. Într-adevăr, de la poezia americană, cea franceză, italiană pînă la cea japoneză, totul este tradus — și aceasta constituie într-adevăr un mare merit cultural.

ROMÂNĂ ÎN LUME

Colocviul
internațional al
traducătorilor
de literatură
română

Amita Bhose

(India) :

1. La început, faptul de a putea vizita România și a lua contact cu literatura română mi s-a părut o aventură. Dar atunci, în 1959, România era primul stat socialist pe care am putut să-l vizitez, într-o călătorie de aproape doi ani, urmând niște cursuri de specializare în limba și literatură română. Mărturisesc că, fără să vreau, m-am îndrăgostit de cultura și civilizația românească și întorcându-mă în India am continuat activitatea mea de însușire a limbii române. Ulterior, alte cîteva vizite în România, ca și pregătirea unei teze de doctorat sub conducerea profesoarei Zoe Dumitrescu-Buşulenga, intitulată *Eminescu și India*, mi-au întărit bunele impresii despre literatura română și am început să traduc spre a face cunoscut și cititorilor de limbă bengali unele din comorile artei și culturii românești.

2. Am început cu versuri din Eminescu (pentru care am luat și un premiu la un festival de poezie), apoi am alcătuit o *Culegere de poezie românească contemporană* (cuprinzând versuri de Mihai Dragomir, Ana Blandiana, Ion Horea, Marin Sorescu, Romulus Vulpesu și alții). O activitate deloc neglijabilă este aceea a traducerii unor piese de teatru, toate radiodifuzate și, cu o excepție regretabilă, toate jucate pe scenele indiene: *O noapte furtunoasă*, *O scrisoare pierdută* de Caragiale, *Steaua fără nume* și *Jocul de-a vacanța* de Mihail Sebastian. Toate s-au bucurat de un mare succes în India, iar recent am tradus *Șeful sectorului suflute* de Al. Mirodan. Din Sadoveanu am tradus *Bordeienii*.

Evident, am publicat în diverse reviste sau am vorbit la posturile de radio despre fenomenul cultural românesc, dar am publicat și traduceri de poezie și chiar articole de critică. Nu țin minte cîte articole și conferințe am scris despre cultura română și despre România, dar îmi aduc aminte de o conferință din mai, anul acesta, ținută la „Societatea Tagore”, despre *Tagore și cultura indiană în România* și de o alta, *Rolul femeilor în viața culturală a României*, precum și de alte două conferințe ținute la B.B.C. : *Eminescu și India* și *Interesul românilor pentru indianism*.

3. Acum cred că va apărea la Editura Junimea teza mea de doctorat *Eminescu și India*, și așa vrea să amplifice această idee într-o lucrare care s-ar intitula *India în cultura românească*. Am propus spre editare Editurii Academiei Indiene din Delhi, două volume din Sadoveanu cuprinzând *Creanga de Aur* și *Noaptea de sinziene*. Traduc și literatura de limbă bengali în românește pentru că un schimb de valori trebuie să fie reciproc. În 1975 au apărut la Editura Albatros două volume de *Proverbe* și *cugetări bengaleze*, iar la Editura Ion Creangă, un volum de basme, *Povestea prințului Sobur*. Mai am, la Editura Univers, o *Antologie a corespondenței lui Tagore*.

Mariano Baffi

(Italia) :

1. Îi datorez lui Nicolae Iorga, un adevărat exponent al genului românesc, primul contact cu cultura română, în timpul, prin 1937, la cursurile de vară de la Vălenii de Munte. Au urmat, apoi, cîteva șederi prelungite în țară, la Brașov, Alba Iulia, București, ca apoi, între 1954-63, să fiu lector la Facultatea de Litere din Roma, o perioadă fiind chiar responsabil al catedrei de Limbă și Literatură română.

2. Activitatea de traducător am început-o relativ tîrziu, în 1956, cu *Străinul* de Titus Popovici, apărut la Editori Riuniti din Roma. A urmat apoi Sadoveanu : *Balfagul* și *Bordeienii* (1961, 1963), *Basmele* lui Ispirescu și, mai tîrziu, o antologie din lirica lui Lucian Blaga, tipărită de astă dată în ediție bilingvă la Editura Minerva ; am sub tipar o altă edi-

ție bilingvă din versurile lui Bacovia. Pregătesc o selecție din nuvelele lui Vasile Voiculescu, intitulată *Zahei Orbul*. Evident, trebuie să amintesc și tălmăcirea din *Uruma (Pădurea nebulă)* a lui Zaharia Stancu. O activitate destul de fructuoasă în răspîndirea poeziei românești în Italia am desfășurat-o în calitatea mea de redactor la „Il giornale dei poeti”, revistă bilunară care a publicat multe versiuni italiene ale liricii românești.

3. Astăzi, cînd interesul pentru România se manifestă în toate sensurile — politic, social, economic —, este firesc ca interesul pentru cultura și arta română să crească în aceeași măsură. O activitate deosebită în acest sens o desfășoară, la Roma, Accademia di Romania ; dar sînt și alte manifestări, cum ar fi cele recent organizate de Universitățile Popolare Române în sala Borromini din Roma, unde, în cadrul ciclului *Poezia Europei de astăzi*, am conferențiat recent despre *Poezia română contemporană*.

Interesul pentru fenomenul poetic actual, vizibil încă din anii trecuți, prin traduceri din „Il giornale dei poeti”, așa vrea să mi-l manifest în continuare prin alcătuirea unei *Antologii a poeziei românești din secolul 20*.

Marco Cugno

(Italia) :

1.2. Am fost lector de limbă și literatură italiană la Universitatea din București între anii 1965-1969. Viața intelectuală a României mi-a stîrnit interesul pentru literatura română și, implicit, pentru limba română. Prima traducere am făcut-o din Marin Sorescu, dar am publicat o ediție bilingvă Eminescu în 1972 și în același an, la Einaudi editore, un alt „păcat de tinerețe” : echivalentul italianesc al unor versuri ale lui Arghezi, pe care astăzi l-aș relua bucuros. Am tradus apoi trilogia lui Sorescu (*Paraceliserul, Matca, Iona*) din care prima, împreună cu *Există nervi*, au fost deja publicate. Prin 1974 la editura milanese Mursia am tipărit *Ce mult te-am iubit*, cartea lui Zaharia Stancu.

3. Așa vrea să termin o antologie a poezilor tineri pe care sper s-o tipăresc tot la Einaudi. Ca proză să încerc să traduc *Delirul* de Marin Preda. Evident că, în fața dorințelor mele de a face cunoscută literatura română în Italia, apar greutăți firești, dar cred că față de prestigiul crescînd al României, în primul rînd din punct de vedere politic, se va acorda și importanța cuvenită culturii românești, civilizației românești în general. Trebuie să facem și mai mult în acest scop.

Radu Flora

(R.S.F. Iugoslavia) :

1. Cu literatura română am contacte vechi. Am studiat-o la București, cu Caracostea, apoi cu Vianu. Mai tîrziu, la Belgrad, mi-am luat licența în limba și literatură franceză. În 1959 mi-am trecut doctoratul la Universitatea din Zagreb cu un subiect de dialectologie românească. Din 1945-46, am început să colaborez la revistele de limbă română din Iugoslavia : „Libertatea literară” (1946), „Lumina” (1947) — la cea de a doua fiind președinte al Consiliului redacțional. Predau la Universitatea din Belgrad, de aproape 15 ani, limba și literatura română. Sînt autor al unui volum de istorie a literaturii române, sintetizînd cursurile mele de la facultate.

2. Am tradus și într-un sens și în altul : adică din română în sîrbă și din sîrbă în română. În anul 1956, a apărut volumul *Aurul negru* de Cezar Petrescu în tălmăcierea mea. Am tradus piesa *Sieaua fără nume* de Mihail Sebastian, jucată cu mult succes la teatrele din Subotica și Zrenjanin și la televiziunea iugoslavă. În anul 1975, a apărut în Editura Nolit o antologie a liricii românești din secolul 20, cuprinzînd 29 de poeți. Prefața și cite un eseu despre fiecare au-

tor prezentat au fost semnate de mine. La această antologie am lucrat trei traducători : Ratimir Markovic, Momcilo Savić și eu. Din sîrbo-croată în română i-am tradus pe Krleja (apărut la București) și pe Vasko Popa (editat la Pancevo).

3. Trebuie să precizez că traducerea nu constituie preocuparea mea cea mai importantă. Am scris însă și voi scrie prefețe, eseuri, voi ține comunicări și cursuri despre literatura română. Am scris prefața la volumul *Jocul cu moartea* de Zaharia Stancu, carte care s-a bucurat de un mare succes, ca de altfel și alte lucrări românești traduse în Iugoslavia : *Creanga de aur* de Sadoveanu, *Patul lui Procust* de Camil Petrescu, piesa lui Sebastian (despre care am mai vorbit)...

M-am referit la cîteva traduceri făcute în spațiul lingvistic sîrbo-croat. Trebuie să ținem cont însă că au apărut tălmăciri din literatura română și în limbile celorlalte popoare din R.S.F. Iugoslavia. De pildă, în limba macedoneană, Tasiko Sarov l-a tradus pe Eminescu și a publicat o antologie a poeziei române : în slovenă, menționez traducerea *Luceafărului* lui Eminescu...

Atsushi Naono

(Japonia) :

1. Contactul cu literatura română a fost o coincidență, o fericită coincidență : în tinerețe lucram la o librărie în care se vindeau cărți în diverse limbi străine — și din țările socialiste — și am descoperit atunci în limba engleză cărți românești. Scara, cînd nu veneau clienții, citeam cărți românești (*Desculț* de Zaharia Stancu, *Țara de piatră* de Geo Bogza, *Ultima oră* de Mihail Sebastian). Tot din întîmplare, profesorul meu de la Universitate a venit atunci în România și mi-a facilitat o bursă de studii în 1958, cînd am intrat în anul I la Facultatea de Limbă și Literatură română, pe care am terminat-o în 1963, după care am mai stat doi ani în România. Peste puțin timp am fost numit conferențiar și apoi profesor de literatură universală la Universitatea din Tokio, predînd și limba română într-un seminar.

2. Prima traducere pe care am făcut-o în limba niponă a fost *Desculț* de Zaharia Stancu, apoi *Ospățul lui Rez Mihaly* de Nagy Istvan, cîteva schițe de Caragiale etc. Dar ceea ce am încercat să fac pentru popularizarea literaturii române în Japonia a fost crearea instrumentelor de lucru necesare traducătorilor. În ajutorul studenților mei care învăț limba română, unii dintre ei poate viitori buni traducători, am alcătuit și publicat în editurile nipone o *Introducere în gramatica limbii române* (1967), un *Ghid de conversație* (1974), un mic *Dicționar româno-japonez*, de 1500 cuvinte, în timp ce un altul, de 6000 de cuvinte, a apărut zilele acestea.

3. Cred că literatura română are șanse să se afirme în Japonia nu numai datorită preocupărilor noastre pentru literatură necunoscută, dintre care cea română este încă foarte vitregită, ci și pentru faptul că această literatură reprezintă în sine o valoare care trebuie cunoscută de către întreaga umanitate. În ce mă privește, în afara activității mele didactice voi încerca să termin traducerea unei antologii de basme populare românești care s-ar putea să apară chiar în acest an. Trebuie să termin traducerea *Sătrei* de Zaharia Stancu. Intenționez să alcătuiesc un volum de nuvele de Marin Preda.

Elisabeth

des Plantes

(Olanda) :

1. Sînt asistentă universitară pentru limba română. În principiu, alesesem româna ca limbă secundară pentru licența mea în limba franceză, dar cum româna m-a atras mai mult decît franceza, am ales limba română ca obiect principal de studiu. Îmi place să fac un lucru pe care

prea puțini îl fac în țara mea, căci sînt foarte puțini oameni care se ocupă cu studiul sau traducerea limbii române.

2. Am tradus *Pe strada Mintuleasa* de Mircea Eliade și am realizat o antologie de poezie românească ce cuprinde opt poeți contemporani : Marin Sorescu, Adrian Păunescu, A. E. Baconsky, St. A. Doinaș, Nichita Stănescu, Leonid Dimov, Mircea Ivănescu și Sorin Mărculescu. Volumul a apărut chiar în această lună, la Arbeitetpress.

3. Voi traduce o antologie a nuvelei românești cuprinzînd șapte prozatori contemporani. Aici voi include : *La țigănci* de M. Eliade, *Mistreții erau blînzi* de St. Bănulescu, *Moartea lui Jacob* de Sorin Titel, *Frumoasele broaște testoase* de D.R. Popescu, *În vîpaia lunii* de Fănuș Neagu și *Întîlnirea din Pămînturi* de Marin Preda. Aș dori să adaug că — cel puțin în cazul Olandei — literatura și limba română sînt încă prea puțin cunoscute, și de aceea cred că este nevoie de o mai insistentă și permanentă propagandă. Eu personal am încercat, ori de cîte ori am avut prilejul, să fac acest lucru prin intermediul unor articole, prezentări de cărți sau conferințe.

Danuta

Bienkowska

(R.P. Polonă) :

1. Am întîlnit literatura română în timpul studiilor mele la Facultatea de medicină din București, între 1939-43. Am citit atunci multe din cărțile românești care apăreau și acest lucru m-a făcut să iubesc literatura română. De tradus, nu am tradus pînă în 1954 nimic, nici măcar nu mă gîndeam la aceasta. Abia în acel an, însoțindu-l pe Geo Bogza într-o călătorie în Polonia, scriitorul m-a îndemnat să traduc, și-am început tocmai cu *Țara de piatră*. După aceea am tradus cîte o carte sau două în fiecare an.

2. Am tradus romane, dar și piese de teatru, începînd cu *D-ale carnavalului* a lui Caragiale, piesă montată recent de televiziunea poloneză, și ajungînd la piesele lui Sorescu, *Matca* și *Iona*.

Cititorul polonez cunoaște, prin intermediul traducerilor mele, *Siciliana* de Aurel Baranga, *Celebrul 702* de Al. Mirodan, *Arca Bunei Speranțe* de I. D. Sîrbu, și unele cărți pentru copii. Mi se pare însă că printre scriitorii români contemporani care exprimă cel mai bine spiritualitatea și geniul creator al poporului român, este și George Călinescu : opera lui m-a fascinat pur și simplu, traducînd cu nesat *Bieful Ioanide*, *Scrinul negru*, *Viața lui Mihai Eminescu*, primele două dintre acestea fiind în curs de reeditare datorită marelui succes pe care l-au avut. De asemenea, am tradus romanul *Sfîrșit de veac* în București de Ion Marin Sadoveanu, *Craii de Curtea Veche* de Mateiu Caragiale, un volum din *Cireșarii* de Constantin Chiriță și altele.

Toate aceste cărți s-au bucurat de o bună primire a publicului polonez. Deși sînt cunoscută ca traducătoare din limba română, nu am neglijat nici o clipă creația mea personală care, în marea ei majoritate, este inspirată tot din istoria sau din realitățile românești contemporane. Astfel, în 1974 am publicat *Corvul de nuntă*, carte de inspirație istorică, despre doamne și domnițe celebre în istoria secolului al XVII-lea — amintesc doar de domnițele Maria și Ruxandra, fiicele lui Vasile Lupu. Romanul pentru copii *Noaptea cea mai lungă* reflectă realitățile tragice ale inundațiilor catastrofale din 1972, dar și sentimentul de solidaritate și înaltă conștiință umană de care a dat dovadă atunci poporul român. Pentru dramatismul lui, acest roman a constituit punctul de plecare al unui serial realizat de televiziunea poloneză. O ultimă carte își desfășoară acțiunea în România de astăzi, prilej pentru mine de a-i înfățișa realizările economice, politice și sociale, odată cu relatarea faptelor memorabile din trecutul anumitor ținuturi (mă refer la Valea Olutului). Această carte este de fapt un scurt curs de istorie a României.

3. Mă gîndesc acum să încep traducerea romanului *Niște țărani* de Dinu Săraru și să scriu un scenariu de film pe baza acestui roman.

Colocviul
internațional al
traducătorilor
de literatură
română

LITERATURA ROMÂNĂ ÎN LUME

Irena
Harasimowicz

(R. P. Polonă) :

1. Cred că sint printre puțini traducători ai literaturii române care au absolvit Facultatea de Litere din București și au reușit să-și dea doctoratul în Literatură română (cu teza *Drama intelectualului în primul război mondial*, lucrare care depășește interesul pentru o singură operă, cuprinzând o întreagă epocă).

2. Am tradus destul de mult din literatura secolului XX, începând cu versurile lui Marin Sorescu, publicate în colecția „Poetii contemporani ai lumii” a Editurii PIW care au avut larg ecou în Polonia (amintesc doar entuziasmul lui Wisława Szymborska din „Zycie Literackie” din Cracovia). Am făcut selecția unei antologii a noilei contemporane românești pe care am intitulat-o, după prima năvelă din culegere, *Moartea lui Ipu*, după cum am mai tradus romanul *Masa Zarafului* de Dana Dumitriu și acesta foarte bine primit în cercurile cunoscătoare ale literaturii universale din Polonia, ca și *Maitreyi* de Mircea Eliade.

De fapt, eu traduc și literatură polonă în limba română, înțelegând prin aceasta adevăratul schimb de valori. Amintesc *Gramatica existenței* de Maria Rutkiewicz, de la Editura Univers, ca și culegerea de versuri de Tadeusz Rozewicz, apărută în colecția „Cele mai frumoase poezii” a Editurii Albatros.

3. Amintesc doar o antologie a poeziei contemporane românești careia îi voi adăuga un studiu introductiv, sperând că va oferi cele mai importante aspecte ale literaturii române.

William
Dewitt
Snodgrass

(S.U.A.) :

1. 2. 3. Primul meu contact cu literatura și cultura românească datează de acum zece ani, cînd am fost trimis în România de către Departamentul de Stat al S.U.A. Atunci s-a petrecut un lucru foarte important pentru mine : am fost la Institutul de folclor, unde l-am întâlnit pe profesorul Mihai Pop, care mi-a dat câteva cărți de poezie populară românească și m-a invitat să ascult câteva înregistrări, printre care a *Mioriței*, cîntată de un bătrîn, Alexandru Cercel. Am fost — trebuie să vă spun — foarte impresionat : este cea mai frumoasă înregistrare de baladă pe care am auzit-o vreodată. De atunci am fost extrem de interesat să aflu cît mai multe despre baladele și cîntecele din folclorul românesc și am tradus *Miorița* și *Mășterul Manole*.

De obicei traduc din foarte multe limbi, numai versuri pentru cîntece, cîntece primitive sau balade populare, dar am fost fascinat de minunatele texte de la Săpânța, așa că m-am apucat să le traduc integral. Aș dori mult ca, pe viitor, să traduc mai multe balade. Acum am de ales între cinci balade și totuși depinde dacă le voi putea găsi muzica adecvată. Aceasta pentru că nu pot traduce decît dacă găsesc o muzică potrivită pentru textul respectiv ; o baladă, dacă a fost cîntată într-o limbă, trebuie făcut totuși ca, atunci cînd este tradusă, să nu fie destinată numai lecturii, ci și cîntecului. Mă gîndesc să transpun și doine, colinde, precum și alte asemenea cîntece populare din care vreau să alcătuiesc un volum. Un alt volum va fi desigur cel la care lucrez acum împreună cu soția mea : ea este fotograf și va ilustra traducerea textelor de la Săpânța, volumul urmînd să apară, cît de curînd, în Statele Unite.

Jon Milos

(Suedia) :

1. Încă de la început mi-am pus problema alegerii unei căi : sau traducerea imediată a unor lucrări din română în suedă,

sau activitatea de animator cultural. Am ales-o pe aceasta din urmă înțelegînd importanța pregătirii terenului pentru o cit mai bună receptare a valorilor culturale românești în Suedia și doar după ce acest climat a fost realizat să se înceapă traducerea cărților reprezentative. Există acum un prestigiu cert al cărții românești, care ne permite să lansăm o traducere într-un număr mai mare de exemplare. Am început prin organizarea unei expoziții de pictură a lui Constantin Piliuță, în 1970, manifestare cu un frumos succes de public. Am organizat apoi turneul în Suedia al Teatrului de Comedie, piesa *O noapte furtunoasă* bucurîndu-se de aprecieri unanime. Au urmat două concerte de muzică și dansuri populare românești și apoi, desigur, concertele corului „Madrigal”, considerat drept unul din marile evenimente ale vieții artistice suedeze. În cadrul schimburilor culturale româno-suedeze organizez sezători literare, expoziții de carte (dintre care ultima, cea de la Malmö, și-a închis de curînd porțile). Toate acestea sînt o mărturie a marelui interes al publicului suedez pentru cultura română în general, dar în particular pentru literatură.

2. Pot spune — și mă mindresc cu aceasta — că am fost primul care a tradus în suedă din poezia lui Eminescu. Blaga, Bacovia, Barbu, Pillat, Voiculescu, făcînd de mai multe ori prezentări critice ale acestora în diverse ziare și reviste din Suedia. Cred că am reușit să pregătesc un teren literar românesc și să stîrnesc interesul publicului suedez pentru această literatură, pentru scriitorii ei cei mai reprezentativi. Am făcut emisiuni de radio consacrate literaturii românești în care m-am referit în mod special la poezia lui Eminescu, Blaga, Sorescu și Nichita Stănescu.

3. Pînă de curînd, doream să pregătesc o antologie a poeziei românești contemporane. Mi-am dat seama însă că ar fi bine să pregătesc o antologie a autorilor români și — ca atare — vreau să pregătesc două antologii. Una mai selectivă, de la Eminescu pînă la generația cea mai tină, Dinescu, de exemplu, în care vor fi incluși 20 de poeți, și, apoi, la editura Institutului de studii românești, o antologie în care vor intra 80 de poeți. Am publicat pînă acum traduceri din operele a aproximativ 40 de poeți români, restul urmînd să fie definitivitate foarte curînd. Intenționez să realizez și o antologie a teatrului. Am tradus patru piese : *O noapte furtunoasă*, *Omul cu mirtoaga*, *Iona* și *Păsărea Shakespeare*. Lucrez acum la *Iertarea* de Ion Băieșu. De asemenea, vreau să fac și o antologie a noilei românești și — poate la anul — cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la dobîndirea Independenței naționale a României, voi publica o carte despre istoria României în care vor fi prezentate și relațiile culturale și general-istorice româno-suedeze.

Barbro

Andersson

(Suedia) :

1. 2. 3. Interesul pentru cultura și literatura română mi-a fost trezit de o expoziție pe care am văzut-o la Göteborg, în Suedia. Se numea *Aurul din Carpați*, mi se pare. Expoziția m-a determinat, prin frumusețea imaginilor, să doresc să cunosc această țară, lucru pe care l-am făcut abia după ce am studiat limbile române la Universitatea din Göteborg. Apoi am venit în România ca bursier, în 1971-72. Am reușit să cunosc îndeaproape istoria României și să învăț subtilitățile limbii române.

Din plăcerea de a citi literatură bună, s-a ivit și necesitatea popularizării ei în rândurile cititorilor suedezi. Am început cu *Urma lui Zaharia Stancu*, pe care am tradus-o împreună cu un alt iubitor al literaturii române, editorul Rene Cocckelbergh ; apoi, tot din Zaharia Stancu, am tradus *Costandina*. Cred că pasiunea mea pentru Panait Istrati vine în primul rînd din dragostea pentru folclorul românesc ; de aceea am tradus *Chira Chirilina* și *Moș Anghel*.

Nici literatura contemporană nu m-a lăsat indiferentă : am tradus *Păsărele* de Alexandru Ivasiuc. În absența stăpînitor de Nicolae Breban și altele.

Nu am avut încă timp să transpun în limba suedeză minunatul folclor românesc, dar cred că mă voi ocupa în curînd de aceasta. Literatura populară românească este bogată, aveți folclorul cel mai bogat din Europa ; cititorul suedez cred că l-ar iubi în mod deosebit. Și aceasta pentru că expresivitatea unui popor se vede foarte bine în literatura lui cea mai autentică și cea mai bună, folclorul.

Roy McGregor Hastie (Anglia), Jon Milos (Suedia),
Marin Preda și Kostas Valetas (Grecia)

Gülen

Findikli

(Turcia) :

1. 2. 3. În Turcia literatura română a fost desigur cunoscută la început prin intermediul traducerilor din opera marelui dumeavoastră scriitor Panait Istrati. Apoi au urmat traduceri din opera lui Zaharia Stancu și, în ordine cronologică, traducerea din opera marelui romancier Liviu Rebreanu, traducerea romanului *Răscoala* apărînd foarte de curînd în Turcia, sub semnătura mea. Am întîlnit cartea lui Rebreanu în vitrina unei librării, iar după lectură ei am rămas atît de fascinat, încît am simțit nevoia de a începe traducerea ei și sper ca textul meu să redea fidel marea valoare a originalului. Mi-a plăcut într-adevăr foarte mult această carte, care aduce un suflu înnoitor în literatura română. Pentru dezvoltarea viitoare a traducerilor din literatura țărilor noastre consider că este necesar să se formeze mult mai mulți traducători decît există în prezent, aceasta pentru că dacă nu cunoaștem foarte bine limba română sîntem obligați să traducem după o variantă engleză sau franceză, ceea ce pune nu numai probleme privind fidelitatea traducerii, dar și ridică numeroase chestiuni financiare. Dar, pentru o mai bună cunoaștere a literaturii române, cred că este necesar atît să se dezvolte traduceri în limbile de circulație internațională, cit și să se dea o și mai mare atenție formării unei noi generații de traducători.

Belia György

(R. P. Ungară) :

1. Primul contact cu literatura română l-am avut ca student la universitate prin anii 1945-46, citind o istorie a literaturii române și traducînd poeziile lui Blaga, cu ajutorul dicționarului, bineînțeles. Am menținut acest contact, citindu-i mai ales pe clasici. Mă ocup intensiv de literatura română de la începutul anilor '60, cînd am început să lucrez și ca traducător al ei.

2. Am tradus din nuvelești români contemporani (D. R. Popescu, Nicolae Velea, Sorin Titel) pentru diverse antologii ; am realizat talmăcirea unor romane de Mihai Beniuc (*Dispariția unui om de rînd*) și Platon Pardău (*Ore de dimineață*) ; am tradus, de asemenea, teatru (*Steaua fără nume* de Mihail Sebastian, *Curierul de seară* de Romulus Vulpeșcu). Dar activitatea mea nu se rezumă la traduceri. M-am ocupat și mă ocup de literatura română, ca redactor în domeniu, în cadrul *Enciclopediei literaturii universale*, din care au și apărut la Budapesta patru volume, din cele zece proiectate. Am scris destul de mult despre literatura română, mai ales despre scriitori contemporani (Bacovia, Sorescu, Maria Banuș, Veronica Porumbacu, Augustin Buzura). Am redactat capitolul *Începuturile simbolismului românesc* pentru volumul *Simbolismul est-european* (în curs de apariție).

3. Academia ungară de științe intenționează să elaboreze o *Istorie a literaturii române*, la care voi scrie cîteva capitole. În continuare voi îngriji, ca redactor la Editura Europa, traduceri din literatura română și îmi voi continua munca la *Enciclopedia literaturii universale*. Intenționez, de asemenea, să traduc în continuare nuvele din literatura română contemporană (probabil D. R. Popescu, pentru colecția „Puncte cardinale”, o selecție anuală din nuvela universală).

Dintre cărțile care s-au bucurat de o mai mare audiență, aș aminti amplul volum de poezie al lui Blaga, apărut în 1965, care a avut un succes răsunător. De asemenea, volumul lui Ion Pillat (1967). Romanul *Absenții* de Augustin Buzura s-a bucurat și el de un deosebit succes.

Urmează să apară, în codicilă cu Editura Kriterion, în colecția „Romanul scurt contemporan”, un volum de circa 30 de coli (cuprinzîndu-l, printre alții, pe Titu Popovici, D. R. Popescu, Sorin Titel). În curs de apariție se află și romanul *Fețele tăcerii* de Augustin Buzura.

V-aș ruga să treceți la capitolul succese volumul de versuri al lui Eugen Jebeleanu, în traducerea lui Lászlóffy Aladár și Lászlóffy Csaba.

Iuri Kojevnikov

(U.R.S.S.) :

1. Primul contact cu literatura română l-am avut în 1946 prin Eminescu. Prima carte pe care am tradus-o a fost, de altfel, o culegere din versurile sale, apărută în anul 1950. Cred că din ce am dus pînă acum vor rămîne mai ales versiunile pe care le-am dat poeziilor lui Eminescu, Blaga și Bacovia. Spre sfîrșitul anului trecut a apărut un volum intitulat *Poezii române din anii 20-30*, care cuprinde versuri de Blaga, Bacovia, Fundoianu și Minulescu. Eu l-am tradus pe Bacovia. La Editura Minerva a apărut anul trecut o ediție bilingvă a poeziilor lui Blaga, în traducerea mea. Continui să traduc din Eminescu. Vreau, de asemenea, să fac o revizuire a unora dintre talmăcirile vechi ; am impresia că unele dintre ele sînt prea romantice, în tradiția romantismului francez, cunoscînd la noi, în versiune rusă, mai de mult.

2. Am mai tradus nuvele și schițe de Caragiale, Sadoveanu (*Hanul Ancuței*), Călinescu (*Enigma Otiliei*), Eugen Barbu (*Șoseaua Nordului*, traducere la care am colaborat cu Tatiana Ivanova). Dintre acestea, un mai mare succes a avut, se pare, Călinescu. Dintre celelalte traduceri apărute în U.R.S.S. au avut succes, de asemenea, lucrări ca *Groapa* de Eugen Barbu (în versiunea lui Kirill Kovaldji), piesele lui Caragiale și Mihail Sebastian (traducător : Iliia Konstantinovski).

3. Vreau să întocmesc o antologie a poeziei române contemporane. E o lucrare foarte grea ; am început-o acum patru ani ; nu știu cînd o voi termina.

Pagini realizate de Marcel Mihalăș,
Mihai Minculescu și Cristian Unteanu
Fotografii de Mihai Alexe

Florența Albu

Dimineață

Plouă, plouă !
Un gust de corcodușă verde.
Fuga ușoară de piciorușe
pe draniță. Și auzul boltit
în el însuși, în el însuși, el însuși

și-n mijloc, gândul,
dihania mică,
pîndind.

Frumoasă cunoaștere — se minunează
Golu-n priveliște.
El are picioroange verzi,
el are două urechi transparente.
doi cercei piguiți, două lacrimi
care se tot adună, tot cad —
prin lacrimi se văd
mulțimi de gingăunii forfotitoare,
indeletnicindu-se cu focul și perspectiva.

Centru

Parcă era mai tirziu
parcă era luna în creștere
parcă oboseam de creșterea ierbii
de mugurii pomilor
desfăcîndu-se prea repede prea
încet prea repede.

Parcă zburam
parcă prea grele prea noi rădăcini
parcă ostateci
parcă semințe cu aripi...

Era o răspîntie un centru al lumii
singelui stelelor
și toate rădăcinile pulberele semințele
fluidele miloasele mătăsoase fertile
și încă fiorii aripile scama amplexarea

— să spargi crusta veche ne-ncăpătoare
să fii deodată în tot spațiul
luminiscența sonoră.

Mergînd

Și mergînd, și mergînd,
și mirosînd pămîntul umed, bun
pămîntul putrezind, înverzind, înflorind,
mamă, îl strig.
Acolo, înăuntru, se petrece lumina.

alchimia,
petrecerea lină cu iarba, cu sarea,
cu sîngele,
cu oprirea, cu neoprirea.

Și mergînd, și mergînd,
aud pasărea, plînsul mic,
bucuria, durerea, adunate bine,
între aripi, cu ouăle.

Și mergînd, și mergînd,
văd plînsul, stînsul, răsăritul,
curge pe față căldura luminii,
respirația lumii,
răsare iarba, astfel răsare iarba,
mă ridică iarba la cer.

Imn de ziuă

Astăzi, 1 iunie, ora patru dimineața,
ora sonorității, înaintea luminii,
arca neliniștindu-se,
chemînd de foame, de sete,
vertebrate și nevertebrate,
domesticimi și sălbăticiuni,
vuietul lumii trezindu-se
regăsind țipătul, cîntecul, cuvîntul,
trompete aburînd de rouă.

Și toate cuiburile, zgirie norii,
vîind de cucu, privighetori, mierle
și pupeze ; adăugîndu-se vrăbiile,
stăncuțele, porumbeii sălbatici,
corul comun.

Răsare soarele — slavă, pămînt !
Ingenunchez cu lanul și bălăria, în rouă ;
slavă puterii tale și roadelor,
și indiferenței tale cu noi.

Irina Mavrodin

Primăvară

Cu apă fața să ne-o spălăm
fruntea să ne-o încununăm cu frunze
o împăcare stă pe chipul din pîriu
vorbele de prisos înecate să rămînă
acest cal tu ești acest prun
pămîntul în brațe ne prinde
sub uși cresc copacii primăverii
iubitor sufletul să-ți fie
ca nesimțirea din prunele coapte
la mina copilului spre tine întinsă
dulce e carnea lui știință lui e mare
apărată de gheare să fiu

Copacul de aur

Imi este cu neputință
să mă uit în ochii iubitului
frunze de aur între noi se așează
mîinile și picioarele lui
sunt crengile copacului de aur
eu iubitele voi muri cu tine la vară
un lup strălucitor ne va sta la căpătii
cu gheare de aur va scurma pămîntul
ne va îngropa așa cum numai
copiii de zei sunt îngropați

Avertisment

Fericită este ziua nașterii lui
Iubitul mă așteaptă acolo
bunăvoința soartei cînd ne va atinge
vom merge împreună prin realitate
Iubitule tu creatorul meu
privirea ta distruge în fiecare clipă
ființa mea împăratească
Iubitul meu are un veșmînt de sînge
curge sîngele de aur peste mine
un lup cu blană de zeu este iubitul
o lebadă mă duce spre trupul de aur
luminoasă este ziua acelei morți

Cîntec

Aș cuprinde lumea toată
mina-i creangă și uscată
arborele mi s-a frînt
arborele meu cel blind
vino soare de mi-l scapă
vino ploaie de mi-l scaldă
păsări bucurați-l iară
mingiile-l pe frunte lună
stele puneți-i cunună

Viața în natură

Dar binecuvîntată fie intîlnirea
cu inima lumii
din toate bună e această față
și plînsul ei rece
un fluture de ispășire să punem
pe fereastra
unei case de mult prin straturi
de pămînt adînc căzută
azi de toamnă jur împrejur o vie
cu struguri negri atîrnînd în nesimțire
spre care mîini de prunci întinse
stau de veacuri

Teatrul ieșean după documente

COLECTIVUL de sub conducerea regretatului Gh. Ungureanu, fost director al Arhivelor Statului din Iași, publică al doilea volum de *Documente din arhive ieșene* (ediție de Gh. Ungureanu, D. Ivănescu, Virginia Isac, coordonator D. Ivănescu, Editura Minerva, București, 1976, in-8°, 350 de pagini). Cu puține excepții, ele se axează pe viața teatrală ieșeană, de la începuturile ei, până în ajunul celui de-al doilea război mondial. Colecția se deschide cu uitaful actor Ioan Poni (1819—1853), despre care istoricul Teatrului Național în Moldova, T.T. Burada, spunea că a fost „cel mai mare tragedian pe care l-a avut scena română din epocă”. Fiu al unui preot, Constantin Ponici, însă rămas orfan de tată, se bucură de protecția spătarului Ioan Prăjescu, care-l înscrie în Academia Mihăileană și-i înlesni astfel însușirea unei temeinice culturi. Tânărul era însubordonat, ca și Fătu și frații Ioan și Nicolae Ionescu, dind de furcă autorităților școlare. Mai târziu, Poni intră în conflict și cu ofițerii ieșeni, care ar fi pus „zece, o sută de galbini pe capu lui Poni!” Scăpat teafăr, actorul se puse în conflict cu stăpânirea, ridicând glasul cum că lucrătorul pietrar, Neculai Vărlan, n-ar fi murit de moarte bună, ci în urma bătăii suferite la poliție. Cu acel prilej, Poni fu surghiunit peste Dunăre, dar pedeapsa a fost ridicată de domnitor, cu prilejul zilei sale onomastice. Actorul nutrea și veleități literare: proza sa este stufoasă, iar versurile, parte satirice, foarte interesante, parte lamartinienne, mai puțin izbutite. Impresiile de călătorie atestă climatul literar romantic al generației sale, iubitoare de peisaje pitorești, interpretate „într-un ton cu totul melancolic”. Poni vizitase capitala Țării Românești și adresa, în versuri, „Încă o salutare Bucureștilor”. Cel mai interesant document din mapa nepotului său de soră, marele chimist și mineralog Petre Poni, care i-a păstrat arhiva, este dialogul în jurul noii clădiri, în local propriu, a Teatrului Național din București, până în ajun adăpostit în casele Slătineanu, „coteată a vechi”, înlocuită cu „un teatru elegant, luxos, cu un teatru mare, în sfârșit”. Detractorul noului edificiu pretinde că ar fi costat „prețul unei piramide egiptiene”, — ceea ce-i o enormă hiperbolă, de altfel improprie, pentru că nu angajase munca și viața unui număr incalculabil de sclavi, pe lângă uriașele cheltuieli somptuarii. Celălalt vorbitor, care exprimă opiniile lui Poni, elogiază lucrarea, onorează pe directorul teatrului, Costache Caragiale, și menționează că în *Linda*, cel de sus și Millo au luat „role”, iar „gentila Nina Valeri e atât de șarmantă”. Bătăiosul actor efa așadar sensibil la farmecele unora dintre colegele lui. Ar fi asistat la inaugurarea Teatrului Național din București, în seara de 31 decembrie 1852, iar cu puțin înainte de sfârșitul său prematur, de tuberculoză, jucase alături de Matei Millo în drama *Puritanii Londrei*.

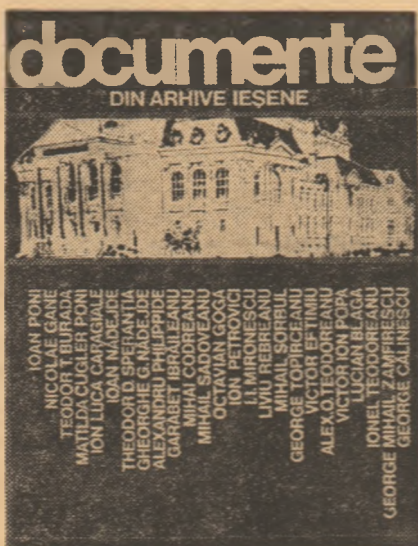
AL DOILEA personaj ieșean din carte, nuvelistul și memorialistul N. Gane, foarte citit înainte de primul război mondial, iar mai târziu aproape complet uitat, nu a scris teatru, dar a fost consultat de Petru Missir, bunul prieten al lui Caragiale, asupra personajului Cujbă din cunoscuta misivă în versuri a acestuia, de care nu-și mai amintea de loc:

Missiraș,
Sint la Iași,
— sau la Ieși.
Dacă ieși
De la slujbă,
Vin la Cujbă.
Al matală
Caragiale.

E de mirare că Missir, cel mai devotat dintre prietenii ieșeni ai lui Caragiale, nu-și aducea aminte de aceste sprintare versuri mnemo-tehnice, atât de populare în Iași (sau în Ieși), încât un înalt prelat spunea ocazional: „După slujbă, vin la Cujbă”. Se pare că acel misterios Cujbă n-a fost nici circumar, nici birtaş, ci directorul Școlii Normale de învățători din Iași, unde Caragiale se înfinea cu prietenul său, arhitectul N. Gabrielescu, când acesta lucra la restaurarea bisericii Trei-Ierarhi. N. Gane pretindea că auzise vorburile de la fiul său Alexandru, și că ele erau „în gura tuturor” (a ieșenilor, se înțelege). Spuneam că N. Gane n-a scris teatru. A fost însă numit membru

în comitetul de lectură al Teatrului Național din Iași, ca reprezentant al Academiei Române, și în această calitate ne-a lăsat un referat despre traducerea comediei lui Tristan Bernard, *Cei doi Achile*. Cei doi talmăcitori, semnați cu inițialele G. de S. și I.I.D., au rămas neidentificați.

Caragiale are capitolul său, începând cu numirea lui ca director de scenă, cu salariul lunar de 250 de lei, la 22 februarie 1883, la care a neglijat sau n-a catadixit a răspunde, spre a fi înlocuit cu Theodor Aslan, căruia i s-a dat onorariul de 300 de lei! Corespondența lui Caragiale cu Teatrul Național din Iași se reduce la o cerere a

drepturilor de autor și la alta, pentru cedarea sălii, în vederea ținerii unei conferințe, al cărei beneficiu era destinat ridicării unui statuii lui Alexandru Lahovari, singurul om politic conservator care-l cucerise. Celelalte documente caragialiene sînt postume și privesc fie jucarea pieselor lui, fie ridicarea monumentului său, din inițiativa (eșuată!) a ziarelor *Adevărul* și *Dimineața*.

Să mai reținem că în timpul direcției lui Ionel Teodorescu și din inițiativa lui, au fost puse în scenă câteva din cele mai cunoscute schițe din *Momente*, și anume: *Căldură mare*, *Telegrame*, *C.F.R.*, *Amici*, *Situațiunea*, *Justiție*, *Art. 214*, *Petițiune*, apoi *Un pedagog de școală nouă* și monologul *1 Aprilie*. Unele din ele au fost ulterior ecranizate și fac parte, ca și teatrul lui Caragiale, din repertoriul permanent al Televiziunii române.

Un referat interesant este acela al profesorului Alexandru Philippide, care și-l încheie astfel, cu privire la obscurul autor: „Ceea ce-i lipsește este experiența vieții, mai ales aceea experiență care se capătă prin multă lectură, căci mai mult învăț omul asupra lumii din ceea ce alții au învățat asupra ei înainte de dînsul, decît din contactul lui direct cu lumea.”

M-au izbit, în paginile rezervate lui G. Ibrăileanu, contradicțiile în actele oficiale, care-l dau cînd de naționalitate română, cînd de naționalitate armeană. Care-i adevărul, neelucidat în note? Dacă luăm cuvîntul naționalitate în accepția de cetățenie, G. Ibrăileanu, ca și tatăl său, era de naționalitate română. Dacă luăm însă același cuvînt în sensul originii etnice, marele critic a fost de naționalitate armeană. Importanță este însă semnificația operei lui, profund românească și, ca atare, naționalitatea nu mai este de nici un interes.

Distrugîndu-se mare parte din arhiva Teatrului Național din Iași, nu

ne-au rămas decît foile calificative date actorilor de către Ionel Teodorescu. Cu o rară conștiință și cu o tot atît de rară vervă e redactată aceea a lui C. Calmuschi, analizîndu-se rolul lui Guliță din ciclul *Coanei Chirița* a lui Vasile Alecsandri. Cînd e vorba însă de Tudor Călin, autorul referatului se arată același impenitent risipitor de imagini și metafore, în descrierea corporală a actorului, „asemănător cu plopii scuturați de toamnă în lumină de lună”, sau a glasului său, prevăzută cu „patetismul surd al foșnetelor toamnei”. Ni se mai spune despre talentul aceluiași că nu „terasează” (adică nu-și doboară la pămînt spectatori), „nu e un act de năpraznică seducțiune; talentul său cucerește, e un act de lentă seducere, de nesimțită captură”.

APARATUL de note al culegerii de documente este în genere bogat și conștiincios alcătuit. Mi se pare însă că aceea rezervată Aglaei Pruteanu (1866—1941) e cam rece, cînd se reduce la mențiunea de a fi „slujit timp de peste trei decenii scena Teatrului Național din Iași”. Ea a fost cea mai bună actriță a scenei ieșene, dacă o exceptăm pe Agatha Bărsescu, societară a marelui Burgtheater din Viena și mai puțin prezentă în țară decît în străinătate. Mihail Sadoveanu i-a tras un neuitat crochiu în *Anii de ucenicie* (Aglaei, nu Agathe!).

Aș mai atrage atenția că delicatul poet intimist Alexandru Claudian, necunoscut sau nerecunoscut ca atare în notă, ne este dat ca un „cunoscut pedagog”. Eroare! Era sociolog, a succedat lui Petre Andrei la catedra universitară.

Cit despre D. Gusti, numit în aceeași notă, observăm că la indicele de nume se trec în același loc atît vechiul D. Gusti, poet și om politic postpașoptist, care a dat celebra odă închinată lui Ștefan cel Mare și atribuită o vreme lui Eminescu, cit și omonimul său, contemporanul nostru, ilustrul sociolog! Confuzia se referă la mormîntul celui dintîi, care cerea reparații radicale, în timp ce trăia și activa șeful școlii sociologice bucureștene. Nota din text masacrează numele unei scriitoare franceze dinainte de întîliul război mondial: Lucie Felix, Faure Goyan, ca și cum ar fi doi membri ai juriului premiului „Femina” (Acordat Matildei Cugler Poni). Scriitoarea se chema Lucie Félix Faure-Goyan. O regăsim la indice, Felix, Lucia!

Aparatul de note n-a reușit să identifice pe toți veleitarii, ceea ce este firesc. Lipsesc însă unele note despre personaje interesante, ca Ella Negruzzi, prima femeie avocat din România, a cărei siluetă virilă era frecvent întîlnită pe sălile pașilor pierduți ale Palatului de Justiție din București, ca Gheorghe Lazăr, cel din zilele noastre de junete, eminent profesor secundar, ca C. Litzica, alt cunoscut profesor și om de cultură (care pune rezoluția „la dosar”, pe marginea unui S.O.S. al lui Mihail Sadoveanu, în calitate de director al Teatrului Național din Iași).

Actorii ieșeni, alarmați la o schimbare de guvern, că ar putea fi înlocuit același Sadoveanu, fac o suplică respectuoasă către ministru, iar C.C. Arion pune rezoluția înțeleaptă, menită să-l arate într-o lumină favorabilă:

„Dl. M. Sadoveanu va rămîne director nu pentru că cer artiștii, dar în vederea marilor sale merite literare și pentru că apreciem că își face datoria, Arion.”

Mai mult decît atîta: dintre toți scriitorii care s-au perindat la conducerea Teatrului Național din Iași, Mihail Sadoveanu a fost cel mai bun director.

Șerban Cioculescu

SEMNAL

EDITURA ION CREANGA

Tudor Arghezi — PRISACA (versuri). Ilustrații de Constantin Băciu, 76 p., lei 12.

Livia Rebreanu — PADUREA SPINZURĂȚILOR. Colecția „Biblioteca școlară”, 374 p., lei 4,50.

Victor Tulpure — ÎN LUME NU-S MAI MULTE ROMÂNII (versuri). 124 p., lei 8,50.

Rusalin Muresanu — TARA DE DOINA (versuri). 60 p., lei 3.

Virgil Cărianopol — ARCAȘUL LUI ȘTEFAN (povestiri), 48 p., lei 5,50.

N.I. Barbu — ANTICHITATEA CLASICĂ. 100 DE FIGURI CELEBRE, 11 p., lei 7,75.

Charles Dickens — AVENTURILE LUI OLIVER TWIST, în românește de Teodora și Profira Sadoveanu. 280 p., lei 23,50.

EDITURA ALBATROS

Valentin Silvestru — ZINA CASTRA-VEȚILOR (schîțe umoristice), 220 pag., lei 5,50.

EDITURA JUNIMEA

Mircea Măncas — ORIENTĂRI ÎN CULTURA CONTEMPORANĂ, 184 p., lei 6,75.

EDITURA DACIA

Bazil Grula — PATIMA ALBĂ (versuri). 112 p., lei 9,75.

TOLSTOI

vagonul de a 3-a

„În noaptea de 28 octombrie 1910 Tolstoi se pregătește de evadare. „Urmărit” de Sofia Andreevna sau de obsesiile propriului său cuget, el îi scrie soției sale ultima scrisoare de adio.

Pagina cea mai epică din ultima săptămînă de viață a lui Tolstoi poate că este tocmai următoarea, pîrtind data de 28 octombrie 1910 și în care filozofările și toată problematica morală lasă loc unei notații de proză directă, — graba, mișcarea pură a evadării. Tolstoi pare a întineri brusc. Stilul devine telegrafic:

„...Scriba și indignarea mea cresc, mă înăbuș, îmi iau pulsul: 97. Nu pot sta întins și deodată iau hotărîrea definitivă să plec. Îi scriu ei o scrisoare (citată mai sus, n.n.), încep să-mi împachetez strictul necesar, numai să plec. Îi trezesc pe Dușan, pe urmă pe Sașa, care îmi ajută să împachetez. Tremur la gîndul că aude ea, că va ieși — scenă, isterie... Către ora 6 totul e oarecum aranjat; mă duc în grajd să poruncesc să înham. Dușan, Sașa, Varia termină împachetatul. O noapte — să-ți scoți ochii, mă abat din drumul spre casă, nimeresc într-un desig, mă zgîrii, mă lovesc de un copac, cad, îmi pierd căciula. n-o găsesc, mă descurc cu efort, intru în casă, iau o căciulă și cu un felinar ajung la grajd și poruncesc să înham. Sosesc Sașa, Dușan, Varia. Eu tremur așteptînd urmărirea. Dar iată că plecăm... Poate greșesc justificîndu-mă, dar am impresia că m-am salvat, că l-am salvat nu pe Lev Nikolaevici, ci ceea ce unciori și măcar puțin-putîntel există în mine. Am mers pînă la Optina. Sint sănătos, deși n-am dormit și n-am mîncat aproape nimic. Călătoria de la Gorbacevo în vagonul de a 3-a, înțesat de muncitori — foarte instructivă și bună, deși am receptat-o destul de slab...”

Condiția de Luerător a lui Tolstoi în plină fugă și dramă a conștiinței pune în umbră totul: ca Narator, vagonul de a treia îl captivează făcîndu-l să uite evadarea și gîndul morții... Foarte instructivă și bună (călătoria)... apoi și acest regret de povestitor care nu a extras tot ce trebuie dintr-o împrejurare: **deși am receptat-o destul de slab** (aceeași călătorie, n.n.). La 31 octombrie Tolstoi se îmbolnăvește grav și coboară la stația, terminus de fapt, **Astapovo**, și care după moarte îi va purta numele. Ultima însemnare poartă data de 3 noiembrie: „Noaptea a fost grea. Am zăcut cu febră două zile. Pe 2 a venit Certkov. Se spune că și Sofia Andreevna. În timpul nopții a sosit Serioja, m-a înduioșat foarte tare. Azi, pe 3, Nikitin, Tania, apoi Goldenweiser și Ivan Ivanovici. Întă și planul meu. **Fais ce que dois, adv...** (advienne que pourra, fă ce trebuie, întîmplă-se oricîce, n.n.). Și totul e spre binele altora, dar, în primul rînd, al meu!”

Sint ultimele cuvinte scrise de mina lui Tolstoi. Peste patru zile, la șapte noiembrie 1910, orele 6 și cinci minute dimineața, el moare, lăsînd omenirii, cu ultima expirație, aceste vorbe abia murmurate: „Adevărul... Iubesc multe... Ei cum...” Interjecție enigmatică acest **Ei cum**, înaintea marii treceri... mirare poate, surpriză, constatarea lăuntrică a ceva imposibil de exprimat clar și care, — la fel ca-n vagonul de a 3-a al fugii de sine și de remuşcări a contelui-iobag, a contelui-mujic, luînd în spinare destinul Marii Rusii și fugind cu ea spre o revoluție din care Scriitorul nu deslușea decît latura morală, — pare mai mult exclamația unui drumeț lacom, atras de o priveliște nebănuită și care ar mai fi cerut unele resurse de energie spre a fi explorată...

Oberprocurorul Sinodului, Pobedonostev, care a redactat textul excomunicării lui Tolstoi din biserica pravoslavnică, n-a avut satisfacția cîntei finale a răzvrătîtului non-violent. Tolstoi a vrut să fie martirizat, sau să se răscumpere măcar printr-un surghiun impus. Condiția sa aristocratică l-a ferit însă de orice pedeapsă, astfel încît nu-i rămăsese decît să se pedepsească singur. Dar chiar și astfel, el muri ca un Scriitor în plin lucru, mai inspectînd încă o dată vagonul sărac, și atît de epic, de clasa a treia... Pobedonostevii nu vor înțelege niciodată această experiență. Și nici fraza din 11 iulie 1910:

„Sint păcătos și am trăit păcătos, n-am fost în stare și nu m-am silit să-mi rînduiesc bine viața. Dar dacă am înțeles bine acest lucru, așa cum mi se pare că alții nu înțeleg că nu păcatul reprezintă greșelile vieții, atunci cum să nu spun asta, măcar ca răsplată pentru viața mea păcătoasă. S-ar putea să iolosească cuiva...”

AL doilea volum al Jurnalului, și ultimul, recent apărut în românește, adăugat celui de anul trecut — selecție făcută din ediția originală cuprinzînd 13 volume — încorporează în literatura noastră una dintre cele mai fascinante biografii, — povestea intimă a unui titan al prozei confundîndu-se cu istoria contradictorie a epocii premergătoare marii revoluții din 1917.

E un important eveniment editorial (Univers) jurnalul lui Tolstoi în limba noastră, traducere semnată de Janina Ianoși. Criticul Ion Ianoși asigură cu strălucire comentariul, foarte bogat și minuțios, luminînd ungherele necunoscute ale existenței și operei genialului scriitor rus.

Constantin Toiu

Cronica literară

„Imnele Transilvaniei“

ÎNCEPUTĂ sub semnul lui Blaga (al lui era satul fabulos din **Viața deo-camdată**), poezia lui Ioan Alexandru s-a apropiat tot mai mult de la **Im-nele bucuriei** incoace de aceea a celui-lalt mare liric ardelean, Octavian Goga. **Im-nele Transilvaniei** nu ne mai lasă nici o îndoială în această privință. Ele evocă Ardealul ca pe o țară deopotrivă mitică și istorică, în care se îngîrădăcniile de multe generații ale poetului, cîntată cu solemnitate retorică și pe același ton de atlanie, cînd nostalgică și blindă, cînd în-celoșat-profecică, din **Noi ori din Rugă-ciune**. Acest sentimentalism țărănesc deosebeste pe Goga, pe Coșbuc și acum pe Ioan Alexandru de Aron Cotruș sau de Mihai Beniuc, poeți și ei, ca toți ardelenii, ai solidarității naționale, cu un la fel de puternic simț al valorilor colective, dar capabili de accente mai di-recte, de o revoltă căreia i s-a zis pe drept cuvînt patos social activist, fiindcă exclude extazul, psalmodierea, durerea mocnită izbucnind, din contra, în proteste și invective energice. Peste universul arhaic al lui Ioan Alexandru, oricît de amar și de tulbure, se instăpînește un duh de împăcare și plîngerea lirică se înseninează adesea, deși poate fi bîntuită de un tragic subteran acumulat de veacuri.

Elogiul începe, ca și la Argezi sau Beniuc, de la limba neșlefuită, dusă, de la „graiul cu-ndemnuri pentru vite“ al străbunilor: „Noi n-avem alte arme de-a lupta / Aici în Transilvania mea vatră / Decît cuvintele greoaie bolovani / Ce le zvîrlim spre ceruri ca de piatră. / Nu-i decît graiul zala mea și scut / Cuvintele acestea încelcitate / Ca o pădure strîmbă de stejari / Plină de cuiburi oarbe și ispite“. Devine deîndată vizibil sentimentul originii ardelenesti, poetul socotindu-se purtătorul tradițiilor, chemat să reînvie amintirea tuturor acelor sârmani păstori, plugari și mocani ce s-au perindat de veacuri prin „țară“: „Din Apu-seni, din răsărit mă trag / De pe aceste

Ioan Alexandru, **Imnele Transilvaniei**, Editura Cartea Românească, 1976.

dealuri transilvane“. Sau și mai limpede: „Dar cei ce nu mai sînt aici, strămoșii mei / Cohortele de morți acolo-n Transil-vanii / Ioanii milioane și Paveli dede-supt / Semnarii drepti, păstori și moca-nii // Cum să îi strig pe nume, să-i în-demn / Asta mi-e singura menire / Adu-cere-aminte strămoșilor sârmani / Pe fiecare-n parte, eternă pomenire“. Deo-camdată sîntem în vecinătatea **Testamen-tului** arghegian, însă poetul își înțelege menirea mai concret, ca pe a unui apos-tol care umblă din sat în sat: „Și să-i întreb citi își aduc aminte / Din casă-n casă și din om în om / Să îi ascult vor-bindu-mi de părinte“. El își declară cu o ostentație orgolioasă înrudierea cu toți aceștia. Însăși „țara“ lui e o matcă din care se desface o întreagă geografie („Din Maramureș pînă peste munți / și în Mol-dova și-n Apuseni pe masă / M-aș vrea făclie limpede trimes / Cu-această bucu-rie luminoasă“) și istorie națională, în al căreia nesfîrșit pomelnic figurează, pe lin-gă voievodul Gelu, Horia, Avram Iancu („De unde vii tu Iancule Avram / Cu su-nete în singe de răscoală“) și alții pre-cum Mircea, Ștefan, Mihai Viteazul, Băl-cescu și Eminescu. Fiecăruia poetul îi închină cite un imn pios și smerit, plin de patriotică vibrație citeodată, dar și de-o abundență prozaică alteori, în ver-suri cam inegale și greoaie, al căror arc înalt se destinde prea adesea pînă la ba-nalitate. Să reținem portretul lui Șincai, despre care a scris și Geo Bogza o ta-bletă extraordinară, cărturarul pribeag care purta pretutindeni cu sine în desagă „hronica românilor“: „Supt coroana frunții lui, decît / Obrazul de două ori mai naltă, scoica / Urechii șlefuită blind, / De-atîtea zvonuri albe ce-o mîncă / S-a subțiat în cap de diamant, și țărna / Cărnii s-a uscat pe stîncă. Buzele do-moale / de păstor ușor par trase-acum din fluierul / Subțire, ca un potir de-argint răsăritean / Lovit în mers de-un clinchet fără știre“.

Din Goga vin imaginile satului arde-lenesc tratat, în unele poezii, și pe o la-tură mai firească familiară, acel univers zugrăvit în detalii toponimice, onomasti-ce, etnografice, evocat în versuri molco-

me care s-au încărcat de tristețea fără nume a unei istorii frămîntate. Lelea Teodosia, care „veghează ciurda satului de vite / pe Dosul Mărianului între ste-jari / Și pe miriști de holde vestejite“, lelea Maria care-și așteaptă resemnată moartea, Ioanul Danii și ceilalți sînt eroii acestui sat a cărui amărăciune muzical-profundă se sublimează o dată într-un vers memorabil: „Maramureș murmure amar“. Original este lirismul inexprima-bil al acestei arhaice lumi de țărani care-și poartă carele și vitele lor pe dru-muri prăfoase, printre dealuri austere, sunîndu-și coasele și scerele sub soa-rele arzător ori bătuți de ploile toamnei, sau lucrînd ogoarele, cres-cindu-și pruncii, bucurîndu-se ori mu-rînd în tăcere, după ritualuri, de mii de ani aceleași, de o măreție fără veselie. Țăranilor le închină Ioan Alexandru unul din imnele lui cele mai frumoase: „Ami-ros țărani-a fluturi și-a pămînt / Amiros țărani-a oi și a nîsoare, / Amiros țărani-a lacrimi și lumină, / Amiros țărani-a spînzurătoare. / Amiros țărani-a dreptate, Amiros / A iubire, amiros și-a neputere / Amiroase Transilvania săracă a țărani / și țărani amiros a înviere. // Amiroase casa lor a prunci / Doispre-zece-nșiruiți pe vatră / Imbrăcați în pești și sumăvici / Grei și grași ca niște cruci de piatră... / Amiros țărani-a milă ce s-a strîns / An de an și-a-ncremenit în țară / Și din carnea ei a răsărit / Seminția asta milenară“.

Aceste cîntece monotone, grave, sînt la Ioan Alexandru și expresia (estetică discutabilă) a unui tradiționalism excesiv care împinge sentimentalismul profetic al lui Goga pînă la icoanele devitalizate ale lui Pillat din **Biserica de altădată** sau pînă la acelea decorative ale picturii lui Demian. Satul străvechi se populează atunci de figuri de legendă religioasă, autohtonizînd reprezentări biblice, și se umple de dangătul clopotelor, de întiri-muri și de rugă. Carul voievodu-lui Bogdan bunăoară nu e petre-cut doar de ștergarele simbolice, de piinea și sarea fericirilor supuși, dar și învăluit de fumul smirnei care pluteste în văzduh peste capetele ingenucheaților. Imi dis-

place nu doar reprezentarea convențio-nală, prea bine știută, dar și tonul li-turgic al poemului, „religiozitatea“ factice, care n-are măcar prospectiva naivă a aceleia din icoanele populare: „Pămîntu-i zguduit de tînguire / E martie și singe-ră-n văzduh / Turma de miei în horă după mire. / Cîț vezi cu ochii roată Mol-dova în genunchi. / C-un braț de crîn-te-nțîmpină mireasă / Miroase-a griu în țărna jupuit de vînt / Și-a Sfîntul Gheor-ghe — în fiecare casă / Și trece carul tău voievodal / Prin satele străvechi și prin cătune / Și moldovenii pe ștergare-țies / C-un drob de smîrnă fumegînd în piine“. În cealaltă extremă (extremele se ating totdeauna) se află imagistica de a-pocalips din lunga poezie **Amintire** (cu lucruri notabile) ce pare a fi versiunea pîgînă a picturilor de pe perețele Suce-vitei: „Pruncul de mic era uitat sub cer / Sub ochiul sortii pe cîmpii geroase / Un zeu capricios îi măcina / Singele crud și măduva din oase... / Grămizi de humă, neamuri de barbari / Muți fără grai și hoarde fără nume / Doști prin smîrcuri și pe sub răsăruci / Faimă de groază v-a rămas în lume. // Care pe care, cuțit pentru cuțit. / Sălbăticie prin sălbăticie / Spînzurătoare din spînzurători / Ochi pen-tru ochi, minie din minie // Lanț se ție-neau din neam în neam / Aceeai ură și același cîntec / Putea istoria de singe putrezit / Al pruncilor ucși la maică-n pintec // Focuri se-naltă-ndată după jaf / Și victimele șchioape sînt belite / Ce-l tinăr în dezmaț pe loc e-ncălecat / Acolo între cai morți și-ntr-o copite“ etc.

Imnele Transilvaniei e volumul inegal (și nu cel mai bun) al unui poet impor-tant de azi, autor al unor impresionante evocări istorice, pline de suflu patriotic, dar pîndit destul de des în ultima vreme de discursivitate și emfază.

Nicolae Manolescu

George Timcu

„Lungile apusuri de soare“

(Editura Junimea, 1976)

Una dintre temele de circulație ale prizei actuale se constituie din exami-narea relațiilor stabilite la un moment dat între individul marcat de o istorie nu prea îndepărtată, care este aproximativ aceea a deceniului șase, și realitatea prezentă indicată epic prin anumite me-dii psihosociale. Procesul revoluționar traversat de societatea românească formează substanța unora dintre cele mai importante romane ale ultimului deceniu. Inscrinduse în această serie a prozei problematice de o evidentă coloratură po-litică, romanul lui George Timcu cuprinde povestea unei reparații morale și a unei integrări sociale. Curba demonstrației pice merge de la descrierea individului refuzat, pînă la momentul absorbirii ace-s-tuia de către societate printr-o activare maximă a resurselor sale sufletești și creatoare. Eugen Grindea este un munci-tor în jur de treizeci de ani care se în-toarce, după ani de peregrinări pe mai multe șantiere ale țării, în orașul natal cu vaga dorință a fixării. Deși integru, inteligent și cu oarecari studii ce-l si-tuează profesional deasupra unei medii, Eugen Grindea a fost împiedicat siste-matic să se afirme la adevărata lui va-loare de date biografice față de care nu este întru totul responsabil. O condamnare meritată a tatălui, pentru tăinuirea unei persoane urmărite de justiție și pentru speculă cu cereale în timpul foametei, apasă în chip nedrept asupra fiului. A-cesta, deși student eminent și structură morală impecabilă, este exclus din U.T.M., apoi, printr-o înscenare, din facultate, fiind destinat ulterior să rătăcească prin mai multe locuri de muncă și să suporte un șir de nedreptăți evidente. În orașul copilăriei, Eugen Grindea se angajează pe un șantier cu ajutorul prietenului său Andrei Paizie, un ins puternic care reu-șise să depășească cu abilitate handicapul

unei biografii asemănătoare. Deși se re-marcă foarte repede pe șantier ca un muncitor bun, Eugen Grindea provoacă însă de timpuriu un curent de antipatie aproape generală din cauza suspiciunii față de semenii. Prin această atitudine Eugen Grindea vrea să prevină recidi-varea erorii, dar el nu face decît să-i fa-vorizeze terenul de apariție. La situația creată, se adaugă crizele de conștiință și sentimentul existenței la periferia socie-tății, cu atît mai grave cu cit, examinînd lucid faptele tatălui și fiind de acord cu acea corecție aplicată de societate, Eugen Grindea nu acceptă ca ea să se extindă prin abuz și asupra sa. Romanul reflectă existența dedublată a personajului prin cele două planuri distincte ce-și află un punct de incidență în biografia lui Eugen Grindea: unul este al rememorării unui trecut saturat de neînțelegere și ostilitate, celălalt al unui prezent de conciliere și integrare socială. Ideea romanului este că în societatea noastră nimeni nu trebuie să suferă pentru vinile altuia și că orin-duirea socialistă nu are nevoie de victime sau „eroi tragici“, ci de conștiințe lucide aflate în consens cu aspirațiile sale. Eugen Grindea devine în cele din urmă unul dintre cei mai apreciați oa-meni de pe șantier, șef de echipă respectat, și un personaj ce-și descoperă voca-ția prieteniei. Finalul **Lungilor apusuri de soare**, în care îl vedem pe Eugen Grindea în spital înconjurat de prieteni, după ce se întrecuse pe sine la repararea în con-diții grele a unor linii electrice, se re-marcă printr-o adevărată euforie a co-municării: „Eugen le răspunde la întrebări. Fiecare dorea să afle cite ceva sau îi povestea întretăiat ce se mai întim-plase pe șantier. Nu-și spuneau lucruri importante, erau poate chiar banalități, care în alte împrejurări nu l-ar fi inter-esat cine știe ce, acum însă era cu totul altceva, aveau alt preț aceste vorbe obiș-nuite. Asculta cu aviditate, sorbind cu-vintele celorlalți. Ar fi dorit să afle cit mai multe. Toți îi zîmbeau nedezlipin-du-și privirea de pe el. Ii privi și el. Ii descoperea, sau îi redescoperea, nu știa nici el bine încă. Erau oameni de treabă, fiecare cu calitățile și slăbiciunile sale. Dar erau oamenii în mijlocul cărora mun-cea, își trăia cea mai importantă parte din viața sa. Ii simți apropiată. Știa — desi-gur — că o să se mai certe poate cu ei din cînd în cînd, că doar — nu? — așa-i viața. Înțeleaptă vorbă, mai constată el

o dată, surprins că poate înțelege și altfel unele lucruri.“

Romanul lui George Timcu, scris labo-rios, se reține în primul rînd prin faptul că nuanțează interesant problematica spi-rituală a unei teme importante a roma-nului.

Mirela Roznoveanu

Adela Popescu

„Între noi — timpul“

● DEBUTUL tardiv în volum al Adelei Popescu*) a reprezentat un gest de mare temeritate: puțini sînt poeții care au pri-vilegiul ca, supuși refrigerării prin tradu-cere, să reziste de la primul pînă la ulti-mul moment liric, nefalsificați și fără să le iasă în relief, îngroșate de transpune-rea în altă limbă, defectele. Natura talen-tului Adelei Popescu o ferește de mari primejdii, și mai ales de orice veleitate de a părea altceva decît este; el își este suficient sieși, refuzînd cu discreție orice tentativă de autoamăgire.

Natură elegiacă, de o sensibilitate re-pede vulnerabilă, deloc exaltată, poeta cultivă tehnica sugestiei prin plasticiza-rea gesturilor oprite la jumătate, lăsînd să se ghicească dincolo de ele surprările in-terioare. Puterea ei stă în capacitatea de a nu forța niciodată starea lirică, de a refuza contrafacerea sentimentală. Poezie a nostalgiei unei clipe, a tresăriri unui moment, are tactul de a nu se retoriza dincolo de marginile clipei, de epulzarea momentului. Iar cum tema lirică latentă este pretutindeni forța devastatoare a timpului asupra sentimentelor crezute în-vulnerabile, tensiunea se naște dintre for-ma fugară și eliptică a poemului și co-mplesitoarea lui semnificație. Incordarea dintre expresie și idee este, de altfel, una dintre trăsăturile definitorii ale lirismului modern.

*) Adela Popescu, **Entre-nous, le temps (Între noi — timpul)**, volum de versuri bi-lingv (româno-francez), ilustrat de graficiană americană Holley Chiro, Editions Saint-Ger-main-des-Prés, Paris, 1975.

O melancolie fundamentală, născută din imposibilitatea de a trăda prin gest sau prin cuvînt devastările sufletești se con-jugă cu o rafinată tehnică a sugerării prin juxtapunere de elemente investite cu valoare simbolică. Prin tipul de sensi-bilitate, ca și prin forma expresivă, Adela Popescu face parte din familia spirituală a poezilor kai-kai-ului și poemelor sale le-ar sta bine pictate delicat în tuș, pe pastelate mășuri japoneze: „Vom mer-ge-n șir — Cămile răbdătoare, / Călcînd nisipuri albe / Sub picioare; / Și vom visa / Pustiuri roditoare, / Cînd norii ning / Asupra noastră sare...“ (**Destin**).

Oroarea de gestul care trădează senti-mentul fără să-l poată comunica, de alcă-tuirea noastră din perfidele acte care ne falsifică fără să ne exprime, se străvede din obsesia măștii și a lumii ca teatru, din obsesia că sîntem luați mereu drept altceva decît am fi dorit să părem: „Ne trebuia un teatru în fiecare zi, — / Deco-ruri și costume, / Nimicurile mii, / Și să jucăm iubirea / Bezmetici și convingi, / Pînă chemați la rampă / Înceam măriți ei nișii“. (Ne trebuia un teatru în fiecare zi); „Și-acel efort de inimă cu care / Probam, străine, măștile iubirii“ (**Strigăt**); „M-am răvășit cu fața prin nectar. / Acum sînt albă, galbenă vă par... / Ca soarele-n amiezii, fără chenar, / Și-mi desenați conturul în zădar. / Acum sînt albă, gal-benă vă par, / Nu-mi cîntăriți lumina în cîntar“. (M-am răvășit cu fața prin nec-tar).

Reversul deziluziei de care e întovără-șită orice exteriorizare este fuga în sine și fuga de sine, cu riscurile acceptate, către nenumit: „Și am fugit sub ploaia rece / Simțînd în urma ei nîsoarea“. (**Singură**); „Trebuia să încep să cred că mi-e bine, / Pentru că tu erai pretextul de care fugeam...“ (**Iluminare**). La fel, feminin pasiva întîmpinare a celui ase-menea, ce vine implacabil, să se vindece de teamă, sacrificînd pe celălalt după ritualul mitic: „Veneai spre mine sin-gur / Și neoprit ca iarba / Rupindu-mă de soare, / De apă și de vînt... / Și te-aș-teptam supusă / Și fără de tăgadă / Și mă zideai, cu fiecare pas, / În pămînt.“ (**Timp**).

O sensibilitate care și-a găsit formula poetică adecvată și o știință de a-și păstra autenticitatea fac dintr-un mic volum un debut exemplar.

Roxana Sorescu

„Forța de premoniție“

CINE nu știe sau știe doar din auzite cum a debutat Aurel Baranga, va fi cu siguranță surprins și chiar șocat de volumul apărut la Editura Litera („una sută exemplare în afară de comerț”), conținând versuri de factură suprarealistă, tipărite în revistele „Alge” și „Unu” între anii 1930 și 1933. Născut în 1913, autorul lor avea între șaptesprezece și douăzeci de ani și era, s-ar zice, foarte departe de a-și bănuși evoluția. Dar, dacă nu-și anticipa propriul destin, se dovedea în stare să anticipeze cu un uimitor instinct multe alte lucruri mai importante decât propriul destin, nelinești care se vor confirma: o exasperare — în fața nepăsării generale — care nu va întârzia să-și demonstreze temeiurile. Încât cine parcurge la început cu firească rezervă cuvintele de „justificare” ale autorului, punându-le pe seama unei la fel de firești exagerări a imaginii de sine, va sfârși, odată lectura încheiată, prin a le da dreptate, recunoscând că ele spun exact ce trebuie, fără adaosul nici unui orgoliu, acum, când acesta pare întrutotul justificat. Poemele publicate în volumul de azi fuseseră adunate întâia oară la începutul anului 1933 în placheta *Poeme cu orbi*, ce avusesse darul să irite autoritățile. Dar să-l lăsăm pe autor să continue în stilul unei relatări albe, mai concludente decât patosul retrospectiv:

„Întreaga ediție, însă — una sută exemplare — a fost confiscată de organele Siguranței generale a statului, în iulie 1933, cu prilejul arestării întregului grup

Aurel Baranga, *Alge*, Editura Litera, 1975.

Alge și al depunerii lui, pentru o scurtă reclusiune, la închisoarea Văcărești.

Le reimprimăm, după aproape o jumătate de veac, nu pentru valoarea lor literară, ci pentru un temei ce ni se pare a fi mult mai adânc. Poemele care urmează au fost scrise și publicate înainte de venirea la putere a nazismului, atunci când omenirea, inocentă sau de o vinovată nepăsare, nu bănuia ce soartă o pîneste. Peste puțină vreme, umanitatea era aruncată într-un univers de crime și de ispășiri absurde, culminând, cincisprezece ani mai târziu, cu dimineața de apocalips de la Hiroșima, cel mai terifiant coșmar al Istoriei. Recitite azi, poemele incriminate ni se par a fi fost încărcate cu o derutantă forță de premoniție.

Fapt ce ar face, poate, dovada că poezia e chemată nu doar să vestească, ci și să prevestească.

Redactînd această detașată „justificare”, autorul nu s-a lăsat nici pe un clipă, cum se zice, furat de condei; sau de înlesnirile unei inventivități, ale unei imaginații de care, cum se știe și cum o dovedesc poemele de față, nu duce lipsă.

Așa este: poemele acestea au „o derutantă forță de premoniție”, scoțînd la iveală niște antene cu care nu prea mulți, la vremea respectivă, erau prevăzuți. Coșmarul care se apropie invadează cu destulă pregnanță prezantul acestor versuri numai aparent dictate de norma cuvintelor în libertate; acest suprarealism, dacă vrem să-l numim așa, e mai adevărat în spirit și chiar în litera sa, decât multe realisme ce s-au cam dovedit a fi false, în ciuda aerului lor atestatestiu-tor. Aceste „vedenii” nu mai par depla-

sate, nici doar de-o tolerabilă impertinență, potrivită celor foarte tineri, care, nu-i așa, nu știu încă ce e viața și se joacă plăcut iresponsabil cu cuvintele; iată că uneori știu mai bine despre ce e vorba, despre ce va fi vorba. „Delul”, de care va fi, curînd de tot, vorba este de-acum o realitate familiară poeziei, una care-o amenință direct, în ființa ei:

„De aceea te-am chemat pe tine, (frate) trebuie să-ți mărturisesc: toate, / tot ce am auzit, / tot ce am văzut. / alaltăieri, nu a fost decît un început. / noaptea asta va fi noaptea / adevăratului delir, / noaptea asta va fi a serpilor / și a mușcăturilor, / de aceea te caut / și te chem, / fiindcă vreau să urlu / și să blestem. // Vreau să mușc / vreau ca toată lumea să muște, / cine nu știe să muște, / să se otrăvească / și să se impuste. / Va fi o noapte / cu venin și cu otrăvă / ... / e noaptea goanei și a mușcăturilor / se vor mușca prin colțuri / și pe străzi / ... / oamenii se vor zvireoli / și frînge, / se vor presimți prin peșteri / și grote, / va fi o noapte cu alungări și pofte / ... / oamenii vor mușca din carne, / ca din piine, / vor mușca din creștet și din frunte” (Am alergat pe străzi, dulăi ca niște sfeșnice).

Coșmarul Hiroșimei nu e nici el gratuit invocat în „justificarea” de la începutul volumului, ne dăm seama de asta luînd act, cu o anumită tulburare, de poemul numit fără ezitare, mulți ani înainte ca faptele să se consume, *Dimineața de apocalips*:

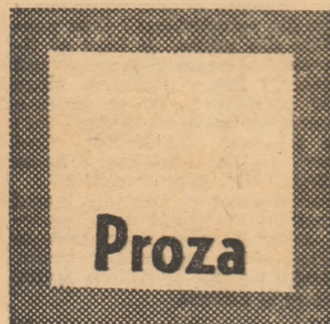
„Iată, / noaptea zilei / ne asteaptă, / pe ultima treaptă. // Într-o dimineață de gheață, / om, casă, cal, ciine, / vom fi

despicați / ca o piine, / ce se frînge și plînge. / ... / Unde alergi, pe ce drum, fată de vată, / de singe, / de scrum / ... / Nu mai e nici un pămînt, / urletul s-a făcut cuvînt / ... / Marea nu mai are maluri, / fierbe iod, incins, în valuri / ... / Morții mor în cimitire / pielea s-a făcut burete, / cade în fișii de plete, / peste soare plouă singe. / ... / Am ajuns în cer, / în iad. / Totul e departe, / miinile chircite, cad ostenite, moarte” etc.

Resursele anticipatoare ale poeziei constituie o realitate mai „imediată” decât ne închipuim; poezii trebuie luate în serios. Cit despre începuturile literare îndepărtate — și totuși atât de apropiate de spiritul și de gustul actualității — ale dramaturgului Aurel Baranga, ele merită, împreună cu tot contextul (avangardist) în care se articulează, toată atenția.

Lucian Raicu

„Baladă pentru Vechiul Drum“

ORIGINALITATEA lui Jordan Chimet se reflectă și în caracterul greu de definit sau de anticipat al manifestărilor sale literare. *Lamento pentru peștișorul Baltazar* sau *Închide ochii și vei vedea orașul*, de pildă, erau niște cărți pentru copii foarte ambițioase, nu atât în genul lor, cit, mai ales, dincolo — mult — de limita acestuia, urmărind să comunice, într-un chip poate prea programatic, adevăruri de ultimă gravitate. Și cine ar fi putut să prevadă, deși, retrospectiv, ni se pare că autorul era singurul predestinat să o realizeze, apariția unei antologii atât de extraordinare cum este aceea a *Inocenței*, prima lucrare de acest fel la noi, unică probabil și în lume? Cu toate că poartă titlul unei specii literare clare și distincte, *Baladă pentru Vechiul Drum**) ține, și ea, de o formulă foarte complexă, provocă dificultăți de încadrare. În „Primul cuvînt înainte”, autorul o definește ca „jurnal liric al unei călătorii petrecute aievea în primăvara anului 1968”. Dar nici această etichetă nu explică mare lucru, deoarece, *baladă* sau *jurnal liric*, cartea consacrată de Jordan Chimet Vechiului Drum este totodată poem în proză, reportaj, eseu filosofic, schiță istorică, tablou etnografic, carte pentru copii etc. Elementele divergente nu mai formează însă aici, ca în mai vechiul *Lamento*, „un amestec derutant” (Lucian Raicu), ele se întrepătrund de data aceasta, fuzionează, cartea dobîndind cu adevărat, după cum arată însuși autorul într-un *Al doilea cuvînt înainte*, caracter de „proză omogenă”. Unificarea unui material atât de fertil devine posibilă în primul rînd prin existența unui scop fundamental. Călătoria autorului, reală și imaginară, își propune să recupereze, prin cunoaștere și recunoaștere, adică prin comuniune, vestigiile unei străvechi civilizații autohtone, reflexele unei spiritualități aurorale. Vechiul Drum, care e „ascemenea unei axe a geografiei și istoriei noastre [...] căci străbate țara de la un capăt la altul, dar continuă și mai departe, îndreptîndu-se spre vest [...] iar la sud coborînd spre lumile visate de gîndul fără hotar al lui Alexandru cel Mare”. Loc de întîlnire al Occidentului cu Orientul și, poate, și de înțelegere, dacă nu cumva și de împăcare, cîndva, „lărm de răsucire privilegiat”, avînd însă și „un dublet, o

copie fidelă, ascunsă în noi” („în dulcele întinerii al singelui este marea lui adăpost”), Vechiul Drum, care se arată și se ascunde călătorului, care apare și dispare în sufletul lui și trebuie de aceea mereu regăsit este, pentru autorul acestei cărți, „drumul unei inițieri”. Călătoria, fizică și spirituală, a lui Jordan Chimet are simplitatea unei excursii, fiind în același timp o ambițioasă aventură, investigație și revelare.

Urmînd firul Vechiului Drum, autorul invocă, ajuns într-o „poiană fără nume” care îi dă sentimentul de a se afla în „sala de muzică a unui fantastic castel vegetal”, felurimea instrumentelor pentru cîntat, de la viorile de Vrancea, lira populară, țitera pînă la cele improvizate — frunză, coaja de mesteacăn, solzul de pește sau chiar cutia de chibrituri, unele dintre ele devenind, în viziunea ludică a drumetului visător, ciudate obiecte-ființe născute sau făurite prin vrajă; face inventarul unei fabuloase flore poetice, creație a intelctului botanist anonim care „nu-și dezlipise încă existența de basm”: „Autorul, atunci, în urmă cu veacuri, a fixat rolurile plantelor în scenariul etern pe care-l vor juca în curgerea fără sfîrșit a primăverilor: una va fi smecoaică, dar vom găsi și o smecoale, alta Sinziana de munte, deosebită de Sinziana albă sau Drăgaica. Vom întîlni pe cîmpii Rodul pămîntului, Luminăria pămîntului. Singele voinicului — urmă de-a dreptul dramatică a unei întîmplări misterioase petrecute cu mult timp înaintea sosirii noastre în pădure. Rolurile tenebroase vor fi interpretate de Mușcata dracului, Spata dracului sau Scailul dracului. Soră cu frate este, poate, un ecou botanic al baladei Soarelui și Lunii. Bandita vîntului inventează un nume floral cu delicatețe, iar Trei frați pătași aduc în onomastica lumii lor prevestirea unei apropiate aventuri, a unor previzibile războaie. Și cum am putea uita plantele cu atât de important roluri în aventura basmului: Muma pădurii, Ciurul smelilor, Crăiasa smelilor și, bineînțeles, Iarba fiarelor...”; relatează scenele sau descrie personajele și peisajele înfățișate, „în stil naiv”, de icoanele populare pe sticlă; își desfășoară ochii cercetînd „lumea straielor vechi”: „Șipelele înalte și tăcute stau lingă ferestre ca niște bătrîni osteniți de truda vieții. Sint de toate, la multe nu le mai știu numele, pe altele le recunosc: catrințe, fote, bete, chimire, vâltoari, basmale, conciori, ilice, straițe, minecări, lățătare și altele și altele”; are viziunea fulgurantă a unor sce-

ne de demult; meditează lîngă crucile de piatră brîncovenesti; evocă fîntînile și casele; contemplă „lunca cu o mie de culori, pajîstea cu o mie de chipuri a Soarelui de pe Perete”; vizitează cimitirele, cele nedespărțite prin nimic de sălașurile celor vii, cele domestice, din curțile și grădinile moșilor, cel din Jina Sibiului, cu înaltele lui cruci de lemn măsurînd parcă o a doua viață a răposatului prin scurtarea lor succesivă, cauzată de putrezirea rădăcinilor, pînă ce din ele nu mai rămîne decît niște cioturi; elogiază îndelnicirile străvechi ale oamenilor. Olari, lădări, fierari, cărăuși, lăutari, arhitecți populari, sumănari, de la cele mai cunoscute și mai răspîndite la cele mai rare și mai poetice: „Am putut zări din cînd în cînd, și așa s-a întîmplat și acum, niște momii, jumătate-oameni, jumătate-pui de urs, mișcîndu-se straniu pe poalele cîine știu căru munte. Ce fel de ciudățenii or fi? De aici de pe Drum, imi par uneori într-o procesiune ciudată, executînd cîine știu ce ritual uitat. Se roagă, sau, de ce nu, poate pasc. Nici gînd. Sint culegătorii plantelor de leac. Există din loc în loc cite-un sat destinat acestei priceperi, e o treabă a tuturor, nici unul nu lipsește: oameni în toată firea, copii și bătrîni își transmit din tată în fiu secretul”; se oprește în fața bisericilor „care și-au părăsit solul, destinate a-și urmări, peregrine, umanitatea care le-a zămislit” etc.

Spre toate aceste fațete ale unei străvechi civilizații autorul nu privește cu un ochi obiectiv de estet. Nu frumusețea lor, adeseori extraordinară, îl interesează în primul rînd, pentru că „nu frumusețea este taina cea mare [...] ci faptul de a fi, înainte de toate, o legătură”, „un alfabet, o rostire, un limbaj, o scriere”. Jordan Chimet caută *literele* („toate acestea sint, în definitiv, litere”, spune el undeva) ale unui mesaj nu întoîdeuna ușor de descifrat, dar esențial, „cheia” înțelegerii lui. Scriitorul încearcă să pătrundă într-o lume în care „Fiecare devine el însuși veste” și uneori reușește în chip admirabil, ca atunci cînd tîlmăcește „limba secretă” și uimitor de sintetică a portului și obiceiurilor populare. Părul împletit și cozile împodobite cu mărgelă și flori, părul strîns sub năframă, șorțurile întoarse pe dos, cheile purtate la briu, ștergarele, o bundă, o săgeată cusută pe spatele cojocului ciobănesc, oalele atîrnate de grinzii figurează realități complexe, indică împrejurări înconfundabile, degajă semnificații precise: „Totul e deci înscrispție. Iată bunda unui vecin, care a

trecut cu pași stinși pe lingă locul acestui popas. Nici n-ai apucat să-i vezi chipul, căzut pe gînduri cum ești, și iată-l departe, fără a afla vreodată cite ceva despre rostul lui în viață. Cum, fără a afla vreodată? Iată-i veșmintul simplu, cu formă și croi mai vechi, fără podoabe și fără culori. El e Bătrînul, viața trăită și arsă de vremi, trecut prin toate porțile în afară de ultima. E înțelepciunea, ne-ar putea spune ce merită să rămînă, ce să plece. Această bundă simplă e, de asemenea, o veste. O auzi?”

Care este configurația lumii spirituale pe care Jordan Chimet o caută în mărturiile unei străvechi civilizații românești, dar și — după cum rezultă din partea a doua a volumului, intitulat *Insemnări de atelier*, parte pe care recenzia noastră nu o va putea cuprinde — în tapiseriile lui Jean Picard le Doux, în filmele lui Taii sau în trăsăturile chipului lui Harry Langdon? În ea nimic „nu rămîne de sine stătător, autonom, fără legături”, în ea se realizează acel „tainic elan uman de a uni spețele și marile trepte de dezvoltare ale naturii într-o singură creație”, totul devine „o singură făptură”. Este „o lume a armoniei, o structură încheiată, deplină, o monadă”. Esența ei este candoarea, care nu exclude „înțelepciunea, temeiurile, certitudinile”, mesajul — bucuria și bunătatea. În spiritualitatea ei transpare un cifru al fericirii. Jordan Chimet crede nu numai că o asemenea lume a existat, ci și că ea este posibilă. Trebuie doar să știm să accedem la ea. Vechiul Drum poate fi în acest sens o promisiune.

Valeriu Cristea

*) Jordan Chimet, *Baladă pentru Vechiul Drum*, Ed. Eminescu, 1976.

Între viață și cărți

N. STEINHARDT publică de mult, de peste patru decenii, în anii antebeliici și în timpul războiului frecvența cenaclului lui E. Lovinescu; posesor al unui doctorat în Drept, a profesat și are lucrări de specialitate în materie, a tradus, a deținut și funcții tehnice în viața sa care anul acesta numără 64 de ani. A tipărit o carte care seamănă cu aceasta, dar prin recul: **In genul tinerilor** (1934), pe care a semnat-o Antisthius, bazată pe moralism prin parodiarea elementelor pe care le nega. Acum, înțelepciunea și cultura sa urmăresc să promoveze prin împliniri, promovind, confirmând și nu negând. Căile se întindesc. Oricum, avem în acest volum o primă carte de literatură a autorului, de o certă originalitate, am spune unicitate în peisajul critic contemporan.

Am extras această prezentare din cuvîntul-înainte scris de Mihai Gafița (**Pledorie pentru cititorul ideal**) deoarece fixează într-un chip indirect, prin simplă acumulare de informații, genul cărții lui N. Steinhardt: o eseistică foarte variată prin obiect, diversă nu atât din curiozitate, ci dintr-o plăcere de a regăsi, sub înfățișări felurite, atitudini și înțelesuri durabile, „permanente”, egal depărtată de normele criticii profesionale și de arbitriul celei artistice, de asemenea lipsită de pretenții „științifice” și fără înfățișare „academică” și savantă, dar biziindu-se pe o cultură întinsă și temeinică, absorbită și activă, „personalizată”, nu doar însușită și folosită ca instrument. Unitatea cărții este remarcabilă: deși volumul lui N. Steinhardt este compus din texte scrise la date mult deosebite, deși preocupările sunt diferite, există o substanțială omogenitate și o armonizare în profunzime a fragmentelor, în virtutea unei ordini spirituale ce înfringe eterogenitatea materialului. Tema centrală este fixată de N. Steinhardt într-o notă preliminară, admirabilă autodefinire: „Autorul, fără preocupări de ordin didactic ori sistemat-

*) N. Steinhardt: **Între viață și cărți**, Editura Cartea Românească, 1976.

tizant, mereu însă cu sinceritate (în sens strict etimologic), urmărind sub o aparență diversitate ideea unitară a împlinirii artistice, a înmănușării în rîndurile care urmează o serie de scene și idei din operele unor scriitori români și străni, contemporani ori decedați, mai mult ori mai puțin vestiți, spre a le comenta în așa fel încît să nu apară semnificative doar pentru întreaga personalitate a respectivului autor, ci și pentru relația lui cu viața, la care întotdeauna — cu sau fără voie, știut ori inconștient, bucuros sau îndrăgostit, limpede ori pe ocolite — el se referă [...]; pentru că nu-i destul de a spune că nu poate scăpa de ea, dar nici nu poate ieși din cîmpul ei magnetic, arta nefiind ceva în afara vieții, ci — dimpotrivă, așa cum a înțeles și a grăit Balzac — o formă concentrată și intensă de viață”.

Între viață și cărți este însă în același timp și o formulă (fericită) caracteristică pentru autorul însuși; căutînd, în cărți, relația cu viața. N. Steinhardt efectuează la rîndul său o semnificativă racordare a universului cărților la viață: lecturile sale, orientate către surprinderea acestei relații, reprezintă totodată o formă de a o stabili. Autorul și viața; dar și cititorul și viața: dublu raport, pe care se întemeiază eseistica lui N. Steinhardt. Un ideal „portret al artistului” se conturează din volumul său; deopotrivă însă și un ideal „portret al cititorului”. Curajul, moralitatea, conștiința, adevărul, convingerea, încrederea, libertatea sînt termeni urmăriti cu stăruință în cele mai variate intrupări literare; dar nu este mai puțin vorba și de curajul, moralitatea, conștiința, adevărul, convingerea, încrederea și libertatea cititorului însuși, odată aflat în fața cărților. A cititorului pe care cultura și civilizația îl fac să știe și să înțeleagă (nu sînt simple mijloace utilizabile arbitrar), analog cu felul în care este privită valoarea morală a libertății într-un eseu despre André Suarès (apărut într-o primă formă în R.F.R. nr. 4/1946): „Pentru civilizat libertatea are valoare prin ceea ce îi dă posibilitatea să fie; pentru barbar e licența de a face oricare rău, e

doar prilejul creator al îngăduinței de a reveni la starea primitivă. (Aici e și capcana în care cad mulți filosofi vitaliști: ei cred că liberează forțele zămislitoare ale viitorului și de fapt înlesnesc întoarcerea la vechi și înăcrite morfoze). Pentru ca eul să nu ajungă să poată spune «eu sînt statul», cu ferocitate și convingere și mult mai apăsător ca Ludovic al XIV-lea, libertatea trebuie nu desființată, ci supusă procesului de educare a individului. Ideea reapare într-un comentariu despre **Pygmalion** de Bernard Shaw: „Cultura și civilizația, dacă sînt autentice, presupun însă mai mult: ideea de libertate, convingerea că și ceilalți există și sînt persoane, respectul libertății semenului, depășirea fazei în care învățătura se reduce la acumularea de cunoștințe și de fișe, însăși contopirea culturii și civilizației într-un tot indestructibil, unde cele două elemente nu pot fi identificate separat”.

INTERPRETĂRILE lui N. Steinhardt aparțin unui „cititor” pentru care literatura răspunde unei profunde necesități spirituale; cărțile sînt o componentă esențială a vieții, nu o inutilitate sau un auxiliar ce poate fi îndepărtat oricînd. Tensiunea împlinirii în artă, efortul „realizării integrale” constituie ținta celor mai multe dintre eseuri; există însă și o tensiune a lecturii, un efort continuu de a ajunge la „adevărul” literaturii. „Orice împlinire artistică a implicat și va implica întotdeauna curajul și libertatea; sinceritatea nu se cere, poate, menționată expres, ea este altă de înțelesă a operei, incit în orice caz va fi dezvăluită prin ea, oricît s-ar strădui creatorul să se ascundă ori prefacă [...] Orice afecțiune în rău sau orice schimonoseală în bine este anulată prin însăși prezența operei care — în pofida caracterului ei prin definiție artificial — trădează numai adevăruri și transmite numai verități. Aparat pentru detectarea minciunilor mai pus la punct decît arta — am mai spus-o — nu există (ea și operează la un nivel care nu-l atîns de voință, unde eșafodajele inteligenței nu ajung); cei care, întocmai ca ducele de Orléans, regentul Franței caracterizat de Saint-Simon drept «fanfa-

ron al crimelor», încearcă să îngrozească și să se dea drept misterii Hyde, izbutesc tot atît de puțin ca cei care, angelizați doctori Jekyll, vor să iște venerația. Sinceritatea secretată în opera de artă mătură, nepăsătoare, totul în calea ei. Curajul însă, și mai întîi cel de a fi tu însuși, e mai puțin implicit și cere de aceea o mai sîrguitoare voință din partea autorului. Concesile, de altfel, oricît de abile, împărtășesc și ele soarta minciunii. [...] Ca și în criminologie, alibiurile și calculele circumstanțiale sînt iluzorii în artă: orice operă mincinoasă este lesne recunoscută ca atare; nici nu este nevoie de expertize savante ori de ghicitori subtili, demascarea stă la îndemîna oricui, deoarece arta nu numai că-l expune, că-l dă în vileag, că-l trădează pe autor, dar și joacă rol de lentilă măritoare; mărește mai necrutător decît dispozitivul electronic, și atunci vai de cei ce s-au jucat și au crezut că pot minți nepedepsiți”. Acest fragment este grăitor pentru încrederea în puterile artei, ale literaturii; pentru încrederea în puterile cărții; și din această încredere pornesc eseurile lui N. Steinhardt, mai puțin chiar decît din căutarea de perspective și interpretări originale (care nu lipsesc), incit mai potrivit decît a le analiza în literatura este a le evidenția spiritul conducător: **Între viață și cărți** este volumul tirziu al unui umanist modern.

Mircea Iorgulescu

Sadoveniana

CRITIC cu vechime de zece ani în publicistica literară, dovedind serioasă înclinație filantropică pe un fond de bunăvoință structurală, Zaharia Săngeorzan debutează editorial cu un studiu despre temele literaturii sadoveniene (**M. Sadoveanu. Teme fundamentale**, Ed. Minerva). O cercetare din perspectiva metodologică a criticii tematice, s-ar putea crede după titlu și, cel puțin în intențiile autorului, așa și este. Numai că e vorba de un tematism sui-generis, mult prea aproximativ ca să contureze un tip de lectură critică, nu îndeajuns de liber față de un anume spirit metodic ca să se constituie într-un mod de lectură eseistică. Preferințele autorului merg totuși către aceasta din urmă și el nu ezită să-și numească lucrarea „eseu”, dar unul care semnifică „o lectură modernă”. Prin ce modernă? Prin „renunțare”, ni se spune, care „va să zică nu urmărește analiza întregii opere, vegetația parazitată crescută pe ea de-a lungul timpului, ci numai temele fundamentale, care vestesc dintr-o dată sau cu întîrziere capodoperele, marile monumente”.

Care sînt aceste „teme fundamentale” la Sadoveanu? Mai întîi, **hanul**, apoi **dragostea**, după aceea **muntele**, în fine **istoria**. Admit ca posibilă această clasificare tematică în ciuda, să zicem, unor nepotriviri de încadrare; în fond, dacă se poate susține că în **Hanul Ancuței** tema e chiar hanul, mi se pare riscant să afirmi că în **Baltagul** tema e muntele; cită vreme autorul nu fine să definească termenul de **temă** orice reprob pe această... temă e justificabil, cel puțin în numele unui înțeles, poate mai puțin „modern”, mai „tradițional” pe care ne-am obișnuit a-l acorda respectivei noțiuni literare. Admițînd-o deci ca posibilă, să vedem cum își dezvoltă Zaharia Săngeorzan clasificarea.

Primul capitol (**Teme fundamentale**) enunță tema muntelui și epuizează tema hanului și pe aceea a dragostei. Cum le

epuizează pe cele două? Descriind, prin narațiune rezumativă și citare, într-un fel didacticist, **Hanul Ancuței**, **Crisma lui moș Precu** pe de o parte, **Cîntecul de dragoste**, **Zina lacului**, **Cozma Răcoare**, **Păcat boieresc**, **Haia Sanis** pe de altă parte. Fiecare operă e citită monografic, uneori autorul uitînd că intenționase o urmărire a temelor, iar nu conspectarea prozelor. Capitolul al doilea (**Muntele vrăjii**) pare a fi mai aproape de scopul lucrării prin supunerea ceva mai evidentă la obiect, adică la temă, dar tehnica e aceeași din capitolul precedent: sînt conspectate pe rînd **Baltagul**, **Bordeienii**, **Izvorul alb**, **Demoul tineretii**, **Uvar**, **Ochi de urs**, **Noaptea de sinziene** etc, deci nu doar capodopere, ci și „vegetația parazitată”; conspectele conservă cu fidelitate cam toate locurile comune ale istoriei literare, într-o frazeologie obscură și, pe alocuri, neglijentă de tot; de pildă: „Marea eminesciană e, la Mihail Sadoveanu, muntele” în loc de, corect, „ceea ce era marea pentru E. este muntele pentru S.”, formulare care ar fi fost numai falsă nu și hilară; culmea e, însă, această frază: „Psihologia personajelor sadoveniene stă în idee, în luciditate, și aproape deloc în mecanismul descoperirii și întreținerii ei ca element fundamental al obsesiei”. Chiar lucrurile într-adevăr interesante, de mai mare profunzime, din acest capitol suferă din cauza stilului „plicticos” în care sînt spuse. Printre ele și relația bine argumentată, subtilă, dintre pădure și munte ca elemente cu funcțiune ontologică în eposul sadovenian.

Capitolul al treilea, cel mai cuprinzător (**Istoria**), este un bun scenariu pe baza operelor de inspirație istorică ale lui Sa-

doveanu. Explorînd universul acestora, autorul descoperă și descrie sumedenie de alte teme aferente, într-un chip sau altul, temei fundamentale a istoriei, explicitînd totodată „drama” marelui prozator: „nu temele politice servite literaturii dau naștere la capodopere, ci capodoperele realizează conștiința politicului estetic, prin relație valorică”. Original spus! Scenariu fiind, era firesc ca în acest capitol, comentariul să fie dominat de citate, al căror sens e de a fi sarea rezumatului.

Capitolul al patrulea (**Poezia**) e convingător mai ales atunci cînd criticul așează sub formă de versuri fraze sadoveniene, dovedindu-le respirația sub regimul poeziei. Cît timp autorul se păstrează în limitele metaforei atunci cînd e vorba de poezia lui Sadoveanu, o afirmă ca aceasta: „M. Sadoveanu este un poet tot atît de mare ca Mihai Eminescu și Lucian Blaga” mi se pare întru totul întemeiată; a pune însă proza în tiparul formal al versurilor e oarecum derutant pentru cititor, fiindcă nu mai înțelege ce înțelege dă autorul termenului de **poezie**. Convingător, ce-i drept, este.

În fine, ultimul capitol (**Tineretea capodoperelor**) nu mai este un rezumat al cutărei opere sadoveniene, ci un conspect al conspectelor dinainte, cu rol de concluzie; curios, e capitolul cel mai bine scris, sub raportul stilului propriu-zis, dar și sub acela al coerenței ideilor, din întreaga carte.

În **Sadoveanu. Teme fundamentale** avem o descriere a operei sadoveniene făcută de un lector atent și pasionat.

Laurențiu Ulici

Calendar

- 20 VI 1875 — s-a născut **Const. Cantilli** (m. 1949)
- 20 VI 1877 — s-a născut **Gabriel Donna** (m. 1944 ?)
- 20 VI 1893 — s-a născut **Alexandru Hodoș**
- 20 VI 1925 — s-a născut **Csavossy Gyorgy**
- 20 VI 1913 — s-a născut **Aurel Baranga**
- 20 VI 1962 — a murit **Victor Păpăcoștea** (n. 1900)
- 21 VI 1873 — s-a născut **Al. Sadi-Ionescu** (m. 1926)
- 21 VI 1888 — s-a născut **Horia Furtună** (m. 1952)
- 21 VI 1921 — s-a născut **Eugen B. Marian**
- 22 VI 1864 — s-a născut **Ioan Rusu-Șirianu** (m. 1909)
- 22 VI 1912 — a murit **I. L. Caragiale** (n. 1852)
- 22 VI 1913 — a murit **Șt. O. Iosif** (n. 1875)
- 23 VI 1834 — s-a născut **Al. Odobescu** (m. 1895)
- 23 VI 1972 — a murit **Marin Iorda** (n. 1901)
- 25 VI 1913 — a murit **Harle Chendi** (n. 1871)
- 25 VI 1922 — s-a născut **I. S. Arădeanu**
- 26 VI 1904 — s-a născut **Petre Pandrea** (m. 1968)
- 26 VI 1927 — a murit **Vasile Părvan** (n. 1882)
- 26 VI 1936 — a murit **C. Stere** (n. 1865)
- 27 VI 1840 — s-a născut **Samsan Rodnărescu** (m. 1902)
- 27 VI 1887 — s-a născut **Em. Bucuța** (m. 1946)
- 27 VI 1968 — a murit **Const. Ignătescu** (n. 1887)
- 28 VI 1919 — s-a născut **Ion D. Sirbu**
- 29 VI 1819 — s-a născut **Nicolae Bălcescu** (m. 1852)
- 30 VI 1844 — s-a născut **G. Dabija-Bengescu** (m. 1916)
- 30 VI 1962 — a murit **B. Jordan** (n. 1903)

AŞA CUM ne şopteşte un memorialist, „la începutul lui iunie, era evident că se apropiau evenimente grave”. Ce-ar fi fost să fie puţin ştiut, dar se auzea că prin alte ţări se mişcă noroadele, iar călugări zdrenţaroşi avind atimite de gît mari trăişi de cinepă pentru pomeni vesteau celor mai săraci cu duhul sfîrşitul lumii aproape şi molime. În Bucureştii cu zăduri, pe uliţa strîmtă a Lipscanilor, negustorii îşi scoaseră de dimineaţă marfa agăţînd-o de obloanele groase de lemn în care erau bătute cuie de fier ţigănesc cu floarea lată, dar şi-o fereau, căci parcă nu era o zi ca celelalte, vindeau te miri ce de parcă-ar fi făcut muşterului vreun hatîr, parcă dădeau de pomană, bîntuia prin tîrg o nelinişte şi parcă se-nmulţiseră de la o bucată de vreme ţăranii veniţi fără vreo treabă anume; tîndăleau incurcînd locul, umplînd dughenele de miros de brînză rîncedă de oaie şi de usturoi verde. Bătrînii şi mai tinerii se ţineau împreună strîgîndu-se cu glasuri mari peste capetele mulţimii care forfotea, sumanele lor cenuşii pe care le purtau, deşi era cald, peste cămăşile lungi, albe, erau peste tot. Oamenii Agiei, nişte haidamaci hrăniţi doar prin zalhanale, vinoşi şi răi, îi şi duseră pe cîţiva mai colţoşi prin grosuri, căci băuseră cite ceva şi nu mai ştiut ce vorbesc, citeau. Mai arestaseră de cu seara şi pe alţii, mai de soi, pe un Rosetti, pe un Voinescu, căci se zvonea demult că s-ar uneli o răzmeriţă cum se-n-timplase prin alte părţi şi nu fusese bine, iar Vodă Bibescu se temea, cum însuşi spusese într-o circulară către ţară, care mai rău aţîţase decît potolise: „Viind la cunoştinţa noastră că nişte oameni perduţi şi care nădăjduesc a-şi face stare din tulburările ce ar putea aduce în ţară s-ar fi ivit la unele sate, muncindu-se a amăgi pe locuitori... noi împlinim datoria pămîntescă, dînd de ştire vouă tuturor locuitorilor săteni ca să vă feriţi de asemenea oameni, ca cei mai mari ai voştri vrăjmaşi...”

Dintru început Agia dăduse greş, căci pe Ştefan Golescu, pe Eliade şi pe Bălcescu, plecat în Prahova, cu treabă la ocele din Telega, nu-i mai aflaseră. Cei dinţii, Eliade şi Golescu, ieşiseră din Bucureşti într-o trăsură cu perdelele trase, ce-i scosese pînă la barieră, iar de acolo, schimbînd caii şi droşca ca să li se piarză urma, luaseră drumul Islazului. Ioan Brătianu „scăpă deghizîndu-se, răzîndu-şi mustăţile şi barba” şi purtînd ochelari albaştri”, Grigore Grădişteanu „se ascunde într-o groapă de nisip lingă Sf. Ştefan, unde stătu două zile fără ca să se arate”, şi, în sfîrşit, Nicolae Golescu „se adăpostî la Consutul englez” de unde desigur că urmări pe inima amară printre perdelele trase, cum erau căraţi între spîngi căuzaşii ceilalţi către beciuri.

Se părea că rivnita revoluţie murise înainte de a se naşte, ca un prunc lepădat mai devreme de sorocoe, „pe străde erau tot atîţia cetăţeni, cit şi soldaţi şi zbirî poliţieni şi nimeni nu mai era sigur de a se mai putea întoarce acasă cînd eşia în oraş.” (Zile revoluţionare, de C. Colescu-Vartic) Dar la Bucureşti, în Muntenia, degeaba se credea Bibescu un Mihail Sturza al Moldovei „care au înăbuşit revoluţia în 24 de ore, căci şi acolo se răsculase şi au trimis într-o seară pe aga cu dorobanţii şi pe fiul său spătarul cu soldaţii de i-au legat pe toţi şi a doua zi i-au adus în Curtea domnească şi i-au bătut cu nuele la spete pe toţi fără osebire, fie boier, fie comerciant, fie supus străin”, cum notează, cu vădită satisfacţie, acel pămîntor dar savuros colonel Lăcusteanu: aici „Domnul dormea pe trandafir, iar capii revoluţiei lucrau ziua şi noaptea şi cu iuteala fulgerului”. Şi fiindcă veni vorba, mi se pare interesant să pomenesc aici că acelaşi Lăcusteanu spune, anume că, la Iaşi, „între complici au mincat şi Vodă Cuza bătae, după cum o spunea singur după ce devenise domn”. Dar asta-i altă poveste. Pînă atunci cei de la Islaz izbîndiseră, aşa se-auzea, iar Bibescu nu mai era sigur pe armată, căci nu numai că i se refuzase reînnoirea jurămîntului de credinţă dar, pe cînd era la cazarma de infanterie, „maiorul Polizu eşi din front şi, vorbind sub drapel în numele camarazilor săi, arată Domnitorului că ei sint toţi gata să-şi reînnoiască jurămîntul de a apăra patria şi pe Domn contra vrăjmaşilor, dar că nu vor ridica armele contra fraţilor lor”. Mai mult, „din grupul a trei tineri, Gr. Peretz, D. Kretzulescu şi Al. Paleologu, porneşte la 10 iunie, la şosea, un glonte asupra lui Bibescu, care se preumbla în trăsură cu Al. Villora”, atentat intrutotul

neizbutit, ce ar fi putut avea nenorocite urmări, dacă „din norocire nu s-au rănit nimeni, numai epoletul lui Vodă l-au zdrobit un glont”, cum scrie Lăcusteanu, chiar şi el bagatelizînd intîmplarea aceasta, mai mult incident de promenadă decît acţiune revoluţionară. De altfel cei trei, călări fiind, reuşesc să se ascundă, pierzîndu-se printre grădinile inecate în verdeaţă şi bălării ale acestei margini a Bucureştilor. Lată, însă, reportajul senzaţionalului atentat şi în versiunea oficială şi dulceagă, cea a Departamentului din Lăuntru: „...Măria Sa Prea Înălţatul nostru Domn, întorcîndu-se aseară de la plimbare pe şoseaua Kiselef, pe la opt ceasuri şi jumătate, însoţit de d. Marele Vornic Vilara, cum a ajuns pe la capul acestei şosele despre barieră o birjă cu trei oameni trece alături cu droşca Măriei Sale, ce era lăsată pe spate, şi slobod fie-care cite un pistol drept în pieptul Măriei Sale. Providenţa însă, care intru a sa milostivire către noi veghează asupra patriei noastre, a păzit scumpele zile ale Măriei Sale. Un glont numai l-a nimerit în partea de sus a umărului sting şi a rămas amorţit în epolet...” (Anul 1848 în Principatele Române, vol. I. 1902).

Evenimentul însă nu putea rămîne fără

„scoate şapca, sărută steagul şi zice: „Jur pe a mea viaţă şi pe a Măriei Sale Doamnei...” Mai mult nici nu trebuia căci bucureştenii „cari urmăreau pasurile Domnului, aşteptau pe la ulucile cazărmei să vadă rezultatul, şi îndată ce au văzut pe Vodă că au jurat în sensul de mai sus, au alergat prin tîrg făcînd propagandă că Vodă au primit constituţia şi să meargă norodul la palat să-i mulţumească”, aşa că acum zarva crescuse şi aşteptau cu toţii să audă, ca la pojaruri, clopotul cel mare al Mitropoliei. Dar să-l lăsăm, mai întii, tot pe Colescu-Vartic să ne spună cum a fost: „Se apropia ora 4 după amiază. Deodată clopotul Mitropoliei, tras în dîngă, sună prelung deasupra oraşului. Răspunseră unul după altul toate clopotele numeroaselor biserici din Bucureşti. Era semnalul”.

MAHALALELE Bucureştiului se desfundaseră către Lipscani, măcelarii şi tabacii, amestecaţi cu negustorimea care-şi închisese dughenele şi cu sătenii care neconţenit intrau în oraş pe la bariere „fără de arme, dar cu stindarde tricolore în frunte”, ascultau Proclamaţia de la Islaz, de acum încolo

nu mai încăpea zăbavă şi Nicolae Golescu „eşînd în balcon, anunţă buna veste poporului, care o primi cu aclamări entuziaste ce nu mai aveau sfîrşit”. Vestea că s-a călăuit şi un nou guvern cu „N. Golescu, ministru din lăuntru; St. Golescu, logofăt al dreptăţii; I. Eliade, logofăt al credinţei; N. Bălcescu, secretar de stat şi ministru al treburilor de afară; colonel Odobescu, şef al miliţiei; G. Magheru, ministru de finanţe; C. A. Rosetti, prefect de poliţie” făcu ca „strigăte de bucurie nestăpînită şi „lacrimi de veselie” să izbucnească, scrie cam romanţios C. Colescu-Vartic, deşi scena, luminată de fapte, căci se-n-tunecase binişor, trebuie să fi fost deosebit de emoţionantă. În legătură cu înscrierea lui C. A. Rosetti în guvern, ca prefect de poliţie, ar fi avut loc, se spune, o scenă oarecum hilară, deoarece acesta se afla arestat încă din ajun. Bibescu ar fi întrebat:

„— Care Rosetti?
— Cel de la puşcărie, Măria Ta, răspunde Brătianu”.

Pe Rosetti l-au scos din închisoarea căzărmei chiar atunci „vreo 50 de oameni, desfăcîndu-se din gloată”, cu voia căpitănelului Mavrocordat, iar acesta „suindu-se în galeria cazărmei, ţinu

Bucureşti, centrul oraşului (după o litografie de epocă de I. Huber)

urmări şi Agia reincepu arestările, aşa cum îi scrie Florian Aaron lui Bariţ: „noaptea trecută a fost o noapte de lucru pentru dînsa pînă la ziuă”. Tîrgul fierbea, „secretul pe care a ajuns să-l cunoască şi babele”, revoluţia, nu mai putea să întîrzie. În ziua de 10 iunie, revoluţionarii care nu fuseseră încă închişi se adunau de prin ungherele capitalei, strecurîndu-se pe lingă zăplazuri pînă la casele cu pridvor şi zorele incolăcite pe stilpii ciopliţi ale dascălului Axente Sever lon din mahalaua Dobroteasa, unde hotărău „ca a doua zi să izbucnească neapărat revoluţiunea constituţionalistă” (C. Colescu-Vartic), şi anume după amiaza. Insuşi polcovnicul Solomon, cel care avea să joace un atît de sumbru rol în zilele care vor urma, încă nepăsător, deşi aflase despre tulburările de la Islaz şi citise, probabil, Proclamaţia, „cu ciubucu în gură, bea cafea” şi zicea că „se petrec lucruri mari! Revoluţie! Vine Eliad cu Magheru cu zece mii de panduri şi Tell cu Pleşoianu cu un batalion de soldaţi!” O nouă încercare a lui vodă de a-şi asigura sprijinul armatei dă greş; la cazarmă, în faţa trupelor aliniate, căpitanul Fărcăşanu, căruia Lăcusteanu i-ar fi „trăsnit creierii la minut”, îl roagă să primească Constituţia pe care „au decretat-o poporul român”, la care Bibescu „le-au ţinut un discurs, recitîndu-le istoria universală, că noi românii sintem coborîtorii lui Traian, şi trebuie să fim o naţie tare şi prudentă spre a da exemplu şi la alte naţii”, răspunsul său fiind de fapt o ameninţare abia ascunsă cu intervenţia străînă, în temeiul menţinerii ordinii în Principate. Atunci, scria Lăcusteanu, „un ofiţer Enache Dimitriu, de naţie român din Transilvania, fiind de serviciu în acea zi în cazarmă, se repede în cancelaria regimentului unde erau steagurile şi luînd un steag iese cu dînsul”, cerîndu-i domnitorului să jure că nu va cere invadarea ţării, iar Bibescu

numită Constituţie, pe care le-o citea cu glas mare iuncărul Magheru, un tînar de 20 de ani, „cu alţi patru tineri, suiţi pe o masă din faţa prăvăliei lui Dimitrie Danieopolu din Lipscani, unde este acum prăvălia **Au goîut parisien...**” (C. Colescu-Vartic). Mai departe ne povesteşte corespondentul „Gazetei de Transilvania”: „Ei au lăsat cetitul, au intrat într-o prăvălie şi luînd materii au făcut steag tricolor, cu care alergînd spre Palat strigau: „**Să trăiască Patria, libertatea şi noua Constituţie.**” Venind în urmă şi după alte uliţe alte steaguri, pînă la 7 sau 8 ceasuri se adunase atîta popor, în cit din odăile palatului şi pînă în casele Fălcoianului nu putea cine-va să străbată şi toţi strigau vorbele de mai sus, rugînd pe Prinţ să primească şi să subscrie Constituţia...” Poetul Ion Catina „cetia şi el proclamaţiunea în răspîntia de la Sf. Gheorghe, în mijlocul unei mulţimi tot atît de numeroase şi de entuziaste, cu care de asemenea porni către Palat”; cei mai mulţi erau aici ucenicii „de pe la toate meseriile”, care nu mai copilandri nu erau, „împodobiţi cu cocarde şi purtînd stindarde tricolore.” Iarăşi Lăcusteanu este nevoit să recunoască că spre Palat se îndreptau „grupe de desculţi” care i-au oprit trăsura, „din cauza celui furnicar de crai”, iar colonelul Florescu, ginerele lui Vodă, cu care Lăcusteanu era împreună, se vîita:

„— Bine, maiorule, asta este revoluţie în toată forma... Săracul Vodă, îl omoară!...”

Nu-l omora nimeni pe Bibescu, deşi Lăcusteanu pretinde că l-ar fi ameninţat oarecine cu „un stilet”, atîta doar că „desculţii străbătuseră în interiorul palatului”, şi-l sileau „să iscălească constituţia de mai sus descrisă şi să confirme ministerul alcătuit de dinşii”. Vodă a iscălit şi Constituţia şi lista noului guvern, „după timpul necesar ca să cugete ce trebuie să facă”, adică după un sfert de oră, căci

soldaţilor o cuvîntare caldă ce-î umplu de însufleţire şi, purtat în triumf, el porni împreună cu cei 50 şi cu tovarăşii de arest la agie, pentru a da drumul şi celorlalţi arestaţi ţinuţi închişi acolo”. Bucureştii au fost colindaţi în acea noapte de cete numeroase purtînd fapte aprinse, toptangii scoaseră în maidane butoaie cu catran cărora li se dăduse foc ca să lumineze, cu mult fum negru şi gros, bucuria căuzaşilor care izbîndiseră şi intră în tîrgul era într-o petrecere şi-ntr-o răvăşală, aşa încît, scrie „Gazeta de Transilvania”, „pînă la 3 ceasuri după miezul nopţii nu se auzia pe uliţe decît muzica ştabului, clopote, aclamaţii de bucurie şi urări, nu se vedeau decît îmbrăţişări şi sărutări de la cel mai mic pînă la cel mai mare, fără alegere şi fără să se facă cea mai mică tulburare, decît numai ferestrele Miniştrilor (foşti, n.n.) V. şi B. şi ale Agiei s-au ciuruit de pietre”. Dar iată, şi mai clare încă, cîteva rînduri spicuite dintr-o scrisoare a lui Florian Aaron: „...popolul adunat se împrăştie pe toate uliţele. Muzica militară cîntă marşurile română, poporul strîi: Să trăiască Constituţia. Cocardele naţionale se împărţeau pe la toţi şi stindartele tricolore fillăiau în toate părţile. De seara şi pînă dimineaţa, Bucureştii întregi s-au aflat în cea mai mare mişcare: gloate de oameni pe jos se plimbară neconţenit în deosebite direcţii; trăsuri cu stindarde umblară pe toate uliţele. La toate bisericile se trăgeau clopotele şi toată atmosfera era îngomotată de ne precumulatele strigări”.

A doua zi deci, proaspăt ieşit din teascuri, primul număr al ziarului „Pruncul român”, scos de C.A. Rosetti şi E. Winter holder, în articolul intitulat **Trăiască România liberă** putea să scrie cu deplină satisfacţie, dar şi cu speranţa împlinirii viitoare: „Da, România iubită, care d-atîtea veacuri gemea sub robie, a rupt lanţurile ruşinoase şi a arătat lumii întreg

11 Iunie 1848

că în vinele copiilor ei curge încă sângele de Român. Bucurați-vă, frați; nici o picătură de sînge n-a curs și am dobîndit cerescul dar al libertății curat și nepătat..."

NUMAI de liniște n-a avut însă parte noul guvern, căci, chiar din 12 iunie, deci la mai puțin de o zi de la subscrierea Constituției de către Bibescu, consulul Rusiei țariste la București, Carol de Kotzebue, trimite Domnului a notă prin care, arătînd că înnoirile „fiind în contravențiune flagrantă cu dispozițiunile Regulamentului Organic, Consulul, în momentul de a pleca, protesta formal..." și trăsura lui Kotzebue părăsea Bucureștiul luînd drumul de olac al Focșanilor, ne spune Colescu-Vartic și tot el caracterizează această diplomatiească, deocamdată, amenințare drept „foarte gravă în acele împrejurări".

Este însă sigur că dacă asupra bucu-reștenilor care încă se mai revărsau în cîntări și-n focuase bucurii „impresiunea fu aproape nulă," pe Bibescu, buimăcit de urmările faptei la care fără voia lui se-nhă-mase, gestul lui Kotzebue, făcut în numele „M.S. Împăratului tuturor Rîșilor", l-a hotărît în sfîrșit, să abdice pentru „a nu fi acuzat de Turcia și Rusia că patronază revoluția și fiind în același timp potrivnic constituției" (*Istoria orașului București*, vol. I). Iată actul său de abdicare, către Sfatul Miniștrilor, întocmit cu fătura omului îndelung frecat cu orientalii, după înminarea căruia Domnul a și pornit către Brașov, însoțit de un lung și de chervane încărcate cu de toate: „Fiind-că simț că puterile-mi nu sînt potrivite cu cererile celor de astăzi împrejurări și spre a nu mă bate vre-odată cugetul că am primejduit soarta țării, ținînd cîrma oblăduirii mai mult decît puțină mă iertă, o încredințez în minile dumneavoastră și intru iarăși în viața privată, cu acea mulțumire ce aduce o conștiință curată". Cit de fericită fu-sese domnia lui Gheorghe Bibescu, pe care dacă „un singur vîțiu îl stăpînea, acela era mindria", ne mărturisește cu destul venim colonelul Lăcusteanu, avea totuși omenieștile sale slăbiciuni pentru cîțiva oameni care nu se sfiau să se-nfrupte după prostul obicei al pămîntului. „Camarila", scrie Lăcusteanu ca-n vechile blesteme, „se compunea din vornicul Vilara, care devenise un alt Richelieu, de un văr al Măriei Sale anume Nicolae Bibescu, poreclit **falca măgarului** și de un păcătos de muscal Banov care era căsătorit cu vără Măriei Sale și sora lui Nicolae Bibescu". Dregătorii compromisi, vornicul Vilara și lăncu Manu, dăduseră dosul încă din 11 iunie, ascunzîndu-se la Giurgiu în casa comisionarului lenache Hurmuz, de unde, „fură puși a doua zi în taină în cite un butoi de zahăr și, scoși astfel din oraș, fură trecuți în luntri la Ruscuc". (Colescu-Vartic).

Indată după fuga lui Bibescu la Brașov, fugă nu lipsită de dramatism, căci i-au udat ploii grozave și „fiind drumul rău, Domnul și Doamna au încălecat pe cai țărănești și au mers călări", iar „pașportul de trecere peste graniță al Domnului a fost cu nume de „Căpitan Gheorghe", la București mitropolitul Neofit, „om viclean și fără de credință", crezînd țara de izbeliște, adună la sine pe marii boieri „ca să delibereze asupra măsurilor ce trebuiau luate spre a preîntîmpina **relele și ne-norocirile** (!) ce aveau să atragă asupra țării o stare de lucruri așa de seducătoare și de anarhică". Simandicoasa adunare a stîrnit țîrgoveții și o mulțime posomorită, citeva mii de oameni, s-au adunat în curtea Mitropoliei cerînd caterisirea lui Neofit, fiind nevednic de arhipăstoria țării, ca unul ce „uneltea împotriva ei; de greu și numai după ce mitropolitul care numai nu leșinase „eși în balconul casei cu crucea în mină și, binecuvîntînd poporul sărută stîndardul tricolor", bucu-reștenii s-au mai potolît nițel, mai ales fiindcă din același balcon C.A. Rosetti a obștit constituirea guvernului provizoriu ce avea să cîrmuiească țara pînă la alegerea unui alt domn:

„Guvernul vremelnicesc: mitropolitul Neofit, președinte; I. Eliade, St. Golelescu, Chr. Tell, G. Magheru și Scurtu, membri.

Secretari ai guvernului vremelnicesc: C.A. Rosetti, N. Bălcescu, A.G. Golelescu și I.C. Brătianu.

Ministerul vremelnicesc: N. Golelescu, ministru din lăuntru; I. Cămpineanu, ministru al dreptății; I. Voinescu II, ministru al treburilor din afară; C.N. Filipescu, ministru al finanței; G. Nițescu, obștescul controlor; I. Odobescu,

ministru de război; I. Eliade, ministru al instrucțiunii publice; Sc. Kretzulescu, comandant al gardei naționale; C. Kretzulescu, președinte al sfatului orășenesc; Mărgărit Moșoiu, șef al poliției". (C. Colescu-Vartic).

După cum se vede, în „guvernul vremelnicesc" erau aleși și cei patru membri ai guvernului de la Islaz, iar aceștia, aflînd vestea pe cînd se îndreptau spre capitală, „cu lagărul lor, compus din soldații companiilor trecute de partea revoluțiunii, din dorobanții lui Magheru și dintr-un număr mare de săteni", „luară așa dar cai de poștă și porniră repede" intrînd în București la 16 iunie.

IN SCURT, noul guvern decretă în chiar aceeași zi înființarea steagului național, desființarea rangurilor civile, desființarea cenzurii, înființarea gvardiei naționale, desființarea pedepsei cu bătaia și a pedepsei cu moartea, iar ceva mai tirziu, eliberarea tuturor arestaților politici și desființarea robiei (C. C. Giurescu — *Istoria Bucureștilor*).

Crezînd în folosul ostelenii de a ști de cînd și din ce cuvinte ni se trag culorile drapelului național și atîtea instituții fundamentale voi alege din volumul **Anul 1848 în Principatele române**, ceea ce poate cu greșală mi se va părea mai grăitor indemn pentru urmașii bărbăților a celui an. În ordinea în care le-am pomenit decretale hotărîsc pentru toți și pentru todeauna că: „steagul național va avea trei culori: albastru, galben și roșu", iar „devisa română, care va fi scrisă atît pe steaguri, cit și pe monumentele și decretale publice, se va compune din aceste două cuvinte: Dreptate, Frăție"; „potrivit voinței popoului, toate rangurile civile se desființează [...] singura deosebire, ce va exista între Români, va fi aceea a virtuților și a slujbelor către patrie"; „...censura este desființată [...] orice Român are dreptul de a vorbi, a scrie și a tipări slobod asupra tuturor lucrurilor; se înțelege însă că întrebuinta acestei libertăți nu implică abuzul ce ar pute face unii..."; „fiindcă nația română, prin revoluția de la 11, a manifestat dorința de a avea o gvardeie națională și Guvernul vremelnicesc gîsind că o astfel de instituție este de neapărată trebuință de a se întocmi de îndată, decretă formarea acestei gvardii în toată țara...", iar „fiindcă în țară nu se află arme de vânzare, Guvernul vremelnicesc face un apel la tot Românul, care are două puscii, să împrumute una Statului"; „pedeapsa degradatoare cu bătaia se desființează pentru todeauna în Țara-Românească, atît în partea civilă, cit și în cea militară [...], pedeapsa cu moartea, care de atîția ani nu s-a simțit nevoie a se întrebuinta [...] se desființează asemenea..."; „fiindcă, cînd o nație suferă sub apăsările cele mai grele, cel ce conspurcă pentru libertate este adevăratul fiu al ei", guvernul decretă „că toți arestații politici de la mănăstiri, temnițe și ocne sint liberi"; pe robii țigani „Guvernul Provizoriu, în puterea jurămîntului făcut pe Cîmpul Libertății îi declară liberi prin voința popoului Român", urmind să slujească tot pe unde mai slujiseră, o vreme, dar cu simbrie, „ca să nu rămîie toți de odată pe drumuri și fără pine". Acest din urmă decret, poate mai mult decît alte acte ale conducătorilor revoluției de la '48, dă în vileag caracterul molcuț al revendicărilor, impuse și acestea mai degrabă prin apel la o „frumoașă și creștinească pildă", decît prin forța unei realități sociale, căci bătrînul hoțoman Neofit izbutește să strecoare pînă și această hilară bilbiială care zice că „cerind și dreptatea să nu rămîie și stăpîinii lor de odată fără slugi" (!). De altfel, cu toate că din Comisia pentru eliberarea țăganilor făceau parte și Cezar Bolliac și P. Poenaru, biletele de emancipare le primeau din mina rozalie și grăsuță, încărcată cu inele cu pietre roșii, a arhimandritului I. Snagoveanu, cu sărutarea ei recunoscătoare, firește, așa cum s-a și păstrat într-un vechi cîntec al lui Dinu Lăutarul (c. f. Ovidiu Papadima, **Cezar Bolliac**): „Părintele Snagoveanu, Care-a desrobît țiganul, La vale-n palat ședea Și bilețuri că făcea..."

Ba mai mult, lui Bolliac i-au ieșit și vorbe goale, scoase de mereu acritul Lăcusteanu, care pe toate le foarfecă în aducerile sale aminte ca unul care avea de plătit polițe, zicînd că la o petrecere ce s-au dat în cinstea lui Su-

Grup de revoluționari manifestînd în București la 11 iunie 1848. (Acuarela de Costache Petrescu)

leiman-pașa, „jucau și țiganii și țigăncile, căci îi emancipase guvernul revoluționar luîndu-le cite două ruble de țigan", iar acești bani „i-au adunat și mistuit un vagabond, anume Cezar Bolliac", sfîrșește el, cu năduf. Dar, ajunși aici, cred că este bine și să-l limpezim pe acest Lăcusteanu, martor cu părținare al acelui an, dar oricum de față, prin cele pe care Călinescu le-a spus despre **Amin-tirile sale**, scoase de Radu Crătescu în 1935; Lăcusteanu este, zice Călinescu, „un reacționar pitoresc... de o mediocritate perfectă, de o reducere sufletească perfectă dacă privim lucrurile cu indiferența artistului", iar „autenticitatea integrală, sub aspect psihologic al memoriilor produce o plăcere de ordinea umorului", căci „rar se poate întîlni o mai mare perfecție a comunului..." (G. Călinescu, **Istoria literaturii române**). Astfel judecînd, acest „un fel de jurnal intim, așa cum țin domni și doamnele care n-au ce face, sau n-au cui să-și verse necazul", ne este de preț.

Oricum, interpretarea emancipării țiganilor numai ca un gest de milostivire boierească ar fi greșită, fie și numai gîndindu-ne la alt revoluționar de atunci, I. Eliade Rădulescu, care, în **Amintiri asupra istoriei regenerării române**, cartea pătimășă ce și lui i-a alinat răutățile, povestește în stilul său umflat, dar sprijinindu-și mărturia și pe numele lui Magheru: „Nu putem uita pe un personaj de statură herculiană care se deosebia prin mulțimea la Craiova, pe vitebul și dreptul David, un rob, un țigan. Părea că e Spartacus rupind fiarele fraților săi și ducînd mulțimea la cucerirea libertății. Acest om a jucat un rol frumos în timpul celor trei luni cit țînu mișcarea. Magheru avu într-insul un sprijin puternic pentru a impune reacțiunii și a menține ordinea".

IN TRE acestea Bucureștii s-or i cufundat poate într-o veselie fără habar, așa cum învățaseră ei că trebuia prețuită și trăită clipa cea repede, dar n-au avut parte; se schimbaseră vremurile și oamenii și, așa cum scria, în **Istoria orașului București**, Florian Georgescu, în „toată vara lui 1848 poporul bucu-reștean a fost prezent în stradă, atent la orice uneltire a reacțiunii, gata în permanență la luptă", căci, se știa și atunci, că „nu e destul că am dobîndit libertatea, trebuie să ne arătăm și vrednici de dînsa". În acest sens, este pilduitoare adunarea populară din iunie 15, de pe cîmpia Filaretului, mult evocată de contemporanii care în această țară a risipirilor nu mai văzuseră așa ceva, „30 000 oameni din popor, în frunte cu guvernul provizoriu, cu miniștri, clerul întreg al capitalei, care aduseseră acolo sfințele moaște ale patronului orașului Sf. Dimitrie, toată garnisoana capitalei cu artileria, toate corporațiunile" (C. Colescu-Vartic).

Împotriva celor ce șovăiau și mai ales împotriva dorului de tărăgîneață al vladicăi Neofit și al colonelului Odobescu, a căror prezență în guvern era deocamdată cel puțin o greșeală stînjîtoare a revoluției, mai tirziu scump plătită, la 15 iunie

Filaretul era „o mare omenescă". Deși „Pruncul român" ne asigură că adunarea ar fi fost spontană, totuși „în mijlocul cîmpiei Filaretului se ridicase un cort mare și un baldachin de ramure verzi", de sub care a vorbit mulțimii grămădite împrejur, „cătărăta și pe dealurile ce mărginesc de o parte cîmpul", ministrul treburilor de afară, Ioan Voinescu II, în numele guvernului. După indemnul vorbitorului, care se pare că a avut o zi bună, „veniți să sărutăm steagurile și prin această sărutare să întărim frăția ce trebuie să stăpînească între tot Românul", a urmat lunga ceremonie a sfințirii drapelului pe care scria „Dreptate, Frăție" și jurămîntul de încredere în guvern, ceea „întregă conștiință" despre care glăsuise mai-nainte Voinescu II, și în constituție, așa cum fusese ea citită la Islaz, cînd fiecare, ingenușchiat pentru o clipă sub un soare nemilostiv, a rostit:

„...voi fi credincios voinței nației Române, apărînd-o din toate puterile împotriva ori-căruia atac și asuprire; jur că nu voi lucra nici odată în contra intereselor nației și că voi ține și apăra acele douăzeci și unu de puncturi decretate de popor, conlucrînd după putință-mi și jertfind viața mea chiar pentru dinsele și pentru nație". Așa cum avem mărturie „entuziasmul nu mai cunostea margini"; acolo, în inghesuiala prăfuită a bucu-reștenilor, se împărțeau, cu cerneala încă udă, foi volante. Intr-adevăr, scrie Colescu-Vartic, „corporația tipografilor avuseseră o idee ingenioasă și patriotică; un teasc de tipar fusese așezat într-un car mare tras de patru cai împodobiți cu panglici tricolore; doi sefi de tipografie, Copainig și Winterhalder, se așezaseră de o parte și de alta a teascului dinaintea lui, ținînd în mină steagul libertății [...] împrejurul teascului, lucrători tipografi, care imprimau o poezie de ocaziune, ce se arunca în mii de exemplare multumii..." Iată două strofe din această poezie, redată după textul dat de „Anul 1848 în Principatele române":

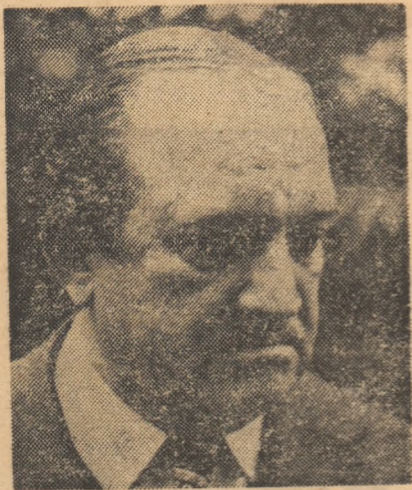
„Cu limba-i de aramă,
Frați, clopotul ne cheamă,
Stîndardul Libertății
Azi se va consacra;
Unire și frăție
Cu toți vom proclama..."
„...D-acuma Libertatea,
D-acum fraternitatea
Prin toată România
Etern vor domni,
Tîparul este liber
El le va sprijini".

Recunoscînd însemnătatea adunării care îi dădea „deplinele puteri cari îi erau necesare, mai ales față de uneltirile reacționarilor", a doua zi guvernul „dorind a se păstra neștearsă aducerea ominte a solemnității", prin decret, hotărîște: „Cîmpul Filaretului de aici înainte va purta numirea de **Cămpul Libertății**", cum a și rămas.

Octavian Stoica

(Din volumul **Bucureștiul sentimental și pitoresc**).

Fotografie de Vasile Blendea

Concertul

CAUT de ani de zile cai verzi pe pereți. Imi caut, fără să-mi dau seama decit acum, cind e prea tirziu, in umbra munților negri veghind ruinele de la Calinque, cu deznădejde visele anilor de studenție și sentimentul pur și inflăcărut (pur ca o sabie înroșită în foc), de atunci, pentru Lucreția. Acum, cind e atit de departe și cind în realitate nu mai există, pentru că, așa cum va trebui să mărturisesc, ființa tinăra, ireponsabilă, nestatornică și plină de nețărmită patimă, de inexprimabilă dorință de viață, cu care am bătut urmele lui Burebista, ale lui Dromichete sau ale lui Decebal prin locuri neumblate, a dispărut — a dispărut poate în noaptea neuitată cind a căutat pentru prima dată căldură și adăpost în brațele profesorului Domițian Pop — și în locul ei umblă prin lume (foarte conștientă de ce vrea și capabilă să lupte cu toate mijloacele pentru dobîndirea lui) o doamnă încă tinăra și frumoasă, elegantă și știind să se miște, cu carnea împlinită în forme ademenitoare, cu ochi adînci, plini de taine și de promisiuni fierbinți și cu buze care ar putea ispiti și pe cel mai vajnic anahoret. Îi poartă numele, își zice tot Lucreția, dar nu mai păstrează nici cea mai vagă asemănare cu ființa unică și pierdută pe care am iubit-o pe vremuri. Destinul meu ar fi trebuit să se îplinească în formele sale definitive alături de fata aceea capabilă să urce ore în șir pe costumele abrupte, fără să vădească nici cel mai mic semn de oboseală, și lîngă care simțeam că viața are rost, că ea se leagă de pietrele clădite cu aproape două milenii în urmă la porunca lui Burebista-crai și suie prin noi, prin trupurile noastre, prin entuziasmul nostru, prin visele și prin munca noastră, spre necunoscute vremuri viitoare, construind unitatea nezdruccinată a lumii și a istoriei. Lovitura decisivă nu a fost că am găsit-o în noaptea aceea de la începutul lumii în cortul lui Domițian Pop, că am văzut-o ieșind în aerul dimineții fierbințe încă de îmbrățișarea lui, sau că l-a preferat pe el, disprețuindu-mă. Viața este plină de decepții, de opțiuni defavorabile, de gesturi izvorite dintr-un capriciu, dintr-un interes, din dorința unei alte vieți, din iluzia că alături de altul, pe o altă cale, în condiții noi, încă necunoscute, viața va fi mai ușoară, destinul mai fast, stelele mai prielnice. Destinul oricărui om — și mai cu seamă al oricărui bărbat dornic să nu renunțe la nobletea și asprimea situației sale ontologice — este să accepte loviturile primite din cauza capriciului, a iluziei, sau a minciunii, să se construiască din eșecuri, transformându-le în victorii asupra lui însuși și asupra viclenilor și capcanelor existenței, să devină puternic, hotărît, capabil să se bucure și capabil să rabde.

Lovitura hotărîtoare s-a produs în interiorul meu. A căzut în tîndări liantul care mă făcea parte integrantă, inseparabilă, a armoniei fundamentale a universului, pîrticică dintr-o unitate constituind cel mai înalt rost al existenței. Lumea, tinerețea, visele și planurile, Lucreția și cu mine constituiau o unitate perfectă din care nimic nu se putea clinti fără a duce la prăbușirea in-

tregului. Programul de săpături fixat de Domițian Pop trebuia să ducă exact și fără greș la rezultatele scontate de noi pentru că el era o dimensiune a universului în care eram construiți și noi înșine și fără el încetam și noi să mai fim reali sau să fim ceea ce ne imaginam că sintem. Fără certitudinea că sentimentele care ne leagă pe Lucreția și pe mine, într-o unică monadă, sint indestructibile și vor rezista, ca o pulsație esențială a vieții, ca o coordonată inefabilă a trăiniciei cosmosului pînă la sfîrșitul veacurilor, viețile noastre fiind doar receptacul vremelnice al veșnicei lor realități, ceea ce mai rămînea din lume nu mai avea sens. Este oarecum ridicol și jenant să constat aceste coordonate ale gândirii și existenței unui tinăr care am fost eu cu cîțiva ani în urmă și a dispărut de mult sau s-a rupt de mult din mine plecînd undeva în neștiut și lăsînd goală o carcasă pe care m-am grăbit s-o umplu cu ființa unui tinăr domn cu viitor, bine înfipt în cunoștințele sale (limitate dar bine organizate) și capabil să le pună în evidență cu cea mai mare eficiență, puțin cinic și cam ușuratic (dar niciodată pînă la nivelul care îi face pe oamenii de acest soi originali, interesați în felul lor, ci numai pînă la limita socialmente acceptabilă, incapabilă să compromită cariera cuiva sau să-i creeze faimă de haimana sau de om pierdut, asigurîndu-i, dimpotrivă, aceea simpatie îngăduitoare care le face pe doamnele mai în vîrstă — care nu se mai pot imagina în ipostaza de pradă — sau pe domnii cu soții ofilite — deci neamenințate de vrăjile mele de Don Juan balcanic — să mă bată protector pe umăr, șoptind admirativ „mare crai mai esti, domnule Marcu!“).

Evoc oarecum mindru aceste trăsături puțin nobile (dar agreate și invadate în societatea bună în care mă mișc cu eleganță și nonșalanță de parcă n-aș fi progenitura unui dulgher din munți) pentru a sublinia distanța care mă desparte de tinărul naiv, idealist („idealist moral“ ar preciza domnul T. pentru a evita orice confuzie neplăcută) care vedea lumea și relațiile sale cu ea și cu o fetișcană, necoaptă și cam rustică, în termenii poetici foarte exact invocați mai sus. Și ca să mărturisesc cu oarecare umilință că saltul de la eul meu juvenil, idealist și cam provincial, la cel matur, cizelat și deplin urbanizat cu care mă pot mindri astăzi, nu s-a produs fără fisuri în sufletelul meu. Și una din aceste fisuri se lărgeste zi cu zi, transformîndu-se pe neobservate (căci în timp ce-i observ îngrijorat progresiunea, veghez cu mare grijă să nu se manifeste prin semne vizibile) într-o prăpastie căscată între mine (mai bine zis între sinele meu profund sălbatic și încăpăținat) și doamna Marie K., cea mai frumoasă, mai cizelată și mai încîntătoare femeie din viața mea, dar care nu a umblat nicicînd pe poteci sălbatice ducînd spre celălți de mult îngropate sub pămîntul neiertător și ridicat cu două milenii în urmă, prin munții sălbatici de undeva din răsăritul Europei, la porunca lui Burebista-crai.

UN MOMENT cind această prăpastie era gata să devină evidentă, să se caște fără avertisment și să înghită dragostea noastră împreună cu visul apartamentului de la München sau de la Bonn în care ne instalăm în planurile veșnice uitate și iarăși reluate ale Mariei, a fost acela al primirii telegramei prin care Hoffmeyer insista ca secretara sa (a cărei absență îi îngreunase și pînă atunci munca, dar de care în etapa aceea a cercetărilor sale avea neapărată nevoie) să vină cît mai urgent la Calinque. Abia sosisem în Ciudad de Banania, Marie era bucură de cadrul exotic oferit iubirii noastre de hotelul invadat de un parc imens, plin de flori, în care ne-am instalat, și îi trimisese, cu cea dorință de a comunica ceva din bucuria sa și altora, care o cuprîndea adesea, profesorului Hoffmeyer, adîncit în săpăturile de la Calinque, o telegramă, vestindu-i sosirea noastră în Banania. Răspunsul profesorului, cuprinzînd chemarea insistență de a veni imediat în campament, o descumpăni profund, plasînd-o într-o dramă à la Racine, de luptă între pasiune și datorie. Dorința mea de a fi în fine cîteva zile singur veni în sprijinul profesorului:

— N-ai ce face, Marie. Are nevoie urgentă de tine. Trebuie să pleci.

— Vrei să scapi de mine? a întrebat cu vocea foarte răgușită. Pentru asta nu e nevoie să mă alungi în lume. Nu sint caracaliță!

ASCULTÎNDU-I cuvintele mi-am dat deodată seama că dorința obscură, subconștientă, pe care nu îndrăzneam să mi-o mărturisesc, de a scăpa de ea se alcătuieste într-adevăr undeva în adîncurile mele, în zonele acelea obscure unde veghează temeiurile ființei reale. Un val izbucnit din adîncurile acelea reci care ne veghează hotărîrile și visele, rămî-nînd străine, îndepărtate, mute, ca niște galaxii străni, dar care se rostesc pe neștiute și pe neobservate atunci cînd cumpenele vieții noastre caută tremurînd starea de echilibru a adevărului și dreptății, sui în singele meu, zvîcni în vinele creierului, îndemnîndu-mă să spun simplu și limpede: „Da, Marie. Acesta e adevărul. Să-l acceptăm fără vorbe mari, fără gesturi patetice“.

Era același val care poruncise creierului meu, limbii mele, cu atîtea luni în urmă, într-o noapte bucureșteană dulce și înmiresmată, răspunsul pe care i l-am dat Lucreției Pop. Atunci am avut curajul și puterea de a rosti adevărul, fără să-mi pese dacă rănesc un suflet, că umplu de lacrimi doi ochi care mi-au fost cîndva mai dragi decît tot restul lumii.

Am reușit în ziua aceea să obțin pe neașteptate un bilet pentru concertul dat de o cunoscută orchestră franceză și incluzînd o selecție extrem de interesantă de lucrări caracteristice pentru dezvoltarea interbelică a muzicii, creații ale unor compozitori afit de diferiți ca Milhaud, Honnegger, Hindemith și Schönberg. Deși nu sint un „cunoscător“, realizăm cu destulă claritate intenția de a prezenta etape ale unei revoluții care a transformat muzica din jocul armonios și bine reglat cu game în structuri melodioase agreabile, sugestive, emoționante, în altceva, și anume într-o nouă artă plină de dramatism, de violență, de forță contradicțiilor vieții moderne. Asistasem în decursul șederilor mele destul de îndelungate în Occident la destule concerte pentru a cunoaște termenul actual, la zi, al acestei evoluții, audiasem multă muzică „concretă“ și trebuia să mărturisesc că nu am fost nici scandalizat și nici scîrbît de aceste experiențe.

Eram deci suficient de informat că tot ceea ce mi se oferă în acest concert din Sala Ateneului constituie de acum cucerire „clasică“ temeinic statornică, treaptă care a fost urcată și, prin această, depășită, și că experiențele cu adevărat riscante se desfășoară în alte regiuni, pe care compozițiile ascultate în seara aceea abia le lăsam bănuite. Nu m-am mirat deci deloc că frumosul concert s-a încheiat prin celebra lucrare a lui Schönberg, *A Survivor from Warsaw*, sugerînd print-o dezlănțuire muzicală de un patetism răscolitor și de o nouă deconcertanță, înaintînd pe neobservate din zona gamelor spre zona zgomotului inform, a scrisnetului, a vâierului sfîșietor, a exploziilor și a vuietului clădirilor surpate în urma lor, drama cutremurătoare a ghetoului din Varșovia. Știam, ascultînd dezlănțuirea instrumentelor, că lucrarea reprezintă o anumită revenire spre clasic, spre muzica tematică, a compozitorului care a inventat metoda dodecafonică, aceea de a folosi seria întregă a celor douăsprezece semi-tonuri ale gamei, dobîndind prima depășire victorioasă a tradiției de a gîndi în game, și că ea este mult mai aproape de tradiții decît punctul extrem la care a ajuns gîndirea compozitorului, de a manevra aproape matematic construcțiile sale de semi-tonuri, reprezentat de uluitul *quintet pentru instrumente de suflat*, opus 26, pe care-l ascultasem cîndva, încremenit și neînțelegînd aproape nimic, într-o mică sală de concert din Londra. Și mă gîndeam la concertul într-adevăr uluitor la care am asistat cu doi sau trei ani în urmă, în mai 1952, în vechea sală a Conservatorului din Paris, descoperînd consecințele reale ale experienței lui Schönberg și a „clasicilor“ (audiați cu un anumit sentiment de trecere a lucrurilor omenești, inclusiv a marilor expresii ale cutezanței creatoare, și de transformare a lor în trepte urcate spre noi forme ale îndrăznicii) în sala Ateneului.

În acel concert parizian Pierre Schaeffer prezenta, „în relief cinematografic“, cu o certă urmărire a efectului senzational, dar cu o dramatică seriozitate de fond, o lucrare de circa douăzeci de minute: *Simfonie pentru un om*.

Desen de Germaine Sterian

singur. Utilizând cu ingeniozitate teribilă mijloacele oferite pentru manevrarea sunetului de către aparatura extrem de complicată realizată azi de tehnica sonorizării, folosind cele două tipuri cunoscute de așa-zise **fonogene**, adică magnetouri capabile să transcrie semtonurile simultan pe două octave și cele care permit utilizarea intervalelor inferioare semi-tonurilor, magnetouri cu piste multiple, permițând mixajul sunețelor și o difuziune spațială a lor, și numeroase alte mijloace tehnice utilizate atât de complex în Studioul de muzică concretă înființat de el, compozitorul — dirijindu-și singur complexa execuție — folosea un fantastic amestec de zgomote și de sunete melodioase, mulind într-o stranie unitate uruiul mașinilor, urletul frinelor, zgomotele învâlmășite ale marelui oraș modern, pașii oamenilor, strigătele lor, răsufierea neliniștită a omului solitar prins în această imolacabilă mreajă, sugerând tristețea sfîșietoare a singurătății. Calea deschisă de lucrările pe care le ascultam cu o anumită nostalgie în sala Ateneului ducea spre sunetele devenite „obiecte sonore”, ignorând tiparele gamei și ale seriei dodecafonice, manevrate ca mase independente cu ajutorul unor mijloace tehnice care au transformat muzica — așa cum o cunoscuseră bunicii și părinții noștri — în altceva. În expresie a unui ev de viteză, de agitație, de încordare nervoasă și de neliniște.

MAREA compoziție a lui Schönberg s-a terminat într-o furtună de aplauze, dirijorul fu rechemat de câteva ori de publicul entuziast, și am rămas printre ultimii însufiețiți aplaudind în grupuri răzlețe și după retragerea orchestrei. M-am grăbit spre garderobă, unde îmi lăsasem pardesiul ușor, și m-am alăturat distrat celor ce-și așteptau rîndul, cînd am auzit o voce foarte cunoscută :

— Visezi, Uli ?

M-am întors surzind, trebuia evident să salut una dintre cunoștințele mele, duceam o viață mondenă intensă, eram invitat în cele mai diferite case, nu eram numai un dansator nelipsit și un **causeur** agreabil, indispensabil mai ales cînd erau prezenți și musafiri străini, dar și o partidă bună de care citeva familii cu fete de măritat legau unele speranțe, sprijinite, desigur, de prietenii acestor familii, ca și de prietenii prietenilor, integrîndu-mă într-un ne-

sfrîșit virtej de invitații și de ispîte. Din nefericire nu eram inzeștrat cu o piea bună memorie vizuală, eram destul de distrat, nu făceam nici un efort ca să rețin numele cunoștințelor mele noi, așa că mă găseam uneori în penibilă situație de a nu recunoaște prietenii recentii și mai ales doamne cărora le-am fost prezentat de curînd, încălcînd reguli elementare de bună cuviință, uitînd să salut și trecînd nepăsător pe lângă figuri care mi se păreau absolut necunoscute, dar erau în realitate vechi cunoștințe. În prima clipă n-am reușit, într-adevăr, să recunosc doamna foarte elegantă, cu fața distinsă, armonioasă și atrăgătoare, cu ochi albaștri extrem de adînci și de luminoși, care mă privea zîmbind cu o oarecare tristețe, cu o neliniște evidentă în ochi. Apoi am tresărit și inima începu să-mi bată cu putere, fața mi se îmbujoră probabil, și încercai să-mi ascund tulburarea plecîndu-mă să-i sărut mîna. Doamna elegantă și atrăgătoare era Lucreția.

Era singură și după ce am ajutat-o să-și pună pardesiul dintr-o stofă ușoară, pufoasă și mătăsoasă, adusă neîndoiernic din străinătate, am condus-o spre ieșire. Știam că profesorul Domițian Pop murise într-un dramatic accident de mașină. Îi citisem necrologul într-un ziar din București, în timp ce mă aflam la Atena, la un congres, și m-am grăbit să transmit tinerei sale văduve, printr-o lungă telegramă, profundele mele condoleanțe și citeva cuvinte de stimă pentru iustrul defunct care mi-a fost dascăl și maestru. După întoarcerea la București am aflat că accidentul care a pus capăt vieții profesorului era aproape de necrezut, căci mașina sa intrase, pe un drum drept, îngust dar fără cotituri, în munți, într-un camion cîrînd bușteni, trecînd orbește de pe partea reglementară pe cea opusă, izbînd camionul greu frontal, ricoșînd pe zăpada bătătorită și răsucîndu-se, cu viteză mare cu care venea, spre balustrada de piatră pe care a spart-o, prăbușindu-se în valea adîncă unde a explodat. Profesorul arsesese ca o păpușă de cîrpă îmbibată cu benzină, rămășițele sale nu permiteau o autopsie eficientă, așa că un anumit mister continua să învâluie cauzele morții sale. Unii presupuneau că viața agitată, de suprasolicitare permanentă, dusă în ultimul timp, a dus la un infarct declanșat la volan și că devierea mașinii sale puternice de pe traiectoria urmată pînă atunci, lovirea camionului și pră-

bușirea în vid s-a produs după deces. Alții vorbeau în șoaptă, confidențial, că profesorul ajunsese în ultimul timp cuprins de-o imensă sete de a trăi, de a se distra, de a profita de plăcerile oferite de viață, de parcă ar fi știut că nu mai are mult de trăit, și că, abia întors dintr-o călătorie lungă și obositoare în străinătate, n-a vrut să renunțe la o vinătoare la care fusese invitat, știînd că vor fi prezente personalități importante, a căror bunăvoință o cultivă cu stăruință, și nevrînd să piardă ocazia de a le spune citeva fraze amabile, de a fi văzut că este prezent, că e în continuare un personaj important nelipsit de la astfel de evenimente cu asistență selectă și redusă, și că la întoarcere adormise probabil la volan.

În orice caz, Lucreția era o văduvă încîntătoare. Măritușul îi făcuse bine, intrase într-o lume obișnuită cu facilitățile existentei, cu totală ignorare a grijilor materiale, cu luxul, era îngrijită, proaspătă și ispititoare, ca femeile de lux de pe toate meridianele, și reușise să-și însușească nu numai surisul lor standard și misterios-promițător, dar și obișnuita lor conversație facilă, elegantă, plină de finețe și de discreție. Între studenta băiețoasă cu care am cîtreierat umăr la umăr munții neguroși căutînd urmele lui Burebista, și doamna parfumată, cu carne plămădită din petale de crin și ochi adînciți în misterele unduitoare ale cerului boltit peste Mediterana, se întindea o întreagă perioadă istorică. Trebuie să mărturisesc că am simțit cu satisfacție privirile pline de invidie care m-au urmărit coborînd treptele Ateneului și luînd-o apoi, fără grabă, spre Capsa, alături de minunea aceea înmiresmată și plină de ritmul fierbinte al singelui tînăr. Orgoliul meu era împintinat și de căldura mătăsoasă a privirilor pe care mi le arunca, de încrederea mîinii care îmi luă brațul, de ușurința cu care pașii noștri au găsit același ritm. Anii au trecut, cugetam în timp ce-i ascultam zurgălăii vocii urzînd o melodie familiară, plină de farmec, învîind vechi doruri și sentimente adormite sub cenușa zilelor, iar fata din munți, fata în care am crezut din tot sufletul și care m-a trădat, a murit de mult. Murim cu toții de ne-numărate ori în cursul vieții (asa cum ne pier celulele pentru a fi înlocuite cu altele noi, tinere, viguroase), transformîndu-ne în alții, fiind greu să ne recunoaștem în ceea ce am fost.

Femeia aceasta frumoasă își amintea acum, ca și mine, de o idilă veche de parcă ar fi avut loc în preistorie, urzită între două ființe care au fost prototipurile noastre imperfecte, primitive, necizelate de viață, de experiență, de maturitatea care permite să cunoaștem valoarea adevărată, să fim deci capabili să optăm în cunoștință de cauză, nu după rînduiala unui capriciu naiv sau a unor iluzii mincinoase. Reîntîlnirea noastră de acum este un început care nu trebuie să fie tulburat de amintirea unei vieți anterioare, îmi spuneam. Cu care nu mai avem nici o legătură.

Am încercat să fac așa cum gîndeam, și o priveam pe Lucreția cea nouă fără nici un resentiment din anii trecuți, ascultîndu-i modulațiile vocii, cuvintele alete cu grijă și rostite cu eleganță, înregistrînd siguranța tonului (înregistrată înainte de toate de ospătarii care ne serveau, atît de buni cunosători de oameni), caracterul definitiv al părerilor ei, lipsa de ezitare în opțiuni. Vorbi despre grijile ei, despre necazurile avute cu fixarea pensiei („știi, spusese ea, bietul Domițian a avut mulți dușmani, au făcut totul să se răzbune pe mine, au fost tendințe meschine de a-mi azvîrli, colo, niște coji de piine uscată, uitînd că, pentru a păstra numele celui dispărut la nivelul de cîinste ce i se cuvine, sînt necesare posibilități de reprezentare ! Ba cineva destul de important a avut chiar impertinența de a-mi sugera să intru în producție, mi-a oferit o catedră la un liceu din Cluj sau un post la Muzeul de arheologie ! Auzi ! După ce am reprezentat cu cîinste țara întovărășindu-l în altele călătorii oficiale în străinătate, după ce fac parte din cele mai distinse cercuri ale vieții noastre mondene, să mă fac o biată profesoară de liceu, cu un orar ca vai de el, înghesuindu-se în autobuzele matinale ca să nu scape condica !”), despre preocuparea de a schimba apartamentul prea mare și despre dorința de a se muta la București, unde soțul i-a lăsat o vilă în Parcul Jianu. Am ascultat-o în tăcere dar cu cea mai mare atenție, zîmbind condescendent cînd își relata necazurile, dînd din cap compătimitor cînd dădea glas nedumeririlor produse de nedreptățile suferite, ca un cavalier devotat și plin de atenții. „Dar tu, m-a întreat cu căldură, dorînd parcă să pună capăt enumerării necazurilor ei, cum o mai duci ? Am auzit numai vesti bune, m-am bucurat că ți-ai cîștigat locul meritat, că ești apreciat, că faci multe călătorii în străinătate“.

— Da, i-am răspuns. O duc binișor. Mă pregătesc de o deplasare mai lungă, poate de cîtiva ani.

LUCREȚIA păru să-și uite necazurile, își aminti de concert, regreta însă că programul fusese prea modern, prea gălăgios, îi plăcea, desigur, muzica de dans modernă, putea afirma chiar că preferă dansurile moderne, pline de dinamism, de mișcare, de fantezie, dar în muzica simfonică prefera ceva cald și intim, ceva sentimental și mătăsoș, și ar fi optat bucuroasă pentru Schubert, Berlioz, Schumann, Chopin sau Ceai-kovski. „Mai ales că tocmai ne-am întîlnit printr-o întîmplare atît de fericită“, ofîă ea.

— Te-ai schimbat mult, am constatat. Cu ani în urmă erai anti-sentimentală și anti-romantică, nu voiai să auzi decît de preclasic, idolul tău era Mozart pentru că e inteligent, senin și rece. Pînă și pe Beethoven îl admiteai numai pentru profunzime, pentru mișcarea grandioasă a ideilor !

— Evident, rise Lucreția (și mi-am dat seama că murim realmente de mai multe ori în cursul vieții noastre pentru a reînvia cu trupuri și suflete noi, fără ca cineva să observe ce ni se întîmplă și considerîndu-ne, cu naivitate, aceiași). Omul trăiește în lume, învață, se adaptează, încheie ea, privindu-mă adînc în ochi.

Am găsit la ieșire un taxi și am condus-o pînă la vila din Parcul Jianu. În mașină s-a strîns lîngă mine tăcută și îi simțeam mireasma tulburătoare a trupului îngrijit. În poartă și-a căutat multă vreme cheia în poșeta minusculă, apoi și-a întors spre mine fața frumoasă, machiată cu meșesug sigur și discret :

— Vrei să bei o cafea la mine ? a întreat cu o voce adîncă pe care nu i-o cunoscteam.

Am privit-o de foarte departe, parcă dintr-un timp de mult uitat. Desigur, Lucreția cea de demult a murit, ca și Ulise cel de pe vremea aceea. Povestea lor s-a spulberat ca cenușa focurilor de mult consumate, ca frunzișul toamnelor apuse, nelăsînd nici o urmă, decît poate un regret fără rost în suflete. Iar doamna elegantă, îngrijită și pretențioasă din fața mea, păpușica asta de lux conștientă de prețul ei, îmi era cu totul străină, nu mă interesa de loc.

— Regret, i-am răspuns zîmbind foarte amabil. S-a făcut tirziu. Soția mea e probabil îngrijorată de întîrziere.

I-am sărutat mîna cu tot protocolul și ridicîndu-mi ochii i-am văzut fața străbătută o clipă, o singură clipă, ca într-o fulgerare, de un rictus de decepție, de dispreț sau de ură, pentru a deveni iar perfect senină, amabilă, zîmbitoare.

— Păcat, spuse săgalnic, și dispăru pe ușă.

Acum priveam fața chinuită a Mariei, lupîndu-mă cu dorința de a-i răspunde sincer, franc, brutal. Dar de cînd îi dădusem Lucreției răspunsul hotărît din noaptea aceea din București, m-am luptat de multe ori cu îndoiala dacă atunci a fost vorba de franchețe sau de o secretă dorință de revansă, de răzbunare. Mi-am spus de atunci adesea că nu ar fi trebuit să-mi permit să judec fiinta nouă a Lucreției după trîncăneala prilejuită de-o întîlnire întîmplată, care a tulburat-o probabil și pe ea, făcînd-o să adopte aerul acela de artificialitate pretențioasă pe care o cunoșteam din recepțiile diplomatice la care eram uneori nevoit să particip. Ar fi trebuit să aștept, îmi spuneam, s-o mai văd, s-o cîntăresc mai atent. Era frumoasă, după toate semnele îi plăceam, singurătatea mea putea să se spulbere, aventurile grăbite care îi lasă gura plină de cocleală puteau să se termine. Viața ar fi putut fi atît de plăcută, de senină și de dulce alături de o femeie frumoasă și inteligentă. Apoi îmi venea în minte scriba evidentă cu care a anvizat posibilitatea de a fi o biată profesoară înghesuindu-se în autobuze ca să ajungă la timp la școală, și mă cutremuram.

Nu am dreptul să judec grăbit, nu am dreptul nici să hrănesc iluzii zadarnice, mi-am spus privînd fața chinuită a Mariei, gura ei strînsă ca să nu izbucnească în plîns și am anucat-o cu gingașie de bărbie, ridicîndu-i fața spre mine :

— Să nu dramatizăm, fetițo ! Ordinul bătrînului e ordin și nu se discută. Nu sîntem aici ca să facem dragoste, ci facem dragoste pentru că sîntem aici !

I-am văzut chipul luminîndu-se de o pală rază de speranță și m-am grăbit s-o părăsesc pentru a curma alte întrebări posibile.

(Fragment din romanul **Ultima călătorie** a lui Ulise, în curs de apariție la Editura Dacia).

Teatru

Răspunsuri la un chestionar al Teatrului Giulești

ASISTÎND (cu întârziere) la spectacolul ce a inaugurat stagiunea actuală a Teatrului Giulești, Cu oltenele nu-i de glumit de Gheorghe Vlad (regia Geta Vlad, scenografia Dimitrie Sbiera) am primit, ca toți spectatorii, un chestionar în care se spune: „În dorința de a cunoaște opiniile și preferințele dv., vă rugăm să aveți amabilitatea de a răspunde la întrebările de mai jos:

1. Ce v-a adus astăzi seară la teatru? (puneți x în dreptul răspunsurilor cu care sunteți de acord). a) Pur și simplu dorința de a viziona un spectacol de teatru. b) Numele autorului dramatic. c) Numele regizorului artistic sau al scenografului. d) Dorința de a vedea anumiți actori: care? e) Titlul piesei. f) Alte motive: care?

Răspund cu plăcere că m-a adus în seara seară la teatru dorința de a vedea și acel spectacol giuleștean al stagiunii pe care nu-l cunoscusem, pentru a-mi putea face o părere cu privire la activitatea instituției din acest an artistic. Firește, un element de atracție l-a constituit și numele autorului, Gheorghe Vlad, și unul din puținii dramaturgi care se interesează, cu consecvență, de lumea satului. Comedia cu care a debutat pe scenă, *Îndrăzneala* (1962), a adus, cu proșpețime, preocupări actuale din viața unei cooperative agricole de producție, într-o atmosferă autentică de snobă populară. Alte lucrări s-au dovedit mai puțin rezistente, una lăsând chiar impresia că scriitorul nu mai are ce spune. El a găsit însă puterea de a trece de la atmosferizări pitorești și anecdotice subordonate la investigarea unui caracter pe fondul mutațiilor sociale din noua etapă a satului socialist și astfel ne-a dat *Judecata de la miezul nopții*, comedie dramatică serioasă, care chiar în nedesăvârșirea ei literară propunea un tip interesant și un conflict real. Cu oltenele nu-i de glumit constituie din nou un regres, deoarece e scrisă rudimentar de liniar, cu șotii mărunte săvârșite de oameni ce o fac unecori pe netoții pentru a disimula realitatea. Fiecare ciocnire propusă e rezolvată rapid și simplist, hazul e mărunțel, citivădată chiar nesărat, în esență se afirmă, plat, adevăruri care n-au nevoie de nici o demonstrație.

Am venit la teatru, desigur, atras și de anumiți actori, deoarece, acum, Teatrul Giulești are o trupă bună, care s-a relevat ca atare în destule reprezentații ca să merite a fi apreciată și global, și prin personalități. Eram interesat să văd cum evoluează actrițele de talent verificate ca Irina Mazanitis, Rodica Mandache, Liza Derderian-Marcoci, să îmi dau seama cum se integrește înzestrarea artistică a tinerei Ana Ciclovă, unul din cele mai interesante debuturi recente pe această scenă, cum se mai valorifică virtuțile comice binecunoscute ale lui Traian Dăncănu și ce arată noua tinăru Gelu Nițu, intrat nu de mult în colectiv.

Trebuie să spun, cu sinceritate, că pe unii nu i-am recunoscut, iar alții mi-au produs chiar mihnire. Se practică un joc anost, impersonal, se rostesc replicile presupuse de haz către public (Gelu Nițu și-a confecționat chiar un mers bizar, paralel cu rampa, cu picioarele impletite, ca să fie văzut tot timpul din față), se folosesc efecte groase, uneori chiar grosolane, se repetă pînă la sațietate aceleași procedee, se vorbește urit, gutural, se drăcuie aproape tot timpul (cuvintul fiind declinat în toate chipurile posibile: „luam-ar dracu”, „dracu’ să te ia”, „ducă-se la toți dracii”, „fire-ai a dracului”, pentru varietate putînd fi auzit din cînd în cînd și un „hristoșii mamei ei”). Nimic din ce numim, cu mindrie, artă dramatică românească modernă nu poate fi regăsit în această reprezentație, cu unele aspecte de-a dreptul primitive. Era privită și ascultată de altfel de public puțin, care reacționa excelent, adică dezaprobind prin glacială nereceptivitate mai tot ceea ce se petrecea pe scenă.

2. Ce apreciați în mod deosebit la acest spectacol? (puneți x în dreptul răspunsurilor cu care sunteți de acord). a) Conținutul piesei. b) Stilul autorului. c) Concepția regizorală. d) Jocul actorilor. e) Alte aprecieri.

Nu se poate vorbi de nici o concepție regizorală. Nu există compoziție scenică, se intră și se iese rutinier, actorii stînd grămădă în scenă sau ferindu-se cuvințios să nu se lovească unii de alții; cum aceasta se întîmplă totuși, citivădată, mi s-a părut că-i aud pe cei în vină spunînd, printre dinți, „pardon” celor contuzionați, ceea ce în nici un caz nu cred a fi vreun efect regizoral special. O tinăru care vine în casa unui bărbat căsătorit să-l cucerească la zece dimineață, stă o vreme în odaie și apoi uită scopul prezenței sale acolo, plecînd rătăcită și într-o nedumerire generală. Un cetățean se prefăce că doarme și cînd e trezit le explică celorlalți că s-a prefăcut a dormi. Tot satul iese noaptea la muncă voluntar, jucînd o farsă președintelui cooperativei

agricole și altor membri din consiliu care dorm profund și într-o totală neștire privitor la ceea ce se petrece de mase. Etc. Scenografia e urîtă sub toate aspectele; cadrul fix e de reprezentatie săracă, a unor amatori nevoiași; casa învățătorului și a primăriei pare un bordei. Oamenii sînt îmbrăcați în veșminte flendurite, murdare, o femeie umblă toată vremea pieșei în niște resturi de bocanci bărbătești, un paznic se poartă în ghetă de baschet reformate, cu mari porțiuni lipsă; vizualmente, lumea pieșei pare a primilor ani de după Eliberare.

3. Ați mai vizionat (citit) și alte piese de teatru scrise de același autor? Dacă da, ce aprecieri puteți exprima despre activitatea acestui dramaturg?

Am vizionat sau citit aproape toate piesele mari (și mici, într-un act) ale acestui autor. Socot că Traian Șelmaru avea dreptate cînd scria (în 1964, în volumul colectiv *Teatrul românesc în contemporaneitate*) că iniția piesă a scriitorului a fost „un elogiu adus îndrăznelii creatoare, spiritului novator, o chemare pasionată la descoperirea și apărarea noului”, scoînd la iveală „trăsături de caracter proaspete din lumea satului”. Cred, de asemenea, că Dinu Săraru observa legitim (în cartea sa *Teatru românesc și interpreți contemporani*, 1966) că, în ciuda multor neajunsuri de formulare și construcție dramaturgică „ceea ce îi reușește în mod deosebit lui Gheorghe Vlad... este crearea atmosferei specifice țărănești și conturarea unor portrete de țărani de o mare autenticitate”, autorul fiind însă, în a doua piesă, „prea puternic influențat de formula reportericească”, aceasta împingîndu-l spre simplificări. Îl aștept, deci, cu încredere, pe dramaturg să se înalțe din nou peste cota pe care, prin anumite lucrări de-ale sale, a propus-o el însuși și sub care se află acum cu ultima sa necomedie.

4. Frecvența cu regularitate teatrului nostru? Ce alte spectacole ați mai vizionat?

Frecvențez cu regularitate Teatrul Giulești și am vizionat multe din spectacolele sale, iar în această stagiune (ca și în altele) le-am văzut pe toate. Sînt realmente bucuros să constat că e o scenă deschisă dramaturgilor români, regizorilor tineri, unor experiențe novatoare și că sensul director al întregii activități e afirmarea unui concept de teatru socialist modern, pe coordonatele culturii noastre actuale. Selectivitatea repertorială suferă de oarecare incertitudine. Gustul artistic e oscilant. În stagiunea curentă s-au aflat pe afiș *Patima roșie* de Sorbul (inspirată re-luare), *Fotbal* de Mircea Radu Iacoban (un bun și veridic act satiric, un al doilea act jilav și fals, o piesă insuficient elaborată), *Caractere* de Alexandru Monciu Sudinschi (interesant debut într-o formulă de cabaret literar, a unui remarcabil scriitor satiric, cu o lucrare de savuroasă autenticitate, cu oameni adevărați ai zilelor noastre), *Întîmplări mai mult sau mai puțin ridicele*, colaj de schițe de (și oarecum după) Cehov, cam amestecate, fără un înțeles al întregului, *Paharul cu apă* de Scribe, reluare lipsită de vreo semnificație anume. În același timp se păstrează pe afiș *Năpasta* de Caragiale, *Steaua fără nume* de Sebastian, „Eseu de Mușatescu, Omul care a văzut moartea de Victor Eftimiu, *Răzburarea suferului* de Victor Ion Popa, deci o bună grupare de vechi piese românești (toate cu succes de public, unele valoroase reevaluări, devenite și termeni de referință în teatrologie). Din repertoriul străin e și *Măsură pentru măsură* de Shakespeare, dar și melodrama *Copacii mor în picioare* de Casona; se pregătește *Regele Ioan de Dürrenmatt*.

Au lucrat, în acest an, ca invitați, trei regizori tineri: Dan Micu, unul din cei mai dotați artiști din noua generație (schițînd excelent, cu sarcasm și fantezie, primul act din *Fotbal* și nemaistînd, vizibil, ce s-a făcut în al doilea), Mircea Marin, artist capabil, de la Satu-Mare (punînd în scenă schițele cehoviene cu simțire comică și profesionalitate, dar fără relief, fără o idee clară de spectacol), debutantul Cristian Hadji Culea (aducînd unele accente noi și o ironie detașată în zugrăvirea universului din *Patima roșie*, dar compunînd scenice încă vag și diriguînd cu timiditate actorii, ratînd, cu concursul total al actorului Ion Vilcu — altfel un artist solid — rolul lui Șbîlț). Au mai semnat montări Geta Vlad și actorul George Bănică (inițiatorul inspirat și creator al spectacolului *Caractere*). În schimb n-au lucrat nimic cei doi regizori de primă însemnătate ai teatrului, Dinu Cernescu, unul din cei mai importanți directori de scenă din țara noastră, de vastă reputație internațională, și Alexia Visarion, frunțas incontestabil, de recunoscută autoritate, al regiei tinere. Teatrul s-a resimțit din cauza acestor foarte regretabile absențe.

Erată: În articolul „Premieră la Reșița”, din numărul 24, pag. 16, ultimul alineat, se va citi: „...energia artistică nepuizabilă a doamnei Tanța Lache, ritmul și arta descreșterii de la cînte la parvenire, în rolul...” etc.

Evident că, în condițiile asigurate de literatură veritabilă și de o regie artistică în sensul exact al cuvîntului, actorii autentici ai trupei și-au dovedit calitățile știute sau au demonstrat merituose însușiri noi. În *Patima roșie*, Olga Bucătaru a dat un contur nou Tofanei, iar Ana Ciclovă a susținut edificator ideea nouă despre Crina, văzută nu scerific, ci cu realism, ca o posibilă continuatoare a celeilalte. Aici s-a observat și înzestrarea reală a tinăruului Geo Costiniu (Rudi). În *Caractere* sînt scînteietori, prin firese substanțial și comunicare scenică spirituală, directă, George Bănică, Florin Zamfirescu, Rodica Mandache, Jorj Voicu, alții (Dorina Lazăr, Constantin Cojocaru, Ion Anghel) inscriindu-se convinși, și ei, în orbita realistă a înscenării. În spectacolul cehovian i-am regăsit, parțial, pe Dana Comnea, Traian Dăncănu, Sabin Făgărășanu, Jorj Voicu, și l-am observat, mai bine, pe Mircea Dumitru, care reușește, îndeobște, în roluri de compoziție. Ceea ce și cit a fost bun și vesel în *Fotbal* s-a bi-zuit pe reglarea sigură a echipei, impunîndu-se încă o dată talentul studiat al lui Mihai Stan, interiorizările bogate ale lui Corneliu Dumitruș, valoarea (tirziu, dar cert revelată) a lui Vasile Ichim, spontanitatea lui Dan Tufaru, prezența scenică acaparatoare a lui Florin Zamfirescu; tot aici a amuzat copios o figură episodică,

de spectator microbist, realizată surprinzător de comic de Radu Gh. Zaharia. Au dispărut însă, practic, din distribuții actori prestigioși, cum e de pildă Sebastian Papaiani.

Sînt de așteptat, desigur, și alte spectacole de anvergură, legate direct sau indirect de actualitate, realizate în spiritul exigențelor actuale — cum au fost *Păsărea Shakespeare*, *Năpasta*, *Meșterul Manole*, *Nunta lui Figaro*, *Măsură pentru măsură*, cu care Teatrul Giulești a îmbogățit peisajul nostru teatral în ultimii ani, a certificat vocații, a dat un impuls puternic talentelor regizorale, actoricești, scenografice, a afirmat o trupă și și-a impus cu claritate concepția directoare, validînd, totodată, capacitatea de orientare și conducere a directorilor sale, Elena Deleanu. E unul din cei mai experimentați și serioși conducători de teatru, avînd, mi se pare, și cea mai îndelungată activitate directorială în mișcarea noastră teatrală, binemeritînd recunoștința multor scriitori și artiști care au debutat și s-au lansat definitiv pe scena de dincolo de Podul Grant.

E, de asemenea, de nădăjduit că și studioul teatrului se va profila mai cert, iar noul spațiu care i-a fost dăruit instituției (fosta sală Comedia a Teatrului Național) va avea, din toamnă, un program bine definit.

Valentin Silvestru

Patima roșie * de Mihail Sorbul pe scena Teatrului Giulești. În imagine, actorii Olga Bucătaru (Tofana) și Ion Vilcu (Șbîlț)

Radio Televiziune

Dimineți și după-amieze

■ Ziua bună de dimineață se cunoaște, spune optimist și restrictiv în același timp un cunoscut proverb, și la adevărul lui avem ocazia să ne gîndim cu fiecare ediție a *Radioprogramului dimineții*. A devenit mai mult decît o, plăcută, obișnuință: dacă la 6 se aude glasul lui Ion Ghițulescu, totul tinde să se rezolve cu ușurință și bucurie de-a lungul următoarelor ore... Ce caracterizează această emisiune dintre 6 și 8? În primul rînd, o perfectă adecvare la obiect, suptele și fantezie în slujirea intențiilor, culoare și căldură, afecțiune, chiar, a redactorilor, față de cei cărora li se adresează, sentimente de

altfel nobile și total dezinteresate. Realizatorii reușesc să ne comunice noutățile importante ale zilei, de la evenimente politice internaționale, la știri din întreaga țară, ei nu uită atît de necesarele informații culturale și sportive, răsfoiesc pentru noi enciclopedii și buletine meteorologice, ne dau sfaturi medicale și ne prezintă de fiecare dată noi surprize muzicale. Ei știu că *Radioprogramul dimineții* nu se ascultă decît rareori în fotoliu și în singurătate, dimpotrivă, în casă este forțată, grabă teribilă și gălăgie, se pregătește micul dejun și se îmbracă copiii pentru grădiniță, se îndeplinesc mici, dar neînduplecate obligații gospodă-

rești sau se cifesc pentru ultima oară notițe în vederea tezelor și examenelor... Experiența și un simț psihologic fin îi fac pe redactori să știe cînd, cum și de ce să alterneze comentariul de specialitate cu șlagărul mult iubit, glumele cu relatări dintre cele mai angajante. Emisiunea este întotdeauna vie și refractară oricăror constrîngerii, improvizatie liberă și făcută cu surisul pe buze, dar cită muncă tenace, scrupul profesional și cit talent susține o asemenea asociativă construcție de idei și sentimente. Numele realizatorilor merită evidențiat în întregime, de la „dirijorii” acestui vast angrenaj, la cei care asigură selecția muzicală, regia de transmisie, montajul, acuratețea sunetului și pregnanța textului. Este o emisiune „de vîrf” a programului și ce poate fi mai relevant decît că ziua începe la radio la cea mai înaltă tensiune...

■ Dintre ultimele succese ale televiziunii, simbată după-amiaza *Clubul T* a avut excelente idei de a merge la Gherța Mare și de a ne prezenta nu numai speciificele obiceiuri ale locului, dar și o suită de portrete, în primul rînd pe Gheorghe Bogza și pe Ioan Moga, conducători

„RĂSCUMPĂRAREA“

SAPTĂMINA aceasta în premieră **Conversația**, săptămîna trecută — **Răscumpărarea**, deci două filme de mare (și tristă) actualitate; am avut portretul a doi monștri majori ai societății contemporane: violența teroristă și electronica crimei. Subiectele sînt desigur senzaționale, dar senzaționalul este sărac și duce la monotonie. Ca să devină interesant, el trebuie să se (dacă se poate spune) îmbogățească cu implicații de politică și etică.

Răscumpărarea descrie kidnapajul unui ambasador, plus deturnarea unui avion; celălalt descrie alt fenomen acut în societatea de consum: spionajul intim, spionarea concurentului prin microfoane perfecționate, concurentul fiind bărbatul sau femeia adulteră, sau contra-pungașul în afaceri de bani, sau gangsterul advers, sau contracandidatul electoral. Și aici, dacă tema nu e „îmbogățită” cu implicații și probleme originale de etică, riscăm să cădem în banalitatea unei povești de pură tehnologie și întrecere între aparate electronice.

Să ne ocupăm deocamdată de primul film: **Răscumpărarea**. Un ambasador e răpit, prețul de răscumpărare fiind liberarea unor teroriști arestați. Aventura se complică cu o deturnare de avion, cu 100 de pasageri, care va exploda dacă guvernul (răpitul e ambasadorul englez dintr-un stat scandinav) nu se supune întocmai condițiilor teroriștilor. De ce oare această senzațională melodramă este totuși un model de originalitate în aventurile cu acest subiect? Oare s-a adăugat deturnarea avionului de pasageri pentru ca guvernul englez să palpate de emoție nu numai pentru ambasadorul său, dar și pentru cei o sută de călători aparținînd unor zeci de naționalități? Să adăugăm și alte nedumeriri. Noi știm că atunci cînd se răpește o personalitate politică pentru ca, în schimb, să fie eliberați cîțiva teroriști arestați, răpitul se află în mîinile răpitorilor, iar arestații în mîinile guvernului care i-a arestat. Aici, răpitorii nu se ascund. Ei se află într-o vilă binecunoscută de pe teritoriul unei țări scandinave. Poliția scandinavă cunoaște locul. Ar putea aresta pe teroriști, bineînțeles, sacrificînd ambasadorul englez răpit. Și poate că ar și face-o, dacă teroriștii nu s-ar fi gîndit la o a doua pavază: amenințarea cu moartea a o sută de nevinovați, călătorii Boeingului deturnat. Totuși, guvernul scandinav dorește ca asemenea acte de piraterie (kidnapaj și deturnare) să nu se producă pe teritoriul scandinav. De aceea încearcă să nu cedeze, ba chiar să-i prindă pe bandiți. Bineînțe-

les, guvernul scandinav e indignat că trebuie el să rezolve problemele guvernului englez. Pentru toate aceste motive încearcă să dejoace planurile teroriștilor. Și o va face pe bază de pură inteligență detectivă. Va descoperi că acele două operații: kidnappingul și deturnarea nu-s legate, nu au aceeași autori. Adică în fond sînt foarte legate, deturnarea avînd ca scop tocmai prinderea bandei. Curios, paradoxal, neașteptat. Dar cum? Șeful Siguranței scandinave (interpretat de actorul Sean Connery) simte treptat că acea deturnare nu-i lucru curat; că englezii joacă aci un rol dublu, că deturnătorii de avion nu erau nici teroriști, nici membri ai bandei de răpitori, ci pur și simplu agenți ai poliției britanice care profitau de faptul că adevărații teroriști lucrează foarte secret, că nu se cunosc unii pe alții decît prin semne și parole de cod. Așa că vor putea da ordine celorlalți, astfel încît să-i aducă vii, în mîinile lor. Treptat, aflăm deci că nu numai poliția britanică, nu numai guvernul englez, nu numai Foreign Office-ul erau de convență în această afacere, dar chiar și Coroana. Căci, la un moment dat, ne întrebăm nedume-

riți cum au putut deturnătorii să po-sede pistoale, cînd se știe bine la ce control riguros și ultra-electronic sînt supuși azi pasagerii de pe avioane. Toți, afară bineînțeles de curierul ultradiplomatic al Coroanei.

Grație tuturor acestor complicații, sinistra aventură se termină (lucru rar!) cu zădărnicierea complotului. Din aceste complicații n-am dezvoltat decît o parte, care să ajute pe spectator să le dibuiască pe celelalte. Dacă nu facem asta, spectatorul riscă să nu mai înțeleagă nimic. Căci filmul regizorului englez Casper Wrede, ca orice film bun, e foarte eliptic. Solicită de la public o stare de ghicire mereu trează, greu de obținut într-o singură vizionare. Ca toate filmele foarte artistice făcute și pline de socoteli detectivice, acesta are nevoie (mai exact reclamă plăcerea) unei a doua vizionări. Și fiindcă vorbim de merite, trebuie să felicităm cinematografia britanică de a fi ales un subiect prin care se reliefează nu numai calitățile Angliei, ci și ale unei mici țări îndrăgostită de demnitatea ei, de autonomia ei, de neutralitatea ei.

D. I. Suchianu

Sean Connery, erou al unui film politic: Răscumpărarea

Cinema

Flash-back

Istorie și psihologie

● **Sărmanii flăcăi** (Szegénylegények, 1965) era al cincilea film al lui Jancsó Miklós, și anume filmul de vîrf, prin care se afirmase deplin fără să se fi manierizat încă. Subiectul — istoric — atinge, ca în toate operele sale, culmea simplității. Într-o fortăreață din pustă sînt închisi cîțiva zeci de tărani, cărora li se cere să demaște pe **haiducii** (traducerea exactă a titlului) aflați printre ei. Orice încercare de tortură fizică dă greș. Atunci sînt încercate de anchetatori căile abile ale torturii psihologice. Un perpetuum mobile este pus în mișcare și nu se va opri pînă la elucidarea finală. Intii sînt făcute manevre pentru depistarea punctelor vulnerabile. Insul cel mai slab este pus să-și apere viața: el trebuie să demonstreze că este mai puțin vinovat decît alții. În cursa aceasta absurdă, va atrage inevitabil alte victime, înainte de a cădea el însuși sub greutatea propriei lășități. Mai tirziu sînt confrunțați un fiu cu părintele său. Care din ei este cel mai vinovat? Reducția psihologică reacționează din nou nemilos. Încercările de a se salva ale celor doi atrag în cursă pe un al treilea. Acestuia i se dă — procedeu și mai rafinat — iluzia puterii. Va conduce un detașament format din vechii împrișinați și îl va pune la dispoziția armatei. După teroarea sufocantă, această expansiune produce efecte extraordinare. Oamenii se autodemască în fața presupusei libertăți și moartea cade, în final, ca o ghilotină peste bucuria lor colectivă.

Deși filmul se situează în plină istorie, resortul psihologic este manevrat de regizor cu o plăcere meticuloasă. Personajele par la început descărcate de personalitate, caracterele lor sînt reduse la scheme elementare, supuse istoriei atotputernice. Se vorbește puțin. Muzica este aproape absentă. Costumele, decorurile sînt stilizate la maximum, atîta cît să **marcheze**, doar, un individ sau un loc. Acțiunea avansează dezarticulat, cu mers de bielă, ritmul este format din blocuri mari, cînd suprapunîndu-se între ele, cînd făcînd salturi în timp. Jancsó știe să dea faptelor semnificații indirecte, stilizînd aspectul concret al acțiunii pînă la a nu mai putea fi perceput la propriu, ci superior parabolic.

Jancsó își dădea, cu **Sărmanii flăcăi**, examenul de adeziune la o disciplină — istoria — pe care, într-o formă sau alta, avea să nu o mai părăsească.

Romulus Rusan

ei unor colective renu-n în întreaga țară ca pînătoare ale unor remarcabile recorduri de producție. Aparatul de filmat urmărea acele splendide profile de față și hotărîte profile de băieți, peisaje, apoi, și costume minunat împodobite, iar reporterul încerca să afle secretul succeselor de pînă acum și linia planurilor de viitor. Răspunsurile erau clare și aproape poetice: lucrăm, spuneau eroii reportajului, „cît e posibil să se lucreze în agricultură, adică de dimineața pînă seara”, „trăim pe acest pămînt — adăugau ei — și pămîntul ne dă viață, iar noi trebuie să-l respectăm”. Aici a fost stabilit recordul țării la producția de porumb și tot aici se mai cîntă variante ale **Miorișei**, aici numărul elevilor a crescut de 4 ori, se pun bazele unor noi industrii și scrie versuri un remarcabil poet (din păcate, glasul nu i-l-am putut auzi, iar ochii nu i-am putut cunoaște) Ion Bran. Ancheta **Clubului T** (prezentată de Gh. Verman, regia de montaj Sanda Balaban, într-o emisiune de Elisabeta Mondanos și Luminița Dumitrescu-Suciu) merită a fi continuată.

■ La fel ca și inițiativa de a dedica filme unor scriitori, precum recent lui Ioan Slavici (scenariul Alexandru Struțeanu, imaginea Nicolae Niță, regia Haralambie Boros) prin folosirea expresivă a documentelor, dar și a posibilităților de transpunere cinematografică.

■ În sfîrșit, alte mențiuni, tot la televiziune: **Micul ecran pentru cei mici** (regia artistică Eugen Stoicescu, emisiune de Gheorghe Scripcă) a reușit să surprindă, cu grație și exuberanță, gîndurile celor mai mici cetățeni ai țării, acum, în timpul vacanței; un talentat cîneast amator, Cornel Militaru (de la Cîneclubul Hermes al sindicatelor din comerț), a intrat în sumarul **Albumului duminical** cu două parabole: **Bila** și **Design**. Păcat că nu ne-a fost prezentat și autorul, laureat a 7 premii internaționale și 34 premii naționale; luni seară, teatrul TV a transmis în premieră **Singurătate** de Mihai Velicikov (cu Ana Barcan și Valy Voiculescu-Pepino, regia, Lucian Mardare).

Ioana Mălin

Secvența

CUVINTE

● Dacă **Blow up** (cu care, privit atent, se aseamănă) era un film despre limitele cunoașterii prin imagine, acest extraordinar **Conversația** (în premieră pe ecran) e unul despre puterea cuvîntului vorbit, dar și despre imposibilitatea, uneori, de a ajunge la adevăr prin intermediul lui. Fascinantă la Harry Caul (Gene Hackman) mi se pare lupta sa, tenace și deloc dezinteresată, cu vorbele altora: cunoscîndu-le, stăpînindu-le și folosindu-le — cîștigă. Atîta doar — spune sec și concis, ca morala unei fabule, memorabilul final al filmului —, că se poate întîmpla ca și vorbele lui Harry Caul să fie cunoscute și stăpînite de altcineva...

a.b.c.

Telecinema

● Mai există — după mintea și simțirea mea — și o altă citire a acestei nopți care a zguduit America la 30 octombrie 1938, cu martienii ei*, o citire la fel de serioasă ca orice dramă serioasă, la fel de responsabilă ca orice conștiință responsabilă, valabilă cit o futurologie, viabilă cit celebrul tangou „La Paloma” care străbate lumea și filmul... Lectura mea a fost ea dramatică, dar și comică. De mult nu mai opun comedia dramei, eu cred că ele decurg nu o dată una din alta, reciproc avantajos, și nu cred că păcătuiesc estetic.

Filmul acela nefiind zguduitor, avînd două părți distincte, una admirabilă, aceea petrecută în studio, unde se arată prea bine ce se petrece în măruntaiele ficțiunii, cum devine ea fandacsie chiar pentru cel care o creează și-o dirijează, regizorul invaziei, actor de clasă, transformînd „pesa” în

*)... telecinemateca parcă-parcă și-a mai regăsit rosturile și prezentatorii, de la „Sacco și Vanzetti” încoece.

O altă lectură a „Noptii furtunoase”...

simfonie, dînd intrările ca la Ateneu, cealaltă parte, exteriorul studioului, cu actori slăbuți și cazuri fără haz, ilustrînd plat panica din real, într-atît de plat că ficțiunea din studio cîștiga în geniu — filmul fiind deci negzuduitor întrutotul pe tragic, am mai avut timp să rid cu poftă de fantastică întîlnire dintre conu Leonida și-un Shakespeare, pe pămîntul unor oameni care n-au văzut în viața lor o invazie, nîcicum o bombă sau un bombardament, ceea ce n-aș ura nimănui.

Mi-a fost peste poate să mă uit la acea „invazie a martienilor” — prima realizare a aceluia care avea să dea cinema-ului o dimensiune falstaffiană — altfel decît de pe pămîntul meu, legănat de basmele lui Creangă, Ghica și Caragiale, crescut printre atîtea nopți furtunoase și hanuri ale lui Minjoală. Băiat cu bibliografie vastă de la Bogza din '36 cu a sa „scufundare a Americii” sub ochii amicului pianist, pînă la „lăsata seculu” cînd conu Leonida crede

că-i revoluție afară și-o caută la ziar, intră la idee și fandacsia-i gata. la nivel de „război al lumilor”, dar nu-i nici o invazie, ci „toată noaptea a fost masă mare la băcanul din colț și ipistatul Nae Ipingscu a tras cu pistoalele, obicei mitocănesc”...

Cu ce-i mai mică drama din comedia mea față de comedia din drama lor? Firește că nu-i de ris — ambele cazuri, la cei doi poli ai teoriei genurilor, o dovedesc — nu-i de ris cum cade cuvîntul între spaimale omului, „în golful teoretic al minții noastre”, expresie superbă a lui Welles-Wells. Nu-i de ris. Dar e bine să fii și să vii de la început cînd începe o pîcșă la teatru, la radio, la cinema, și chiar în genul de-i zice viață. Multe se rezolvă cînd vii de la început și cu totul altfel sună și înțelegi „iesirea prin Sărindar!”. Încît — făcînd media necesară între comie și tragic — noi să fim sănătoși!

Radu Cosașu

Plastică

Arta decorativă românească

Cartea Olgăi Bușneag ne ajută — și acesta nu este meritul ei cel mai mic — să constatăm că Brâncuși nu a fost nicidecum un geniu solitar și că a sorbit dintr-o ană a vieții care curge neîntrerupt de milenii.

Demonstrația conținând șanse de a câștiga acest gen de acțiune se susține în cazul actualilor expoziții prin selecția prezentată, piese inedite în majoritatea lor, considerate de autori ca semnificative pentru preocupările lor. Utilizând în mod rațional spațiul existent, organizatorii au obținut o etalare capabilă să valorifice calitățile fiecărei lucrări, realizând simultan un traseu-lecție, în sensul posibilității de a compara, înțelege și accepta cele mai diferite concepții și procedee. De alt-

Muzică

Acel important centru muzical...

PE SCENĂ, două piane îngemănate, cu statura lor masivă. Mai în spate, orchestra de dimensiunile camerale din vremea lui Bach și a lui Mozart. Se cântă **Dublul concert în Do major**, cel catalogat la Bach Werke cu numărul 1061. Toată suflarea din sală a încremenit. Se simte la interpretă bucuria spusei artistice maxime. Încăperea însăși e un loc ce cheamă muzica, prin fantezia orna mentației murale, răspunzând, în planul culorii, jocului svelt de linii al ferestrelor gotice. Monumentul restaurat, în împărțea lui tripartită de bazilică, armonios echilibrând lungimea și latul, conține parcă milenii pe care și l-a sărbătorit orașul. Dar mai presus de toate, sunetul este aci limpede de tot și rotund, multumită reverberației naturale pe care o corectează ideal, la vreo două secunde și jumătate, panourile speciale, montate în chenarele din zid. E lucru rar o asemenea calitate de sunet la o sală de concert, devenind astfel ea însăși un mare instrument de

S-ar putea deschide o discuție teoretică ale cărei implicații generale se dovedesc importante, pornind de la propunerile celor ce esențializează structura imaginii picturale, accentuând rolul culorilor, printre care **Ion Nicodim, Vlad Florescu, Virgil Almasanu** — toți cu subtile acorduri de alb și gri — **Alin Gheorghiu, Mihai Bandae, Florin Mitroi, Ion Pacea, Ion Sălișteanu, Marius Cilievici, Vasile Grigore, A. Costinescu** — de o intensă densitate cromatică — reprezintă o direcție specifică de mare forță în pictura noastră contemporană. Am putea trece apoi la cei pentru care formula figurativă nu reprezintă o dogmă limitativă, ci un suport pentru o expresivitate autentică, în stare să re-evalueze buna noastră tradiție în sensul cel mai modern, printre ei **Constantin Piliuță**, cu un пейзаж liric rafinat, **Horia Bernea, Viorel Mărginean**.

Simpla enunțare a premiselor posibile, justificabile prin argument imagistic, circumserie — cu inerente grade de relațivitate — nu numai aria unor preocupări generale ale artiștilor noștri, ci și zona interesului real provocat de expunerea de la **Policlinica din Drumul Taberei**, rezultat al colaborării dintre aceeași instituție consecventă pe direcția relației artă-public, și **Uniunea Artiștilor Plastici**. Iată, deci, un raport de reciprocitate cu un mare beneficiar: **publicul**, pentru care arta pătrunde în spațiul existenței cotidiane.

Virgil Mocanu

Vasile Chinschi : NATURĂ STATICĂ

Iată că preferința arătată de cei doi virtuozii de renume internațional își confirmă temeiul. Interpretarea acompaniată cu Orchestra de cameră are valoarea pieselor de referință conservate pe discuri. De dragul lui Dumbrăveanu au venit și o seamă de oaspeți, din cei care fac stagiunile bucureștene mai însoțite: George Niculescu, Radu Chișu, Vladimir Mendelshon, Mirel Iancovici, Nicolae Doza, Vladimir Lakatoș. Dar se cuvine să o spunem, spre lauda instrumentiștilor din acel oraș: exceptind o anume dezinvoltură venind din experiența mai bogată, nu s-au putut simți decalaje între oaspeți și gazde. Dimpotrivă, greu de imaginat o comuniune mai deplină. Știam, din alte împrejurări, că

Am uitat să amintesc un lucru: că
acel important centru muzical, cu acea
minunată sală de concert este Satu-
Mare și că directorul și sufletul Filar-
monicii este acolo profesorul Ioan
Gregoroviciu.

Radu Stan

RESTAURAREA MONUMENTELOR

ȘI REALITATEA CONTEMPORANĂ

Orizont
științific

RESTAURAREA sau reconstituirea unor monumente sau a unor mari ansambluri arhitecturale reprezintă cu mult mai mult decât o problemă de ordin strict tehnic sau arhitectural; este, în ansamblul complex al realității românești, un act cultural de o profundă semnificație care ne leagă de o tradiție și pregătește în același timp un viitor. Iată, spre exemplu, reconstituirea cetății de scaun a Sucevei: reinnoadă, în chipul cel mai fericit, prezentul nostru de un trecut de glorie și, în același timp, dă posibilitatea generațiilor viitoare să-l înțeleagă mai bine, să se apropie mai ușor de una dintre cele mai strălucite epoci ale Moldovei, aceea străbătută sub domnia lui Ștefan cel Mare. „Pentru mine, Ștefan cel Mare este într-adevăr cel mai mare dintre domnitorii Țărilor Românești, căci personalitatea sa complexă alături unui mare conducător de oști un mare ctitor de cultură” — sublinia acad. Constantin C. Giurescu în deschiderea lucrărilor reuniunii științifice care a avut loc la Suceava între 7 și 10 iunie, prilej pentru cîțiva dintre cei mai reputați specialiști în domeniul restaurării monumentelor — arhitecți, critici de artă, istorici, ingineri, tehnicieni — de a-și confrunta opiniile asupra unuia dintre cele mai interesante proiecte de reconstituire, și anume acela al cetății Sucevei, monument profund semnificativ pentru o întreagă epocă a istoriei Moldovei, adevărat simbol, alături de cetatea Neamțului, al neafîrnării și independenței clădite de Ștefan cel Mare.

Dar, alături de această discuție, au fost reluate marile idei care conduc activitatea de restaurare, căci, așa cum sublinia academicianul Constantin C. Giurescu, implicațiile acestei acțiuni sînt multiple, depășind o dezbateră tehnică asupra unor probleme de strictă specialitate. Faptul a fost și mai pregnant în cazul lucrărilor sesiunii de la Suceava, mărturie a unui sistem nou de lucru, interdisciplinar, interesînd, alături de specialiști, forurile largi ale culturii, integrînd astfel acțiunea de restaurare în circuitul larg al faptului cultural contemporan. „Trebuie să spun — ne declara prof. univ. dr. arhitect Adrian Gheorghiu de la Facultatea de arhitectură din București — că ne aflăm într-o atmosferă de continuitate a unui trecut măreț pe niște meleaguri strălucind și astăzi și cu viitorul în față. Ceea ce se propune la Suceava pentru reconstituirea cit mai veridică și completă a Cetății de scaun a lui Ștefan cel Mare se leagă de o serie întreagă de acțiuni, de cercetări, de studii, proiecte ce trebuie confruntate între ele și care, împreună, pot duce, treptat, la un ansamblu care să reamintescă glorioasa capitală a lui Ștefan. În felul acesta cred că realizăm într-un colectiv complex — un act de cultură specific. Un act de cultură care pleacă de la teren, de la constatări tehnice ducînd la o viitoare încorporare de ordin cultural, spiritual. Această restituire și în general orice restaurare, orice reconstrucție, orice revenire asupra monumentelor istorice reprezintă un act de cultură, atît prin nobila sa intenție, cit și prin realizarea practică, de aducere în contemporaneitate a unor extraordinare de valoroase mărturii istorice”.

IDEEA restaurării monumentului și aducerii sale în realitatea contemporană este, poate, una dintre cele mai importante teme ale acțiunii mondiale de salvagardare și ocrotire a patrimoniului arhitectural, acțiune în cadrul căreia România, așa cum sublinia prof. Vasile Drăguț, „se situează pe unul dintre primele locuri, căci ceea ce se întreprinde în țara noastră constituie un caz exemplar și mi se pare util să menționez faptul că în documentarele UNESCO realizate în ultimii ani România ocupă un loc de frunte, fiind dată în permanență drept exemplu pentru politici ca sa de restaurare a monumentelor și, mai ales, de integrare a monumentelor în viața contemporană. Am căutat întotdeauna ca monumentele restaurate să le găsim noi funcționalități care, suprapunîndu-se peste cea clasică, să le integreze cit mai bine în ansamblul cultural pe care îl reprezintă monumentul respectiv, adăugîndu-i, îmbogățindu-i semnificațiile. As dori să dau un singur exemplu, la care poate interlocutorii dumneavoastră să adauge și altele: mă gîndesc la Muzeul «Ștefan cel Mare» redeschis în aceste zile în noua clădire, parte integrantă din complexul arhitectonic de la Putna, așezată fiind alături de Turnul tezaurului. Iată

Sucevița. Vedere generală a mănăstirii

cum, într-o incintă adăpostind în ea atîta istorie și tradiție, se suprapune un element modern prin realizare, operă a restauratorilor, dar integrîndu-se, cred eu, în peisajul care și acum iradiază gloria lui Ștefan cel Mare, fiind un bun mijloc de cunoaștere a istoriei în sensul educației patriotice pe care o oferim generațiilor de acum și celor ce vor veni. Paginilor de istorie în piatră ale Putnei li se adaugă, în această nouă clădire-muzeu, exponate de mare valoare, puse bine în evidență de muzeografi”.

Restaurarea complexului arhitectural de la Putna este, alături de cea de la Suceava și Tirgoviște, sau de restaurarea monumentului triumfal de la Adamclisi, una dintre cele mai importante acțiuni de acest gen întreprinse pînă acum în țara noastră, următoarea etapă urmărită de arhitecți fiind, ne declara profesorul Vasile Drăguț, „restaurarea corpului de pe latura de nord, care va fi terminat în cursul acestui an, paralel definitîndu-se proiectele de restaurare a Casei domnești, a cărei reconstrucție va începe în anul 1977, terminarea lucrărilor fiind estimată pentru anul 1978”.

„După cum vedeți — ne spunea prof. univ. emerit Grigore Ionescu — restaurarea și, cu atît mai mult, reconstituirea unor incinte sau ansambluri arhitecturale implică munca unui colectiv format pe criterii interdisciplinarității, căci, altfel, datele de care dispunem ar fi în mod fatal fragmentate și incerte. Pentru a lua un alt exemplu, acela de la Dragomirna, restaurarea acestei splendori de piatră, cea mai frumoasă dintre mănăstirile fortificate din nordul Moldovei, a cerut efortul conjugat al unei echipe alcătuite, firește, în primul rînd, din arhitecți și istorici de artă, dar și din ingineri, tehnicieni care au un cuvînt greu de spus în realizarea proiectului final”.

IN IDEEA de dăruire deplină, de înaltă înțelegere a cerințelor unei profesii cu largi deschideri spre prezent, ca și spre viitor, prof. dr. arhitect Adrian Gheorghiu afirma că „avem în perspectivă și posibilitatea de a face din monumentele istorice o mărturie vie a întregii noastre istorii, a întregii noastre culturi în care toți — tehnicieni, arhitecți, restauratori — au a-și da contribuția prin colaborare strînsă, coordonare,

schimb de cercetări și experiențe, chiar de ipoteze care să conducă la un rezultat într-adevăr viu. Viu, fiindcă doar proiectarea sau tehnica singure nu pot face absolut nimic, ele trebuie puse în slujba unui conținut, a unei realități sufletești permanente care să ne reprezinte și care să ne continue în istorie, de cînd am început să trăim pe aceste pămînturi și cit vom fi de acum înainte, cu peisajul și cu monumentele noastre eterne, mai frumoase astăzi datorită grijii ce li se poartă”.

„Numărul șantiierelor actuale de restaurare este în acest sens semnificativ: 137 — afirma acad. Constantin C. Giurescu. Niciodată pînă acum nu a fost vorba despre o acțiune generală, coordonată, de restaurare și reconstituire de monumente. Numai astăzi, prin grija deosebită pe care conducerea țării o acordă acțiunii de restaurare, în ideea mai largă a prețurii deosebite adusă istoriei acestui pămînt, numai astăzi sînt posibil de conceput acțiuni atît de largi și complicate ca aceea de la Suceava. Este și o dovadă a faptului că, în cîțiva ani, cînd lucrările de la Suceava vor fi terminate, vom avea ce să arătăm tineretului, vom reuși atunci să imbinăm în cel mai frumos chip istoria scrisă în paginile cărților cu aceea dăruită pentru totdeauna în piatră”.

Și în acest caz România se situează în fruntea acțiunilor de protejare a patrimoniului și de integrare a unor zone în circuitul așa-numitelor „zone culturale și istorice de interes mondial”, zone care, în accepția dată de UNESCO, grupează monumente sau ansambluri arhitecturale unice, cum ar fi Katmandou, Philae, Mexic, Filipine, Sumatra. Alături de acestea putem evident situa nordul Moldovei cu mănăstirile pictate, unice în lume, recunoașterea, de fapt, internațională venind recent prin acordarea trofeului „Pomme d'or” mănăstirii Moldovița ca recunoaștere din partea unui for internațional specializat a imensei potențialități a acestei regiuni în ideea, atît de mult discutată astăzi, a „turismului cultural”. Acțiunile care se desfășoară actualmente pentru salvarea sau protejarea zidurilor pictate sînt — în acest sens — de cea mai mare importanță și trebuie să amintim soluția originală propusă și realizată la Voroneț. Acolo zidul de nord, cel mai expus acțiunii intemperiilor, este acum

Voroneț — fațada estică

ferit prin clădirea în jurul mănăstirii a unui briu de piatră ce protejează perfect zidurile, la aceasta adăugîndu-se și efectul noului acoperiș din tablă terminat în acest an. Firește, restauratorii au trebuit să se hotărască între a păstra efectul estetic al mănăstirii văzute de la mare depărtare, liberă la orizont, și a proteja eficient zidurile. Soluția aleasă demonstrează încă o dată justetea politicilor generale de restaurare, oferind vizitatorilor, integrale, frumusețea și construcția cu totul originală, ale mănăstirilor moldovenești.

„Pe de altă parte, — continua prof. univ. dr. arhitect Adrian Gheorghiu, — aceste restaurări, pe monumente sau pe zone întregi, pun în fața tineretului întrebări asupra istoriei, cit și întrebări asupra modului de a continua această istorie în tot ce a avut ea mai valoros.”

IĂTĂ cum acțiunea de restaurare și reconstituire a monumentelor se integrează în marile idei subliniate recent în cadrul Congresului educației politice și al culturii socialiste, căci, sublinia prof. Vasile Drăguț, tovarășul Nicolae Ceaușescu a insistat, în Expunerea făcută la Congres, asupra rolului de educație patriotică pe care trebuie să-l exercite cunoașterea istoriei. Monumentele sînt repere stabile, elemente de informare în concret, deci cu o mare capacitate de convingere. Prin restaurarea monumentelor istorice venim, așadar, în întîmpinarea întregului program trasat de partid pentru educarea patriotică a tuturor cetățenilor țării, a ideilor de demnitate și suveranitate; prin intermediul acestor reconstrucții noi putem demonstra faptul că, în pofida condițiilor grele în care s-a aflat de-a lungul secolelor, poporul nostru nu a încetat niciodată să construiască, să năzuiască spre viitor, să aspire către frumos.

Este un efort de a reconsidera, din perspectivă contemporană, cele mai importante vestigii ale trecutului, oferindu-ne o imagine completă, perfect coerentă, asupra unor întregi epoci istorice. Dar, alături de aceasta, mai este și nobila idee de a clădi — în sensul propriu al termenului — un trecut în piatră pentru generațiile care vor urma.

Cristian Unteanu

„Imaginea de astăzi a României“

Necip Alpar

PREFĂTÎND în chip magistral vizita pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii Socialiste România, o întreprinde în Turcia la invitația președintelui Fahri Korutürk, la Ankara a apărut volumul Ceaușescu și România de ieri, de azi și de mâine. Adăugându-se celorlalte volume conținând selecțiuni din articolele, cuvântările și interviurile șefului statului român, apărute până în prezent în această țară: Nicolae Ceaușescu — Selecțiuni, România și Ceaușescu și Ceaușescu — România, o țară balcanică deschisă spre lume, recenta lucrare își propune „să prezinte în mod obiectiv opiniei publice din Turcia noua Românie cu trăsăturile sale istorice, politico-geografice, economice, culturale, artistice și turistice, țară care își dezvoltă relațiile internaționale într-un mod cu adevărat democratic și își consolidează legăturile foarte prietenești cu Republica Turcia și, mai ales, să prezintă personalitatea șefului statului român, Excelența Sa Nicolae Ceaușescu, care are rolul cel mai important în crearea noii României“.

Volumul răspunde, în acest fel, interesului viu al opiniei publice din Turcia față de succesele poporului român în dezvoltarea sa multilaterală, față de politica externă a României, pusă în slujba păcii, înțelegerii și cooperării internaționale, față de personalitatea și rolul deosebit al președintelui Nicolae Ceaușescu în edificarea României moderne.

În afara acestor lucrări, apreciate drept fundamentale pentru înțelegerea preocupărilor majore actuale și de perspectivă pe plan național și internațional ale poporului român, în Turcia au apărut recent alte două volume consacrate României. Este vorba despre volumele Imaginea de astăzi a României de Berredin Neidik și Să cunoaștem România de Y. Kehan Karakanlar. Volumul lui Berredin Neidik, directorul Agenției de știri Turcia-Europa, prezintă România din punct de vedere istoric și geografic, al culturii și artei poporului român, scoate în evidență realizările noastre în domeniul educației și învățămîntului, al dezvoltării multilaterale a economiei românești care asigură condițiile participării tot mai active a României la schimbul internațional de bunuri, de dezvoltarea comerțului său extern, al colaborării în domeniul economic, tehnologic și științific cu celelalte state ale lumii.

Titlul volumului lui Y. Kehan Karakanlar este cit se poate de semnificativ și conține în el un îndemn: să cunoaștem România pentru a putea colabora mai bine, pentru a ne înțelege mai bine și mai eficient. Făcînd dovadă unor remarcabile calități de reporter, publicistul turc Kenan Karakanlar surprinde în recentul său volum, rod al unei îndelungate vizite pe meleagurile noastre, cele mai semnificative aspecte ale vieții noastre politice, social-economice și cultural-științifice. Un spațiu larg este acordat politicii culturale a României socialiste, literaturii, artelor plastice, muzicii, artei populare etc.

In Turcia a apărut de-a lungul anilor o serie de lucrări reprezentative ale scriitorilor noștri clasici și contemporani. În vitrinele librăriilor și în rafturile bibliotecilor din Turcia pot fi întâlniți, printre alții, Panait Istrati, apărut în peste 45 de ediții, datorate în cea mai mare parte neobositei activități de traducător a lui Yaşar Nabi. I. L. Caragiale cu O scrisoare pierdută — care s-a bucurat stagiuni la rînd de un

mare succes pe scena teatrului „Arena“ din Istanbul, și Momente și schițe, Lucian Blaga, Al. Brătescu-Voinești, Ion Slavici cu Nuvele, Liviu Rebreanu cu Răscoala. De un succes ieșit din comun se bucură operele lui Zaharia Stancu: Șatra, Descult, Pădurea nebună și Jocul cu moartea, ca și Antologia de proză românească alcătuită și tălmăcită de Yaşar Nabi Nayir tipărită la „Varlık yaynevi“ din Ankara (1968), care cuprinde o selecțiune judicioasă din lucrările lui Slavici, Caragiale, I. Al. Brătescu-Voinești, Sadoveanu, Agirbiceanu, Liviu Rebreanu, Zaharia Stancu, Al. Sahia, Marin Preda, Eugen Barbu, Francisc Munteanu, Alecu Ivan Ghilia, Teodor Mazilu, D. R. Popescu, Vasile Rebreanu.

Un grupaj din lirica românească cuprinzînd poezii din creația lui Ion Vinea, Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu, Maria Banuș, Magda Isanos, Nichita Stănescu, Nicolae Labiș, Marin Sorescu și Ana Blandiana a fost publicat la „Varlık Yaynları“.

Propagator neobosit al celor mai de seamă valori ale culturii române clasice și contemporane, în Turcia este Hilmi Omeroglu. A început prin 1940 cu publicarea în ziarul „Ulus“ din Ankara și „Vatan“ și „Memleket“ și ulterior la posturile de radio din Ankara și Istanbul a unor traduceri ale genului scurt românesc semnate de I. L. Caragiale, Slavici, Duiliu Zamfirescu, Brătescu-Voinești, I. A. Basarabescu, L. Rebreanu, Sadoveanu.

Desigur, prima mare izbîndă a lui Hilmi Omeroglu avea să fie tălmăcirea capodoperei lui Liviu Rebreanu, romanul Ion. Cartea a apărut la Editura Ministerului Educației Naționale în colecția „Clasici ai literaturii universale“. Scrierile care se bucură de privilegiul de a vedea lumina tiparului în această colecție sînt apoi difuzate bibliotecilor tuturor școlilor din Turcia, iar lucrările respective sînt incluse și în programele de învățămînt ale școlilor, în cadrul lecțiilor de literatură universală. Nu poate decît să ne bucurăm faptul că în această valoroasă colecție vor fi editate în viitor și alte lucrări ale scriitorilor români, care vor permite cititorilor turci să cunoască operele altor creatori de frumos din țara noastră. Astfel, vor fi publicate, tot în traducerea lui Hilmi Omeroglu, următoarele volume: Povești de Ion Creangă, Venea o moară pe Siret, Baltagul și Hanul Ancuței de Mihail Sadoveanu, Pădurea spinzuraților și Ion (reeditare) de Liviu Rebreanu, Aurul negru și Intenecare de Cezar Petrescu, La Medeleni de Ionel Teodorescu, precum și o Antologie a poezilor români. Nu demult, tot aici a apărut un volum selectiv din nuvele și schițe lui I. L. Caragiale.

De asemenea, Hilmi Omeroglu este semnatarul versiunii turce a unor nuvele românești de L. Rebreanu, M. Sadoveanu, I. L. Caragiale, Brătescu-Voinești, Slavici, I. A. Basarabescu, Francisc Munteanu, incluse în Antologia navelor din țările balcanice, în curs de apariție la Editura „CEM“ din Istanbul.

Activitatea pe care Hilmi Omeroglu, precum și ceilalți traducători turci din literatura română, dintre care amintim pe Enver Esenkova, Atilla Tocatli, Cemil Silisteri, Milas Ortakolu, o depun de ani și ani pentru popularizarea în Turcia a valorilor celor mai de seamă ale scrisului românesc creează punți importante pentru o mai bună cunoaștere și înțelegere între cele două popoare și culturile lor.

Nicolae Nicoară

Janheinz Jahn:

„Istoria literaturii neoafricane“

(Ed. Univers, 1976)

● **ISTORICUL** german Janheinz Jahn ne oferă (prin traducerea Elenei Andrei și I. M. Ștefan) o „istorie a literaturii neoafricane“ menită să informeze un public legitim interesat de contribuția literară contemporană (dar nu numai) a Africii. Lucrare ambițioasă, avînd de rezolvat probleme deosebite de dificultate (între care cele născute din varietatea limbilor, mijloacelor de expresie, caracteristice acestui continent aflat în plină transformare), această istorie privește mai mult problemele culturale ale continentului, căutarea unor trăsături specifice lui, ilustrate prin creații literare.

John Pope-Hennessy:

„Portretul în Renaștere“

(Ed. Meridiane, 1976)

● **REMARCABIL** eseuul lui John Pope-Hennessy despre portretistica Renașterii (traducere: Alexandra Dobrotă). Lucrare erudită, consacrată unui subiect major pentru evoluția artelor plastice europene, Portretul în Renaștere conține și ample referințe la literatura și civilizația în genere a epocii rinascimentale. Tinzînd a fi un studiu monografic, adresat totodată unui public mai larg, lucrarea conține șase capitole a căror simplă enumerare anunță perspectiva complexă și variată a abordării: Cultul personalității, Umanismul și portretul, Faptele rațiunii, Portretul de curte, Imagini și emblemă, Donator și participant. Bogat ilustrată, versiunea românească se înscrie în cadrul celor mai interesante lucrări despre artele Renașterii apărute la noi.

„ROMANCERO —

vechi ba'ade spanio'e“

(Ed. Albatros, 1976)

● **ÎN** colecția Cele mai frumoase poezii a Editurii Albatros, apar într-o primă versiune românească celebrele balade spaniole ale secolului XV. Specie cu o circulație orală extraordinară, ce ajunge până în zilele noastre, baladele spaniole vin din Evul Mediu și din zorii Renașterii, fiind una din cele mai importante surse ale poeziei culte iberice și astăzi. Cu un marcat caracter lirico-epic, aceste compoziții, în tonuri variate și metrică diversă, constituie unul din vechile și prețioasele tezaururi ale poeziei europene. Traducerea, prefața și notele sînt semnate de Sorin Mărculescu, poet și traducător ce mai poate fi recomandat prin tălmăcirea de excepție a altor mari opere ale aceleiași literaturi: Viața e vis de Calderon de la Barca, Criticulul lui Baltasar Gracian. Colecția Cele mai frumoase poezii înregistrează una din cele mai izbutite apariții ale sale.

Sergiu Al. George:

„Limbă și gîndire în cultura indiană“

(Ed. Științifică și Enciclopedică, 1976)

● **DUPĂ** Filosofia indiană în texte (Ed. Științifică, 1971) Sergiu Al. George, eminent erudit, cunoscător și exeget al domeniului indianisticii, publică în colecția „Biblioteca orientalis“ această nouă lucrare, Limbă și gîndire în cultura indiană, subintitulată „introducere în semiologia indiană“. Dispunînd de o vastă bibliografie și punînd în circulație o mare bogăție de fapte, Sergiu Al. George analizează aspecte fundamentale ale străvechii culturi indiene din punctul de vedere enunțat de subtitlul lucrării sale. El acordă, așadar, interesul foarte actual pentru problemele semiologiei cu necesitatea de a face cunoscute la noi unele din valorile și trăsăturile specifice culturii și civilizației indiene; operă de pionierat la noi, această lucrare, destinată mai cu seamă specialiștilor (și, deosebi, lingviștilor și semiologilor), interesează îndeaproape pe orice pasionat de orientalistă. Colecția „Biblioteca orientalis“ se îmbogățește cu un titlu de cert prestigiu, în linia celor apărute pînă acum și a noilor titluri anunțate, dovedind o inițiativă mai mult decît lăudabilă.

Nicolas Poussin:

„Scrisori“

(Ed. Meridiane, 1976)

● **INTERESANTE** și frumos traduse în românește de Radu Berceanu, scrisorile lui Poussin, mare pictor al secolului XVII. Dincolo de interesul anecdotic al corespondențelor în genere, cea de față conține o serie de reflecții asupra artei, mai cu seamă asupra picturii. Aceste opinii, ce vin prin formulare și idee de ceea ce va fi academismul clasicizant, sînt — fapt interesant — de multe ori surprinzătoare pentru cel ce se confruntă cu opera lui Poussin, pe cit de clasic pe atît de baroc. Apariție editorială reușită deci, la care contribuie și prefața lui Petre Oprea.

Anthony Burgess:

„Napoleon Symphony“

(Knopf, New York)

● **SCRIITORUL** a ajuns celebru, am spune, printr-o confuzie; adică pur și simplu pentru că filmul unui regizor nu mai puțin celebru a știut să pună (cu măiestrie de culori, cu chipuri bine alese) acele citeva accente care să facă plăcere unui anume public apusean dezabuzat — violență stilizată, erotism cinic. Este vorba în realitate nu de un căutător de succese comerciale, ci mai curînd de un scriitor de cabinet, un pasionat al simbolurilor și al simetriilor, un experimentalist al limbii. Simțul realului (mai ales în surprinderea ritmurilor vorbirii curente) nu-i lipsește, dar cititorul atent își dă seama curînd că Burgess urmărește mai cu seamă configurații statice mari pe care le descompune îndărătul lumii de toate zilele. Lucrul devine izbitor în această „simfonie“ napoleoniană. (Se știe că romancierul și-a început activitatea, fără izbînzii notabile, prin compuneri muzicale. Recent, la Iowa, i se interpreta o simfonie de tinerețe). Așa cum explică într-o postfață scrisă în distihuri ritmate, exemplul ce i-a stat înainte a fost cel al Eroicii lui Beethoven. Ca și această mare operă, romanul istoric (cum să-l numim altfel?) e organizat în 4 părți. Prima povestește iubirea între Napoleon și Iozefina, de la căsătorie pînă la încoronare. A doua (corespunzînd marșului funebru) relatează începutul sfîrșitului: campania din Rusia, înfrîngerea, întoarcerea la Paris. A treia (scherzo) se întoarce în timp la scurta perioadă de pace înainte de Austerlitz, perioada maximei străluciri napoleoniene. Ultima parte ni-l prezintă pe insula ultimului exil. Într-un strălucitor joc de artificii, Burgess parodiază de la scenă la scenă pe cite unul din scriitorii primei jumătăți a secolului — Scott, Austen, Wordsworth, Dickens — în funcție de conținutul episodului. Judecata finală asupra lui Napoleon nu e nedreaptă; limitările omului, trădarea idealurilor nu sînt trecute cu vederea, dar se subliniază mereu un nucleu rațional de continuitate: principiile înnoitoare și creatoare ale Revoluției Franceze. Cu toate acestea, ar fi greu de spus că romanul lui Burgess se înscrie printre lucrările de vîrf ale prozei contemporane.

Larry Woiwode:

„Beyond the Bedroom Wall“

(Farrar, Straus and Giroux, New York, 1975)

● **DINCOLO** de zidul dormitorului este un op de 619 pagini lădat din răspuneri de critică și cumpărat masiv de cititori. Un autor tînar care publicase o bună parte din romanul cu titlu curios, capitol după capitol, în reviste mondene și snobe. Despre ce să fie vorba? Un nou record în materie de sexualitate sau violență? Vreo descoperire epocală în materie de tehnică avangardistă? Ei bine, nu. Tot căutînd noul, iată și un romancier nou care descoperă ceva de mult uitat: romanul de familie semănătorist. Căci nu seamănă cu nimic mai bine această lucrare nou-nouată decît cu romanele nești de familie și provincie pe care a torii realisti sau sentimentali din Europa centrală și răsăriteană le scriau acum 50 sau 100 de ani. O familie bine înrădăcinată în solul îndepărtatei Dakote, o familie de fermieri, de dulgheri, de dascăli de țară. Scurgera lentă a generațiilor, ritualul maturizării, declinul firesc și trecerea în țărîna, truda încăpățînată și uneori zadarnică, belșugul pruncilor și năzbîtiile școlărilor, certurile rubedeniilor și sfaturile preotului, succesiunea anotimpurilor și spaimele bolilor — iată substanța numeroaselor episoade evocate pe parcursul celor aproape 80 sau 90 de ani ai acțiunii. Mulți dintre membrii mai tîneri ai familiei Neumiller simt atracția metropolei tentaculare sau frenetice pentru ca, iarăși, aidoma precursorului semănătorist, să simtă spaîna dezrădăcinării.

Nu putem vorbi de un subiect propriu-zis, nici de o concluzie. Lauda și nostalgia se citesc pe fiecare pagină. Mulți cititori români ar parcurge acest roman cu puțin amuzată incredulitate: mulți dintre cei americani îl vor fi citind ca pe un text vag exotic, despre o lume pe care nu au cunoscut-o poate decît din auzite. Nu este vorba în nici un caz despre o realizare literară de primă mînă — acest Anzenberger reinviat! — chiar dacă lirismul blind al multor pagini emoționale, chiar dacă exactitatea descrierii (mobilier, obiecte, îmbrăcăminte) alcătuieste nu odată incîntătoare tablouri de gen. Merită totuși subliniat fenomenul de căutare a tradiției de care o literatură multilaterală nu vrea să se lipsească. Simțim aici influența unei directive culturale pornită probabil din marea roman al lui Thornton Wilder, A opta zi.

I.G.

V.N.

J. B. Priestley:

Prieteni de nădejde

„NU MĂ INDOIESC că multe din scrierile mele cuprind o critică aspră a existenței noastre [...] Căci întotdeauna am fost de părere că un scriitor trebuie să vorbească în numele celor care nu pot ușor să vorbească pentru ei înșiși — și asta chiar dacă s-ar motiva doar prin justificarea privilegiilor lui [...] Tocmai de aceea adeseori am protestat prin tipar mai degrabă în numele altora decât pentru mine”, — se autocaracterizează J. B. Priestley în una din incântătoarele tablete înmânunchiate în volumul „Desfășurare” (Delight).

Dar e foarte greu să sintetizezi activitatea lui vastă și diversă desfășurată neîncetat de la primul război mondial încoace: critic și istoric literar, nuvelist și romancier, apoi dramaturg și actor, memorialist și biograf, gazetar și comentator de radio — extrem de popular în timpul celui de al doilea război mondial, datorită emisiunilor vibrând de umanitate, ca și întroaga lui operă de peste 60 de volume.

Acest mare iubitor de viață și de oameni („Mă străduiesc uneori ani și ani de zile pentru a învăța să scriu cit mai simplu”) este cunoscut publicului nostru prin frumoasa frescă modernă intitulată „Fundătura ingerilor” (Angel Pavement) și prin satira politică Sir Michael and Sir George.

Mai celebru în România și pe întregul glob este dramaturgul Priestley — „Inspectorul de poliție” (An Inspector Calls), „Viraj periculos” (Dangerous Corner), „Scan-

daloasa legătură dintre domnul Kettle și doamna Moon” — ca să cităm doar piesele jucate la noi din cele peste 30 de comedii, drame, melodrame, satire politice și mai ales fantezii ale lui (unele cu substrat filosofic, ca cele trei originale interpretări teatrale ale teoriei relativității: „Viraj periculos”, „Familia Conway și timpul”, „Am mai fost pe aici” — ciclul intitulat „piesele timpului”).

Octogenarul J. B. Priestley continuă să fie activ în domeniul prozei de ficțiune și al esului de marl proporții, în care s-a remarcat în special prin monumentală lucrare „Occidentalul și literatura” (Literature and Western Man).

Romanul „Prieteni de nădejde” (The Good Companions) este apreciat, pe bună dreptate, ca ultima mare operă picarescă a literaturii engleze — de fapt cea mai mare realizare din secolul nostru în această vină atât de generoasă în literatura de limbă engleză, ilustrată de Fielding, Smollett, Dickens, Twain și alți maeștri ai narațiunii episodice, ai crochiului portretistic și ai umorului de situație, caracter și limbaj.

În fragmentul prezentat de noi asistăm la una din numeroasele aventuri ale muncitorului Oakroyd, bonom și sociabil, deși cumpănit și uneori chiar zgircit la vorbă, inteligent și cu inima de aur — de fapt, poate, cel mai curat dintre sufletele entuziaste care au înjghebat trupa ambulantă „Prieteni de nădejde”.

TOM era într-adevăr destul de voinic. Avea aproape un metru optzeci, era foarte drept, foarte lat în umeri, fața roșie, mustața tăiată scurt, ochii vesnici puși pe clipit și falci în cantități nelimitate. În noul său costum gri părea deopotrivă bine legat și elegant, și era genul de tineri pe care domnul Oakroyd i-ar fi îndrăgit oricând altădată; numai că de data asta nu știu cum se făcea dar nu-i prea plăcu înfățișarea lui. Era ceva dezagreabil în felul în care intra cu pas solemn și apăsat.

— Uită-te la el cum intră, că parc-ar vrea să ne bage pe toți la răcoare, strigă Milly — de fapt cerindu-le din ochi tuturor să-l admire.

— Păi atunci bagă și tu bine de seamă, fetițe, zise Tom prefăcându-se aspru.

Apoi el și cu Milly riseră, și riseră și domnul și doamna Mason. Domnul Oakroyd nu rise; zimbă doar vag: nu se simțea deloc la largul lui. Tom auzise de el și de trupă, așa că era foarte încântat să-l cunoască. Domnul Oakroyd zise că și el e foarte încântat și încercă să și pară încântat, mai ales când se văzu totuși cu mina întregă după ce i-o strinsese Tom, guta să i-o zdrobească. Se duseră în sufragerie să se așeze la ceai.

Domnul Oakroyd se lumină când văzu gustarea de pe masă. Era guncă fiartă, erau conserve de somon în oțet, era chiar și gem; o adevărată gustare sănătoasă, din aceea la care folosești cațitul și furculița pentru că ești în societate, și pe care nici măcar orașul Bruddesford n-ar fi dispus să-l ia aminte de vremurile bune pe care le cunoscuse cândva acasă la el. Dar nici nu se așezaseră bine, că domnul Mason și strică totul.

— Ei, Tom, zise domnul Mason, ai mai arestat pe cineva în ultima vreme? Știi, Tom lucrează în poliție, adăuga el întorcându-se spre domnul Oakroyd.

Domnul Oakroyd dădu din cap și simți că se face de toate culorile la față. În mare incurcătură mai intrase iarăși, trebuind să mănince toată gustarea asta drept sub nasul unui polițist. „Cel mai bun lucru pe care-l poți face, flăcăule — își zise el în disperare — e să-ți cam ții gura și să nu suflă o vorbă”. Și lucrul acesta nu se dovedea prea greu, o vreme, în timp ce Milly și cu Tom al ei se tot tachinau între dinșii, dar după aceea nu mai avu nici o scăpare. Recunoscător fiind pentru biletele de favoare aduse de dl. Oakroyd, și dornic să se arate politicos, Tom insistă să-i vorbească, punându-i întrebări.

— De unde spuneai că sînteți?

— De la Leeds, zise domnul Oakroyd.

— Parcă am avut impresia că deunăzi ați zis că era Bruddesford, domnule Oakroyd, strigă doamna Mason.

— Păi e cam același lucru, răspunse domnul Oakroyd. Nu se știe prea bine unde se termină unul și unde începe celălalt.

Știa el bine că era foarte departe de acasă, dar printre străiniiăștia poate că mergea.

— Nu prea vedem noi pe-aci oameni din părțile dumneavoastră, zise Tom dus pe gânduri. Ciudat însă că mai e un individ care tocmai a sosit de pe meleagurile dumneavoastră, judecînd după felul cum vorbește. Tocmai ne povestea despre el sergentul nostru. Semăna leit cu un mic agent de pariuri de pe la noi, numit Jimmy Pearson...

— Am auzit de el, zise domnul Mason cu un aer foarte solemn.

— Așa că sergentul s-a ținut după el ca să stea de vorbă și cînd colo s-a dovedit că nu era același individ...

— Identitate falsă parcă-i ziceți voi la poliție, nu-i așa? zise domnul Mason cu un aer și mai solemn. Da-da, m-am gândit eu, identitate falsă, așa îi zic ei, Mămico.

— Închipuie-ți! strigă doamna Mason. Tom, să-ți mai dau o ceașcă de ceai. Tăticule, dă-i compotul de pere domnului Oakroyd.

— Și individul ăsta micuț tot din Yorkshire venea, ca și dumneavoastră, zise Tom, care nu era omul să lase o poveste neterminată. Și semăna puțin și la nume. Sergentul ne-a spus cum se numea. Og... Ceva în genul ăsta.

— Trebuie să fi fost Ogden, anunță foarte binevoitor domnul Mason. Cunoște bine acest nume. Am întilnit cel puțin doi la viața mea.

— Nu, nu era Ogden, zise Tom și apoi se uită lung la domnul Oakroyd. Sergentul nostru zicea că era cam suspect felul în care tipul ăsta se tot ferea din calea lui la început. Dar de fapt sergentului toate i se par suspecte. Așa ajungăștia să fie sergenți.

— Mie nu-mi plac firile bănuitoare, strigă Milly. Tu, Tom, să n-ai niciodată o fire bănuitoare, indiferent ce faci.

ACEASTA i se păru domnului Oakroyd o replică foarte înțeleaptă. El personal se străduia să dea impresia că în momentul acela nu poate fi deranjat de nici o altă problemă în afară de compotul de pere, de cremă și de piinea neagră cu unt. Dar n-avea șanse să fie lăsat în pace.

Domnul Mason rumegase bine lucrurile și acum își pronunță sentința:

— Tom n-o să aibă o fire bănuitoare. Tom o să se lase prea ușor dus de nas, asta o să fie nenorocirea lui.

— Ba nu, nu-i adevărat, nu-i așa, Tom? strigă Milly.

— O să stea totdeauna cuminte în banca lui, zise doamna Mason. Haideti, dați-mi ceștile cit e ceaiul încă fierbinte și bun.

— Am și eu ochi în cap, declară Tom și, în timp ce zicea asta, privirea lui se învîrte în jurul mesei și păru să se oprească în mod semnificativ asupra domnului Oakroyd, care fu atât de tulburat încît jumă-

tatea de pară, pe care și-o tăia cu lingurița de compot, zbură brusc din farfuria lui și ateriză printre tartele cu cremă de lămie și brînză de vaci.

— Ei dragă, strigă domnul Oakroyd, i-a uită-te ce-am făcut!

— O să trebuiască să te pună la poareală, domnule Oakroyd, zise domnul Mason cu un aer mucalit. Tom, uite o problemă pentru tine. S-a făcut vinovat de daune aduse tartelor cu ajutorul unei pere.

Riseră cu toții la asta și domnul Mason, văzîndu-se încurajat astfel, preluă imediat pe cont propriu conversația:

— Dar lăsînd gluma la o parte, foarte la o parte (începu el de parcă ar fi fost tot felul de divertismente umoristice în curs de desfășurare prin casă) fără să pomenim nume și fără să vrem să jignim sau să supărăm pe cineva, eu zic că ar fi fost timpul să mai avem și ceva cazuri interesante prin orașul nostru. Da, ca și în alte orașe, în multe alte orașe. În zilele noastre sînt o mulțime de oameni pe stradă, continuă domnul Mason, care ar trebui să stea la ocnă. Sute și sute. Nici nu știm măcar cînd ne freacă de ei în mulțime. Nu-i așa, domnule Oakroyd? Dumneata știi la ce mă refer.

— Ce vrei să spui? strigă speriat cel interpelat.

— Nu-l băga în seamă, domnule Oakroyd, zise gazda. Și bea un ceai bun, că văd că de mincare aproape nu te atingi.

— Nu-i nici o supărare și se cheamă că așa vine vorba, zise domnul Mason cu un aer grandios. Vreau să spun că dumneata ești un om care umbli prin lume, vezi o mulțime de lucruri, te miști de colo pînă colo. Ca și mine, așa că știi la fel de bine ca și mine. Oameni urmăriți — asta sînt, și care umblă astăzi pe străzi la fel de slobozi ca mine, și ca dumneata, domnule Oakroyd. Dacă m-ar asculta pe mine...

— Dacă te-ar asculta pe tine, într-o clipă am intra într-un bucluc strașnic, strigă Milly. Se poate să critici în felul ăsta poliția? Ia, Tom, zi-i și tu ceva.

— Asta așa e, interveni maică-sa. Dați-i și lui Tom o șansă. Iar domnului Oakroyd dați-i o bucată de chec, că nu mănîncă nimic.

— Mde, eu nu zic că sîntem în stare să săvîrșim minuni, zise Tom, deși o spuse cu aerul unui om care dacă s-ar strădui ar izbuti să facă vreo două-trei. Nu sîntem în stare și lumea nici nu așteaptă asta de la noi. Dar noi știm mai multe decît crede lumea despre noi. Nu putem să găsim acul în carul cu fin. Și nici nu ne putem permite să facem greșeli.

— Firește că nu, Tom, zise doamna Mason care după cit se părea se gîndise mult de tot la această chestiune. Milly, dă-mi ceașca lui talcă-tu.

— Lasă, că am mîncat și-am băut pe săturate, zise domnul Mason. Acum vreau să ascult.

— Păi, să zicem atunci că ar fi așa, continuă Tom. Să presupunem că ai fi urmărit pentru ceva, domnule Mason...

— Nu mă lua pe mine de exemplu, Tom. La mine merge prea ușor. Pe mine știe oricine din oraș unde să mă găsească. Sînt acolo, la firma Long și Passbury, de douăzeci de ani tot acolo sînt. Dacă pe mine mă urmărești, atunci se cheamă că vă luați leafa de pomană. Să-l luăm mai degrabă pe domnul Oakroyd, aici de față. El e toată ziua pe drum. Nimeni nu știe nimic despre el.

— Ba sînt zeci de oameni care știu totul despre mine, protestă indignat domnul Oakroyd. („Ce naiba i-o mai fi venit și năvingului ăstuia să mă bage pe mine în discuție? Și ce dracu au că nu mai schimbă odată subiectul? Slavă Domnului, că l-au sucit pe-o parte și pe alta, de mi-a venit rău!”)

— Perfect, zise Tom, îl luăm pe domnul Oakroyd. E urmărit. Înțelegeți? Își alcătuie o privire foarte fioroasă și deodată îndreptă un deget către nefericitul domn Oakroyd: Sînteți urmărit. Sîntem pe urmele dumneavoastră.

Familia Mason se omori de ris la vederea acestei intrigi secundare.

Nu mai că domnul Oakroyd se săturase. S-ar fi putut să fie în avantajul lui să afle ce li se întimplă oamenilor care sînt urmăriți, dar pur și simplu nu mai putea să mai stea acolo.

— Numai o clipă, strigă el ridicîndu-se în picioare. Cit e ceasul?

— E abia fără zece, îi zise doamna Mason. Ai timp berechet, domnule Oakroyd. Azi dimineață mi-ai spus că n-ai nevoie să pleci pînă la șapte și-un sfert.

— Da, pe atunci nu știam, mormăi el. Dar am o mulțime de lucruri de făcut la teatru înainte de spectacol. Trebuie să plec, doamnă Mason.

Se duse să se spele, lăsîndu-i pe ceilalți să se ridice de la masă cînd vor și cum vor.

Tocmai cînd deschidea ușa din față, pe umăr i se lăsă o mină grea. Sări în sus. — Ha!? Atît izbuti să rostească înainte de a i se tăia respirația.

Se întoarse și dădu cu ochii de Tom care arăta mai mult ca oricînd a polițist. — Să vă uitați după noi prin sală, domnule Oakroyd, îi zise Tom cu entuziasm bonom. De altfel o să ne auziți aplaudînd. Și mulțumesc pentru biletele de favoare.

— Dumnezeule, ce m-ai speriat! strigă domnul Oakroyd și se grăbi să plece. Era hotărît ca acest Tom să nu-l mai vadă nici în seara aceea, nici în altă seară. Se simțea nenorocit. Cu somonul și perele, și cu cu checul, și cu toate scururile pe care le suferise, parcă se făcuse răzmeriță în pîntecul lui.

Prezentare și traducere de
Andrei Bantaș

Meridiane

Spre Pol

● O detronare a unui mit, această încercare a unui scriitor norvegian, Kare Holt, a provocat multă rumoare. Într-o evocare a faimoasei întreceri spre Polul Sud, ai cărei protagoniști au fost vestitiile exploratori Roald Amundsen și Falcon Scott, autorul cărții are ambiția să reconstituie faptele în autenticitatea lor. El nu crede în moartea întimplătoare a britanicului Scott, judecă sever spiritul de competiție și de mândrie excesivă cu care

Amundsen a privit cu-rajoasele și nobilele explorări polare. În această confruntare între două caractere se ivește și o scenă a întâlnirii deschise, cu o expunere a mentalităților, deși în realitate rivalii nu s-au cunoscut direct. Triumful Amundsen iese compromis din procesul pe care i-l intenționează autorul, ceea ce, firește, nu poate fi lesne acceptat de publicul norvegian. În imagine: 1) Roald Amundsen. 2) Falcon Scott.

„Ziua Z” a muzicii

● Pentru a coordona și recenza manifestările muzicale de pe întregul cuprins al țării, postul de radio „France Musique” a propus tuturor artiștilor amatori o zi de concentrare a spectacolelor. Peste 15.000 de artiști au ieșit în această zi, la sfir-

șitul lui mai a.c., pe străzi, în scuaruri, în biserici, în sălile unor alte monumente istorice, în case de cultură și săli de bal și au dat un număr de peste 1.000 de concerte. Parte din acestea au fost înregistrate și vor alimenta programele radiofonice în următoarele luni.

Jurnalul lui Debray

● Jurnalul unui mic-burghez între două focuri și patru pereți — sub acest titlu complicat și amar au apărut în Editura „Du Seuil” notele lui Régis Debray, din închisoarea boliviană în care și-a așteptat procesul, condamnarea la moarte și apoi grațierea, obținută — după cum se știe — în urma unei largi campanii dusă de opinia publică mondială.

Reeditări în facsimil

● Editorul francez Michel Place a avut ideea de a republica în facsimil două reviste rivale care au apărut la sfârșitul deceniului trei, de explozie suprarealistă. Dacă în „La Révolution surréaliste”, cititorul poate întâlni numele mari ale acestei mișcări nonconformiste, în facsimilele lui „Bifur” are ocazia de a citi pe „dizidenții” suprarealistului: Hans Arp, Edgar Varese, Giraudoux, Sartre.

Amintirile machiorului

● Dintre atâtea volume de memorii de la Hollywood, unul reține atenția prin pitorescul său. Este opera machiorului Frank Westmore — unul din cei șase frați Westmore care între 1920 și 1950 au asigurat grimele și buclele vedetelor americane. Deși practicant al unei meserii bazată pe discreție, Westmore devine, ca scriitor, indiscret. El divulgă faptul că farmecul surisului lui Clark Gable se baza pe niște dinți falși, că buclele lui Shirley Temple erau o banală perucă...și, în sfârșit, regretă că, de când firescul a invadat ecranul, profesiunea sa este în declin.

Adolph Zukor

● A încetat din viață, la vârsta de 103 ani, Adolph Zukor, decanul pionierilor industriei cinematografice americane, creator, în 1917, al firmei Paramount Pictures, al cărei director a fost aproape o jumătate de secol.

Pe străzi

● La cîțiva ani după primul război mondial a deschis un cabinet pentru boli nervoase. Pacienții săi nu erau însă recrutați din rîndurile familiilor bogate. Nici din scris nu putea trăi. Cel care va deveni cunoscut prin faimosul roman „Berlin-Alexanderplatz”, o descriere realistă a unui mediu citadin și a unei atmosfere spirituale, s-a văzut obligat să devină colaborator asiduă al ziarelor. Pentru „Prager Tagblatt” a compus Alfred Doblin, marele prozator german al secolului, mici însemnări de reporter. Era o perioadă cînd inflația făcea ravagii, un bilet de teatru costa un milion de mărci. Doblin se plimba pe străzile Berlinului și urmărea viața magazinelor, mișcarea pietonilor, goana după alimente, specula, contrabanda. Aceste însemnări de pe scena vieții cotidiene aveau ca punct de pornire altă scenă, cea creatoare de iluzii, teatrul berlinez, de unde scriitorul ieșea ca să devină un martor al întâmplărilor cotidiene. Pentru prima oară, reunite într-un volum, în Editura „Walter” din Freiburg, paginile arată cum și-a făcut ucenicia un mare romancier realist și rămîn ca documente de epocă. În imagine: Alfred Doblin.

Ritsos pe scenă

● Cu un text liric pe care comentatorii îl situează între navelă și poem și pe care actrița Catherine Sellers îl prezintă într-un recital la teatrul parizian Petit-Orsay, Yannis Ritsos a reapărut pe scena franceză. Chrissot-hemis este o amintire a zilelor de lagăr, plasată într-o ambianță antică, de mitologie cu sensuri contemporane.

D. H. Lawrence, poet

● O ediție bilingvă apărută recent la Paris (Ed. Aubier Montaigne) pune în valoare în limba franceză — prin traduceriile lui Jean Jacques Mayoux — pe D. H. Lawrence (1885—1930), cunoscut, în genere, mai ales ca prozator („Fii și amant”, „Curcubeul”, „Șarpele cu pene”, „Amanul d-nei Chatterley”, „Vulpea”, „Femeia și bestia”), apoi ca autor dramatic (patru piese de teatru). Ca poet, D. H. Lawrence este autorul a patru culegeri de poeme, acestea mai puțin cunoscute dincolo de aria limbii engleze.

Monografie Maurois

● Răspîndirea și aprecierea de care se bucură scrierile lui André Maurois în rîndurile cititorilor din U.R.S.S. l-au determinat pe istoricul literar Feodor Narkiriere să întocmească o monografie consacrată reputatului scriitor francez. Lucrarea prezintă cititorilor viața și opera lui André Maurois, ocupîndu-se pe larg de literatura biografică a acestuia: monografiile despre Balzac, Hugo, Byron, Shelley, George Sand, Dumas etc.

Masă rotundă

● Peste 30 de personalități au participat recent la o masă rotundă pe tema culturii, cooperării intelectuale și noii ordini economice internaționale, organizată de UNESCO. Fostul cancelar al R.F. Germania, Willy Brandt, a fost primul vorbitor al acestei întâlniri pregătite de un comitet alcătuit din Jean d'Ormesson, de la Academia Franceză, senator general al Consiliului internațional pentru filosofie și științe umane, Hepzibah Menuhin, celebra pianistă, Philip Noel-Baker, scriitor laureat al Premiului Nobel pentru pace, și actorul Peter Ustinov.

Napoleon Bonaparte, romancier

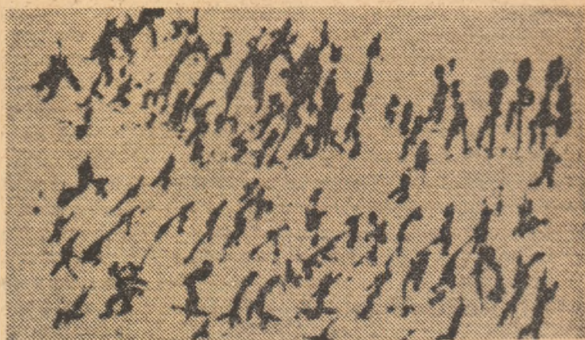
● La 22 iunie a fost pus în vânzare la Londra, la galeriile „Sotheby's”, un manuscris al lui Napoleon Bonaparte. Este vorba de textul romanului, socotit autobiografic, „Clisson și Eugénie”, care narază aventurile unui tânăr soldat ce cîștigă între două iubiri. Manuscrisul, oferit spre vânzare, la licitație, de o persoană la carei nume n-a fost dezvăluit, a fost descoperit la Paris, în anul 1910.

Într-un comentariu asupra acestui eveniment, în ziarul „Times” se emite opinia că ar mai exista încercări românești ale împăratului, sugerîndu-se totodată că Stendhal și Tolstoi le-ar fi cunoscut, folosindu-le în opera lor.

Povestea unei mari pasiuni

● Povestea unei prietenii profunde, lucide pe care anii trecuți de la drama finală n-au alterat-o. Astfel se înfățișează cartea „Cu inima tremurînd”, a cărei autoare, Suzanne Chantal, a acceptat mai mult de 30 ani pentru a face publică dragostea dintre Josette Clotis și André Malraux. După moartea Josettei Clotis, Suzanne Chantal a intrat în posesia tuturor documentelor, manuscriselor prieteniei sale, fragmente de opere începute, cuvinte disperate, aruncate pe petice de hîrtie, scrisori primite. Aceste texte, adăugate narațiunii scriitoarei și făcînd corp comun cu ficțiunea, alcătuiesc pasionantul roman apărut recent în Editura „Grasset”.

Michaux, pictor

● Fundația Maeght din Saint-Paul-de-Vence prezintă o expoziție surpriză, o retrospectivă a operei plastice a poetului Henri

Michaux. Sint însumate 70 de tablouri, printre care multe acuarele, uleiuri, guașe.

AM CITIT DESPRE...

Regele fără noroc

● LA SCZECZIN se înalță statuia unui monarh care nu figurează în cărțile de istorie: „Regele Mateias I”. A fost un rege-copil care, moștenind tronul de la tatăl său, a decis să fie regele copiilor, să aranjeze lucrurile în așa fel încît, în țara lui, să fie bine de trăit pentru copii, pentru toți copiii. Am citit admirabilul roman „Regele Mateias I”. Pe prima pagină este reproducă fotografia unui copil de vreo zece ani. „Pe vremea cînd semănăm cu copilul din această fotografie, explică autorul, voiam să fac eu însumi tot ce se poate în această carte. După aceea am uitat întâmplările, iar acum sint bătrîn. Acum nu mai am nici timp, nici putere să duc un război sau să plec la canibali. Și, dacă prezint acest portret, o fac pentru că este mai important să arăt cînd anume am dorit cu adevărat să fiu rege, decît să se știe cînd am scris aventurile regelui Mateias”.

Autorul se numește Janusz Korczak. Un nume venerat în Polonia și nu numai în Polonia. La Varșovia funcționează Casa de copii Janusz Korczak. În R.F. Germania, în Franța și în alte țări s-au creat Asociații ale prietenilor lui Janusz Korczak. Premiul Păcii pe anul 1972 a fost conferit în R.F. Germania lui Janusz Korczak. Post mortem. Statuia de la Szczecin este un delicat, dar elocvent omagiu adus memoriei scriitorului, pedagogului și medicului supranumit Pestalozzi al Poloniei și asasinat cu peste trei decenii în urmă. La 25 august 1942, ziua în care, în ghetoul din Varșovia, au fost masacrați 15.000 de copii, doctorul Janusz Korczak, conștient că cei 200 de copii din orfelinatul condus de el nu mai au nici o scăpare, a hotărît să-i ferească cel puțin de groază, de panică, de nebulă. I-a înconlonat pe două rînduri și a ieșit cu ei în marș înfonind în cor un imn optimist, închinat verii, soarelui. Ofițerul SS care avea misiunea de a-i expedia pe copii în lagărul de exterminare de la Treblinka i-a oferit celebrului medic și scriitor libertatea. Fără să-i răspundă, Janusz Korczak s-a suit, împreună cu copiii, în trenul care avea să-i ducă pe toți în camera de gazare.

Am citit „Regele Mateias I” (și, de asemenea, altă carte a lui Janusz Korczak, „Colonii de vacanță”) abia acum, împreună cu lucrarea „Siluete ale secolului”, scrisă de Adeline Edestin, „în memoria marelui umanist, doctorul Janusz Korczak”. (Mi-au fost semnalate și imprumutate de un cititor al acestei rubrici, căruia îi mulțumesc din inimă pentru impresiunile revelate). Cînd am aflat despre sfîrșitul tragic al regelui Mateias I, sfîrșitul tragic al lui Korczak mi-era cunoscut. Înțeleg perfect de ce micul rege Mateias este considerat

imaginea simbolică a doctorului Korczak. La sfîrșitul cărții se povestește cum, dus de dușmanii săi la locul de execuție, „regele Mateias I ridică sus capul, ca să se vadă că n-are lacrimi în ochi, era doar încruntat și privea cerul”. Experiența lui nu reușise. Lumea era prea rea. „Pentru ziua de mine a copilului, se trece cu nepăsare peste ceea ce îl bucură, îl întristează, îl miră sau îl preocupă azi”, scria pedagogul Korczak. Și, de asemenea: „Respectați clipa de acum și ziua de astăzi. Cum va putea copilul să trăiască mine, dacă nu-l lăsăm astăzi să trăiască o viață conștientă și responsabilă? Nu-l călcați în picioare, nu-i porunciți, nu-l țineți în sclavia zilei de mine. Respectați-i fiecare clipă în parte, căci ea va muri și nu va reveni niciodată. O clipă rănită va singera, o clipă asasinată va tulbura cu fantomele unor amintiri apăsătoare”.

Copilul care dorise „la anii din fotografie” să fie rege și să facă o viață minunată tuturor copiilor a încercat să-și realizeze acest vis cu începerea din 1911. Era, pe atunci, la vârsta de 33 de ani, cel mai celebru și cel mai căutat medic de copii din Varșovia. Era, totodată, un scriitor consacrat. A continuat să practice medicina și să scrie cu același succes încă 31 de ani, dar această a doua jumătate a vieții sale a fost închinată mai cu seamă orfelinatului pe care l-a creat și condus după principii originale, întemeiate pe încredere în natura umană, pe respectarea personalității copiilor, într-un cuvînt, pe dragoste.

Există tendința de a acorda (sau de a crede că se acordă) un rabat de calitate autorilor ale căror merite par a fi preponderent sociale, omenești. Nu este, nu poate fi cazul lui Janusz Korczak. Opera lui literară și opera lui pedagogică nu sint cu nimic mai prejos de personalitatea lui unică. Aș reproduce cu aceeași plăcere zeci de pagini de mărturie despre acest om de excepție sau mari fragmente din romanele și povestirile lui.

După Micul prinț, Prinț și cerșetor, Micul lord, — cărți cu mesaje și cu valori atît de diferite, „Regele Mateias I” este cu totul altceva: un roman al vieții sociale, politice și economice moderne, scris de pe pozițiile unei copilării tragice și oprimate. Viziunea lui larg umanistă, esențial optimistă și constructivă îl situează la antipodul unei concepții incudate, mizantropice, cum este cea reflectată în romanul „Împăratul muștelor”. Peripețiile lui Mateias, ale prea abilului Felix și ale isteței și tandrei Klu-Klu, istorisite spiritual, cu știința detaliului semnificativ, au fost și sint citite cu aceeași incintă în Argentina și în Marea Britanie, în Uniunea Sovietică și în Statele Unite, în Franța și în multe alte țări.

La bătrînețe, Janusz Korczak a mai găsit totuși putere să ducă un lung, greu, război de ariergardă. Canibalii au revenit și ei și l-au exterminat.

Felicia Antip

Edmond Jobes
in actualitate

● La Editura Gallimard a apărut o nouă colecție de versuri a poetului Edmond Jabes (n. 1912, la Caen): *Le Livre des remembrances*. Traduceri de Tiberiu Cioba dintr-o poezie care s-a făcut închinare de la Cartan la Ovid. S. Cărmăneșanu în *Antologia poeziei franceze*.

Dincolo de legendă

● Un aventurier, un globetrotter, un reporter freatic, un pionier al noii arte, Blaise Cendrars a întrunit toate aceste calități și s-a impus veacului nostru printr-un amestec de legendă și adevăr. Abia cu patru zile înaintea morții (la Paris, în 1961) a primit cea dintâi distincție literară: marele premiu al capitalei Franței. Pare greu de separat, într-o reconstituire, faptul real de aburul născocirilor. E sigur însă că poeziile sale lungi au influențat pe Apollinaire și întreaga lirică a primelor decenii, că și-a pierdut brațul drept în război și a condus, totuși, automobilul său tip sport, stabilind recorduri de viteză; că a copiat la mașina de scris miile de pagini ale cărților și reportajelor sale; că a strins nenumărate volume, cu un gust rafinat de bibliofil; că a contribuit la creșterea faimei unor autori, ca Lautréamont, strămoșul suprarrealiștilor... Ca să găsești în a-

ventura sa continuă fondul de autenticitate trebuie, ca și la Malraux, să parcurgă paginile autobiografiei, scrise cu vervă, umor și autoironie. Editura „Arche” din Zürich, care publică o receditare în limba germană a poeziilor lui Cendrars, așează în capul volumului, sub titlul **Mulțumire lui Cendrars**, eseu lui Henry Miller, cel care l-a cântat primul în Paris, a scris despre el, și a fost printre ultimii care l-au văzut înainte de moarte. În imagine: Blaise Cendrars.

Anchetă

● La o anchetă a revistei poloneze „Ekran”, cel mai bun film al anului 1975 a fost socotit **Pământul făgăduinței**, în regia lui Andrej Wajda. Cele mai apreciate interpretări actricești: Jadwiga Baranska (pentru rolul ei în **Nopți și zile**), Wojciech Pszoniak (**Pământul făgăduinței**) și Jerzy Binczyk (**Nopți și zile**).

sculptură, grafică — sem-
nate de artiști francezi și
străini.

● Formația corală românească „Madrigal”, dirijată de Marin Constantin, a întreprins un turneu în R.D. Germană, încheiat prin participarea la festivalul parcului Sans-Souci din Potsdam. La Frankfurt pe Oder, Erfurt, Halle și alte orașe ale R.D.G., publicul a răsplătit cu generoase aplauze înalta artă interpretativă a „Madrigalului”, care a prezentat creații din muzica națională și universală.

● Cu prilejul celei de-a IV-a Expoziții internaționale de flori de la Damasc, în cadrul căreia au fost prezentate imagini turistice și obiecte de artizanat cu motive florale din diferite regiuni ale României, pavilionului țării noastre i s-a decernat, de către Ministerul Turismului al Siriei, „Diploma de onoare”.

ATLAS

Valencia, Valencia

● Era în jurul anilor trei după-amiază, iar eu și mai câțiva tineri, și lași înăleg orașul era învățat de cele mai diverse sunații din marșuri de paterfamilias, de stricat de minicăruri vechi și ciurite, reșetă murdare, deșeurile sărăciei. Valencia, Valencia... Rătăceam în căutarea percheților de acroșie ale orașului vechi și eram atinșii din stradă în stradă. Pe ale mării, de alte unde de aduhoare inedite. Recordul îl deține, evident, Plaza del Mercado, piață fetidă, adăugind legumelor degradate și cărnurilor descompuse miasma suveran al halelor de pește, mirosul stătut, obișnuit cu locul, al fructelor de mare trecute de prima oră a pescuitului. În acest cadru odorific ieșit din comun, în fața unei biserici baroce urite și-a unei șatre sărace etalind sandale rustice (un fel de opinci de vară, formate dintr-o talpă și nenumărate nojițe legate peste gleznă) se înalță Lonja, bursa valenciană una dintre cele mai frumoase clădiri civile ale Spaniei medievale — o imensă încăpere susținută de coloane răscucite și mari arcuri gotice întretăiate în unghiuri prelungi, o sală pătrată și armonioasă deschizându-se spre-un patiu, și el pătrat, cu o fîntînă la mijloc și mai mulți porticali ornamentali. Zidurile împrejmuitoare ale curții sînt terminate în creneluri pătrate și ele, ca și clădirea, încît întregul edificiu pare un mare bloc pătrat de piatră alburie, zimțat la marginile de sus și cu muchiul puternice întoarse înspre afară.

Continuăm să rătăcim, trăindu-ne respirația, urmărind pe hartă punctele de interes. Descoperim frumosul sediu al cortes-urilor medievale, cu planșe complicate, gata să se prăbușească sub încărcătura podobabelor; descoperim câteva curți interioare păstrându-și aerul de pe vremea cavalerilor rătăcitori; descoperim piața catedralei. Nu înțeleg, însă, ce se întâmplă. Toate la un loc ar trebui să formeze o cetate veche debordind de farmec, iar noi trecem de la un monument la altul tot mai deprimați de banalitatea orașului, de urîtenia străzilor, plini de bunăvoința de a recunoaște frumusețea și tot mai triști că nu o putem găsi sau inventa. Marea catedrală, care de departe se vede impresionantă, copșitoare, acumulind turnuri și bolți, ferestre, vitralii, rozete, într-o intransigență gotică emanînd forță și severitate, apare în piață sub forma unei nesfîrșite fațade baroce, tone de stuc aglomerat cu trufie peste liniile suple și pure ale începutului.

La stînga intrării, într-o căpelă îmbrăcată în alabastru, se află Sfîntul Graal. O cupă de cristal de rocă purpurie, închisă într-un cub de sticlă incasabilă. Cine ar fi în stare să-și imagineze, cu bună credință, această elegantă și scumpă cupă pe masa unor pescari? Și totuși, sub pretextul acestui pahar roșu translucid, au murit mii de oameni în cruciade, uciși de fonatism sau morți, pur și simplu, de foame și de oboseală, pînă cînd cine știe ce inventiv întreprinzător s-a hotărît să concretizeze legenda și să-i ofere materia necesară venerării. În alte capele, în jur, statui de marmură îmbrăcate în rochii de taftă și dantelă, relicve de sfinți purtînd numere de inventar și certificate de autenticitate. Și, de jur împrejur, aerul, infestat pînă la simbol, al după-amiezei.

Ana Blandiana

Două expoziții străine la București

Pictură turcă

(Muzeul de Artă al R.S.România)

● „Bucuria luminii și a culorii” ar putea fi intitulată expoziția de pictură aparținând Băncii Muncii din Turcia și găzduită de Muzeul de Artă al Republicii. O bucurie liniștită, exprimată direct, cu o cucieritoare franchețe, reunește cele o sută de lucrări ale căror datări sînt cuprinse între finele secolului trecut și anul 1976. Le reunește, dindu-le un neîndoielnic aer de familie, dezvăluind o unitate deplină în felul de a gândi și resimți realitatea imediată — natura, obiectele, chipurile oamenilor — și care depășește varietatea de stiluri, de modalități, de experiențe.

Expoziția exprimă în mare măsură rezultatele confruntării pictorilor turci cu școala europeană, confruntare care a avut drept urmare o înflorire deosebită a picturii de sevalte, a determinat o cotitură în viața artistică a Turciei, marcând trecerea la pictura figurativă de viziune realistă.

Deși fundamentală din punctul de vedere al concepției estetice, această trecere nu a influențat originalitatea și nici specificul sensibilității artistice naționale, astfel că, dincolo de raportarea posibilă la un moment sau altul al picturii europene, rămâne viu un complex de trăsături, proprii, inalterabile. Amintim, printre altele, o liniște a receptării și a expresiei, căreia i se adaugă o înțelepciune în dozarea accentelor emoționale, naturale a raporturilor dintre artist și realitate, candoare a observației, măsură, definind o fizionomie caracteristică mai multor etape.

De la natura moartă semnată de Șerber Ahmet Paşa — cea mai veche lucrare expusă —, înrudită cu viziune cu lucrări ale pictorilor noștri de la finele veacului (Sav Hentia), la „marinele” lui Hikmet Onat și Feissajul cu balcon de Nazli Eccevit, foarte aproape de tipul sensibilității picturale a lui Al. Steriade, și pînă la lucrările din perioada de la 1945 încoea (**Zidurile anatoliene** de Bendri Eyübohlu, **Natura moartă cu piinl de Scyfi Toray** sau unele picturi de gen naiv — **Mireasa și ginerele** de Leman Tantug, **peisaje ca La Bursă** de Șefik Bursali), se înregistrează, cu toate deosebirile notabile dintre personalități, caracterul bine conturat al școlii turce de pictură.

Tapiseria poloneză contemporană

(Sala Ateneului Român)

● Din Łódź, cunoscutul centru de artă modernă poloneză, ne-a sosit o reprezentativă expoziție de tapiserii, aparținând Muzeului central al industriei textile din localitate. Evoluția spectaculoasă a acestui gen în arta poloneză, cu bogate tradiții în domeniu, poate fi urmărită într-o cuprindere care evocă principalele direcții de dezvoltare, păstrind în același timp o coerență și o unitate de sentiment capabile să exprime caracteristic temperamentalului polonez.

Astfel înregistrăm concomitența unor existențe stilistice fericit complementare: figurația decorativ compusă în tapiseria de format și concepție tradiționale a Helenei și a lui Ștefan Galbowski; elanurile picturale sprijinite pe o savantă simbolistică a culorilor la Anna Urbanawicz-Krowacka (**Festivitate, Amurg**); grafismul monumental amintind de „scrierile” lui Hartung, impresionant în goblenul Kazimierei Frymark-Blaszczyk; rugozitățile materiei și apropierea tapiseriei de sculptură în creația Mariei Chojnadia (**Zid**); invenția unei tapiserii anecdotice, care o transformă în obiect al unei narațiuni posibile (**Lacul Annei Olczyk-Kocikova**); tapiseria „nostalgică” — traducere în lină și dimensiuni monumentale a formelor de dantelă veche; tapiseria-simbol (**Raze de soare** de Janina Tworek-Pierzgalska).

Cu toată această diversitate — şi nu am expus-o în întregimea ei — tapiseriile poloneze contemporane au certe elemente comune. O predilecţie accentuată pentru culorile adinşi şi pentru demersul simbolic în armonizarea lor ; o preferinţă mărturisită ostentativ uneori, pentru francheţea şi asprimea materiei. Rigoare şi fantezie, meşteşug şi poezie, puse în slujba unei arte cu evidente funcţii umaniste, fac farmecul şi originalitatea acestei expoziţii.

Amelia PAVEL

Alain Resnais turnează „Providența”

● La Limoges, Alain Resnais a început de curând turnarea unui nou film de lung metraj (alături de Hiroshima, după Hiroshima, pur din 1959). Sub îndrumarea lui Resnais, se să realizeze un film ale cărui principale personaje sînt un scriitor îmbătrînit și familia lui. Pentru a-și scrie poate ultimul său roman, scriitorul se inspiră din elementele vieții sale co-

Un interviu cu Jaroslav Iwaskiewicz

● Revenindu-i pentru a doua oară sarcina de a deschide lucrările noii legislaturi a Dietei R. P. Polone în calitate de decan de vîrstă al deputaţilor, Jaroslaw Iwaszkiewicz, preşedintele Asociaţiei scriitorilor polonezi, a acordat un interviu, din care spicuim : „După părerea mea, cartea constituie mijlocul cel mai clasic de influenţă în serviciul literar”. Această situaţie se modifică în ciuda tuturor atacurilor asupra rolului ei în lume, radioului, televiziunii etc. De altfel, nu ne uităm că şi televiziunea şi radioul utilizează pentru programele lor opera de literatură. Cred însă că funcţia cărţii rămîne cea mai importantă”.

Călătorie în Polonia se
intitulează cartea la care
lucrează acum veteranul
literaturii poloneze.

Un dramaturg african

văzut lu-
sa dra-
Fugard
ad-Afri-
oesman
derată de
de specialitate
versiunea africană
Leonce și Lena.
lui Athol Fugard
împotriva apart-

Shakespeare în limba estonă

● Datorită specialiştilui G. Meri vor apărea pentru prima dată în limba estonă **Operele complete ale lui Shakespeare**. G. Meri a consacrat traducurilor peste 20 de ani. Ediția este ilustrată de Richard Galio.

PREZENTE ROMĂNEȘTI

■ Editura „Max
din München, în
colecție de lu-
pedagogie „Für
dumneavoaș-
un curs mo-
predare a limbii
pentru adulți. Au-
sint Ma-
Caragiu, Marioțeanu
Savin, două a-
cercetătoare pe
investicii de la
din Bucu-
Leclle, predate viu
constituie o
inițiere în spe-
limbii române. Im-
prin expresivitatea
(Brâncuși, de-
din minăstrile
etc.) și prin no-
presă în circulație,
de unora unor exer-
conversații, ma-
recomandă, în chip
virtuțile civili-
tradițione, cu boga-
de tradiții de cultură
edificatoare
alului.

● **Surveillé** prestigieuse pe-
riodique : **Bulletin**

du Bibliophile, organ al Asociației Internaționale de Bibliofilie, din Paris (nr. 1/1975) și **Librarium**, revista Societății elvețiene a bibliofililor din Zürich (nr. 1/1976) au publicat două studii semnate de lector dr. **Corneliu Dims-Drăgan**, secretar al Cereului științific de bibliologie și bibliofilie al Universității din București: **Incunabile franceze în România** și **Vechi rapoarturi bibliofile române-elvețiene** (sec. XV — XVI).

● La Salonul pe anul 1976 organizat la Paris de către Societatea artiștilor francezi și Societatea internațională de arte frumoase, lucrarea tinărului plastician român Bogdan Matei a fost distinsă cu Medalia de argint. Aflat la cea de-a 189-a ediție (prima a avut loc în anul 1673), actualul Salon a prezentat 4161 de lucrări de pictură.

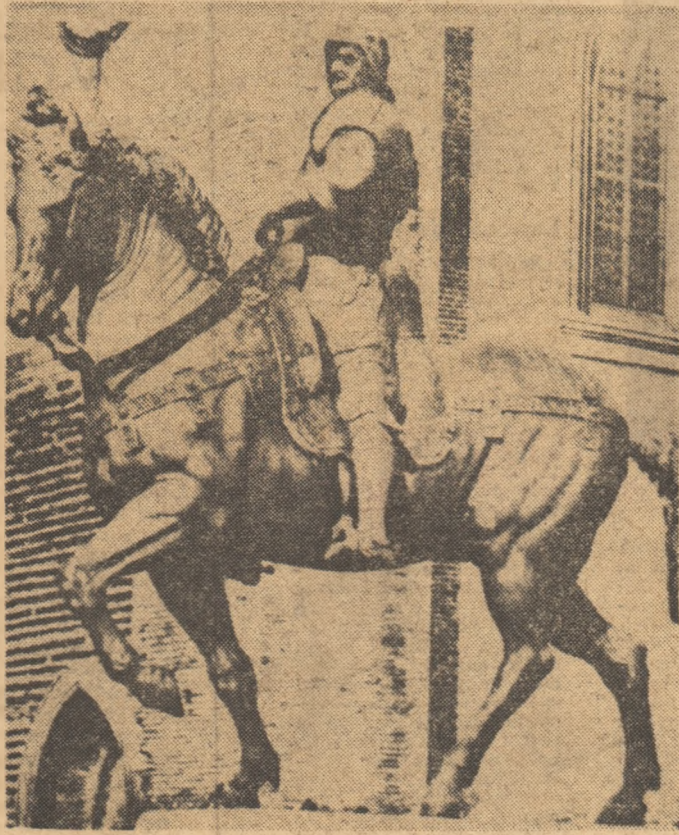
Lingă vrăbii și cireșe cărnoase

● DIN lipsă de adversari, Steaua a câștigat campionatul la o diferență de puncte necunoscută prin alte părți ale Europei. E limpede pentru toată lumea că militarii alcătuiesc cea mai bună formație românească, așa zice că mult mai bună chiar decât Steaua din vremurile de aur, dar e la fel de clar că toate celelalte echipe din campionatul primei divizii au aruncat friptura la ciini încă din toamnă, că nici una n-a avut chef sau dragoste pentru a participa în cupele internaționale. Îmi vine să cred că în viitorul apropiat va trebui să împărțim sancțiuni: voi jucați în cupa orașelor-tirguri, voi în cupa cupelor etc., fiindcă altminteri toate echipele se vor îngămădi să lupte numai și numai pentru evitarea retrogradării, zonă, ce-i drept, unde se întâmplă și cele mai palpitate lucruri.

De altfel nici nu prea e frumos să stai în vârful pomului, lingă vrăbii și cireșe cărnoase. Jos, la coarnele melcului, acolo e traiul îmbelșugat: drumuri de-a latul șoselelor, căldăi cu vin la gheață (vin din părțile Moldovei, cules bob cu bob pentru evenimente speciale, cum ar fi o cumpărătură de zile mari, un cadou pentru băieți fără liceu de studii superioare), bucurii purcel de lapte, ospitalitate urechile plecate pe inima turistului care trebuie să contribuie din plin cu bani strâmbi pentru o extremă dreptă.

Culegând învățătură din anii trecuți, vă propun ca pe timpul perioadei de transferări să se închidă Cecurile, să nu se dea repartiții de locuință, să plouă la mare, să nu se găsească butelii de aragaz, să se interzică chermezele, tombolele și mesele cu dar. Sînt convins pînă-n mîduva oaselor că aceste principii ce-ar trebui să stea la baza unui regulament de transferări corect vor fi împlinite cu complimente sincere la adresa familiei mele.

Fănuș Neagu

Statuia lui Colleoni, bronz de Verrocchio

Scrisoare din Umbria

PATRUNDEM în țara lui Dante prin Tarvisio, urmînd o vreme un „teritoriu bilingv”, cum sună o imagine din Günther Eich, străbătînd regiunea muntoasă Friuli. E șase dimineța, aerul e proaspăt, numele locurilor sînt aspre: Chiusaforte, Casarsa. Apoi soarele începe să prindă putere, numele se coc, precum niște struguri, devin mai dulci: Udine, Pordenone, Conegliano. La început distingeai, rar, cîte un turn cărămiziu, ca un capșon, protejînd construcția masivă de piatră. De acum înving cupolele și acoperșurile de ardezie, viile și livezile. Sintem cu adevărat în Italia. După amiază ar trebui să ajungem la Roma. Umbria e încă departe. Nu voi ajunge imediat acolo, la Perugia, capitala umbră, pentru că nu rezist unei explicații tentative și cobor la Veneția. De acolo, după vreo șase ore, cînd cu vaporetti, cînd pe jos, avînd satisfacția de a găsi, destul de ușor, statuia lui Colleoni, din Campo S. Giovanni e Paolo, urc în trenul de Roma.

În mine mai cîntă podurile străbătute: Ponte della Panade, Ponte del Piovano, pînă la Ponte Cavallo, unde mindrul condotier al lui Verrocchio are încă voința nestinsă turnată în bronz, și o aură de adevărată magnanimitate, pe care nu o dau Veneției nici gondolele cu snobi buni de plată, nici tradiționalele kitsch-uri... Mă suspectez, chiar aici, în chiar inima Umbriei, la Perugia, de a nu fi sclavul unui leftin mecanism bovaric. Vrînd-nevrînd va trebui să confrunt imaginea mea cu imaginea reală, dorința cu faptul. Dar să nu mă grăbesc. Datorită unui incident, nu ajungem decît noaptea tîrziu în Umbria, cobor la Terni și, de acolo, iată, încă o oră pînă la Perugia. Dar prima zi (noapte) e inexpresivă, subiectivă, subiective îmi sînt și impresiile. Dar am promis o scrisoare din Umbria, nu un jurnal anost.

ASTAZI, după patru zile de la sosire, sînt în măsură să-mi îndeplinesc, măcar în parte, promisiunile. Știu ce înseamnă Umbria, în linii mari, firește. Pentru că Umbria nu se poate concepe fără Perugia. Desigur, nici fără Assisi, sau Todi, fără Grebio sau Foligno, dar singură Perugia îți îngăduie să nu te pierzi în strălucirea amănuntului, să ai privirea cuprinzătoare, să unești lucrurile într-un semn armonic. Are proprietăți centripete. Ar fi poate plictisitor, sigur obositor, să vă port pe toate străzile pe care le-am urmat cu frenezie, de cîteva zile. Exagerez. Cu pasul lent, dar luînd-o mereu înainte dorința, nerăbdătoare. Așa descrie Rilke în *Elegia* sa pe Orfeu condus de Mercur. Dorința mea mereu înainte, pasul urmînd-o, nemulțumit de înecăteală. Ca un ogar mirosul o luase înainte, parafrazînd în gînd pe Nichita Stănescu, ca un ogar deci... prin acest oraș medieval care se adună cu toate străzile sale în jurul magnificei Fontana Maggiore, în sculpturile lui Nicolo și Giovanni Pisano, monument civil creat pentru a uimi și cîvinge că Perugia și, prin ea, Umbria e printre locurile rare din Italia. Semn de putere a cetății și de mîndrie. Aici vii, înainte de toate, să-i ascuți murmurul, stînd pe treptele din jur, la Palatul Pri sau în fața lui San Lorenzo.

Să te aduni și să pornești mai departe. Simpatia mea, sau empatia, merge spre Perugia nimfa lacului Trasimeno, din apropiere, aruncînd ea, nimfa, apa în cupa de piatră. În spatele lui San Lorenzo e Via Rocchi pe care, urmînd-o, ajungi la Universitate. În sus, Corso Vannucci artera principală a orașului. De-a dreapta și de-a stînga străzi înguste de Ev. Mijlociu, cărîmidă și calcar ferestre lungi, ferestre largi, totul în piatră, alb și cărămiziu. Piatră peste piatră. Generații peste gene-

rații. Arcul etrusc sau *Collegio della Mercanzia*, diferență de ton și culoare, dar piatră, mereu piatră. Puțin, aproape de loc beton modern. Nu vreau să vă încilcesc în puzderia de străduțe care pornesc din Via Boglioni și, apoi, iertați-mi insistența de ghio ocazional, dar nu pot să nu vorbesc despre Perugia fără a vorbi despre străzile sale. La turnuri și cupole renunț, m-aș pierde în stu-fărișul paginilor, care s-ar dovedi, în fapt, fără folos. Și acum o precizare: Perugia aparține firește trecutului, dar nu mai puțin clipei de față. La doi pași de Nobile Collegio del Cambio lumea citește, dimineța, ziarul local care aduce nu puține vesti îngrijorătoare; țara întreagă se vede confruntată cu grave probleme economice și sociale. Nu le ignoră nimeni. Nici pensionarul poștaş care mă conduce la San Pietro și cu care conversez prieteneste, nici femeia din autobuz, care se plînge că viața e scumpă și lira scade mereu. E o realitate peste care nu poți trece indiferent. În Perugia însă șocul pare mai puțin dureros, zidurile vechi amortizează, precum lîna, dar greutățile vieții de fiecare zi există. Și uneori sînt acute, chiar aici.

LA CAPĂTUL arterei principale se deschide o mică grădină care poartă numele lui Giosue Carducci. Aici, marele poet, se spune, a compus *Il Canto dell'Amore*, loc silențios, de retragere în sine și în deschidere spre un peisaj vast. Interior, dar și geografic. De aici ai imaginea întregii regiuni umbră. Locul e înalt. Perugia însăși fiind așezată, precum Roma, pe coline. Dar de aici vezi totul, sau aproape totul. De aici, din *giardino*, sau puțin mai la stînga, de la Rocca Paolina, panorama e fără egal. În spate, busturile benefice ale lui Perugino, Pintoricchio, statuia lui Vittorio Emanuele, în față Umbria. Umbria care coboară spre tine, „degradează” în cercuri, se apropie și te privește, iar tu o privești la rîndul tău. Aerul e limpede, se vede pînă departe, spre Sud. Distingi la Est, cu ușurință, muntele Subasio la poalele căruia, tot pe o colină, strălucește, se presimte, Assisi: punct de reper turnul zvelt al lui San Domenico, mai în stînga e Grebbio, în dreapta spre Sud-Vest, monte Termillo, în vecinătatea sa, Spoleto. Îți arată drumul spre el San Pietro. În fine, la Sud, șoseaua albă spre Roma, pe care, altădată, mărșăluiau oștile lui Octavian, protector al Perugiei, care-l învinsese pe Lucio Antonio aici. Între coama munților și tine, cîmpia Tenere, cîmpuri, livezi, pe care ochiul le întuiește. Și mai la Sud-Vest, Orvieto, în fine. Panorama e într-adevăr magnifică, de o simplitate esențială; în cuprinsul unui arc de cerc de 180 de grade stăpînești cu privirea un teritoriu imens. Munți albaștri, coline înalte, descrescînd. Se adună parcă în podul palmei tale alăturate ca pentru a bea această priveliște fericită. Aceasta e Umbria. Coline și livezi, cipreși, brazi și piatră, relief montan, dar blînd. E o fecunditate fără seamăn în jur. O vreme în afară de vreme. Nici cald, nici rece. Limpede totul, calm, transparent. O vechime care nu obosește, nu înspăimîntă, nu sufocă. Permanență a lucrurilor care nu pot fi înstrăinate: bucuria de a fi, bucuria acelor esențiale. Să privești, să rîzi, să guști prospețimea apei, să te gîndești la un prieten din țară, la ai tăi, la tine. Umbria există. În afara mea și în mine. E alcătuită din simplitate și prospețime. În jurul acoperisurilor sale înalte, deasupra turnurilor și cupolelor se rotește mereu rîndunele. Nu e o imagine, e o realitate. Semn că zeii au suris privind această parte a pămîntului.

Adrian Popescu

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director: GEORGE IVĂSCU